

FEBRUARI 2018

JONG!

MAGAZINE OVER FRIESE JONGEREN

HOE ZIEN FRIESE JONGEREN
DE TOEKOMST?

'IK FIEL MY THÛS YN FRYSLÂN'
100 FRIESE JONGEREN GEINTERVIEWD

IN FRYSLÂN BLIJVEN OF VERTREKKEN?

'HET IS MIJN DROOM JONGEREN EEN BAANGARANTIE TE GEVEN'
REMCO MEIJERINK ROC FRIESE POORT

Trends jongeren 6

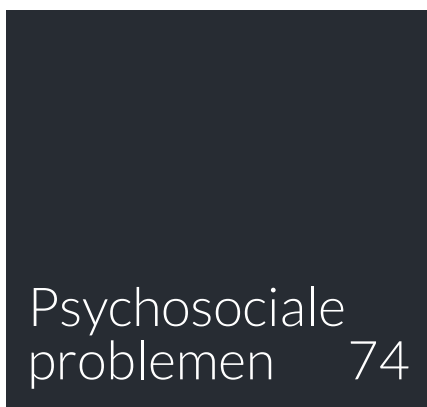
Friese jongeren
lager opgeleid 19

Panel Fryslân
en jongeren 68

Studentenverenigingen 44

Psychosociale
problemen 74

Gezondheid 78

INHOUD

Sociale contacten 90

Mbo-jongeren
en de toekomst

24

Blijven of
vertrekken?

46

Bekende jonge
Friezen

88

Positief over
Fryslân

92

RUBRIEKEN

Infographics: Bevolkingscijfers	14
Column: Pedro de Bruyckere	16
Interviews jongeren	17
Infographics: Voortgezet onderwijs	18
Infographics: Mbo in Fryslân	22
Interview: Remco Meijerink van Friese Poort	32
Interviews jongeren	36
Infographics: Friese economie	37
Interview: Renate Westdijk van VNO-NCW MKB Friesland	38
Column: Sibilla Hoekstra	41
Infographics: Werk en inkomen	42
Interview: Erica Schaper van NHL Stenden Hogeschool	54
Interviews jongeren	58
Column: Wilma de Vries	59
Infographics: wonen	60
Interview: Albrecht Kok van NVM Friesland	62
Interviews jongeren	66
Column: Henk Fernee	67
Infographics: Veiligheid	72
Interview: Jeroen van Oijen van Jeugdhulp Friesland	82
Column: Bianca Bijlsma	86
Interviews jongeren	87
Quiz: JONG!	98

COLOFON

JONG! is een uitgave van het Fries Sociaal Planbureau, februari 2018

HOOFDREDACTIE Wilma de Vries en Henk Fernee # **AAN DIT MAGAZINE WERKTEN MEE** Arjen Brander, Bianca Bijlsma, Jelmer Hitzert, Sibilla Hoekstra, Sjaak Moerman, Frits de Roos, Lenie Scholten, Ingrid van de Vegte, Miranda Visser, Klasina van der Werf, Ymkje Woudstra, Truus de Witte # **MET DANK AAN** Honderd Friese jongeren die zijn geïnterviewd, deelnemers Panel Fryslân, Marijke Teeuw, Lars Berg, Jelani Maduro, Jasper Otter, Tobias Overzet, Femke Pranger, Sarah Ritzen, Bastiaan Schippers, Jelmer Sijens, Jasper Venema, OSG Sevenwolden Heerenveen # **FOTOGRAFIE** Klaas de Jong # **VORMGEVING** Jongens van de Jong

FRIES SOCIAAL
PLANBUREAU

© COPYRIGHT

Fries Sociaal Planbureau

Westersingel 4 | 8913 CK Leeuwarden | 058 234 85 00 | www.friessociaalplanbureau.nl

Het Fries Sociaal Planbureau wordt gesubsidieerd door de provincie Fryslân.

VOORWOORD

Soms word je overspoeld door sombere cijfers en berichten over de toekomst. Het gaat dan over het klimaat, onze veiligheid, toenemende ongelijkheid en de effecten van technologische vooruitgang. De beste remedie om niet mee te gaan te somberen, is het kijken naar de jongeren van nu. Jongeren die vol optimisme in het leven staan, die natuurlijk omgaan met veranderingen en die in staat zijn om met moderne vaardigheden nieuwe oplossingen te bedenken. Voor de toekomst van ons allemaal.

Het was dan ook bijzonder om het afgelopen jaar als Fries Sociaal Planbureau met de Friese jongeren bezig te zijn. We analyseerden data uit vele bronnen, deden panelonderzoek en interviewden maar liefst 100 Friese jongeren. Steeds ging het over het perspectief van en voor jongeren in Fryslân. Het perspectief op leren, werken en wonen en hoe de toekomst er uit zou zien. We spraken ook met een aantal deskundigen, brachten diverse tussenpublicaties uit en deelden zo al veel van de inzichten.

Al onze onderzoeken doen we met verantwoorde methoden en baseren we op betrouwbare bronnen. We hebben een grote hoeveelheid gegevens geanalyseerd, geordend en voor u teruggebracht tot leesbare proporties. Het zijn immers niet alleen de jongeren die steeds meer visueel ingesteld zijn en die niet van rapporten houden.... We werken met de meest recente gegevens, niet altijd zijn die van het laatste jaar beschikbaar.

In dit magazine, JONG! over Friese jongeren, komen alle bronnen samen en dat geheel levert inzicht in het perspectief van en voor jongeren in Fryslân. Dit leidt tot een aantal uitdagingen voor ons allen. Als we het optimisme van jongeren als uitgangspunt nemen, kunnen we die uitdagingen samen zeker aan.

Ingrid van de Vegte

Directeur - Bestuurder Fries Sociaal Planbureau

FRIESE JONGEREN IN EEN DYNAMISCHE TIJD

Jongeren van nu worden wel *millennials* genoemd, omdat zij als eerste generatie grotendeels opgegroeid zijn in het nieuwe Millennium. Dit is een dynamische tijd met demografische en technologische veranderingen. Ook zijn er veel ontwikkelingen op het gebied van leren, werken en wonen. Al deze veranderingen beïnvloeden het leven van jongeren. Wat zijn de landelijke of zelfs wereldwijde trends waar ook Friese jongeren mee te maken hebben? We zetten de twaalf belangrijkste trends op een rij.

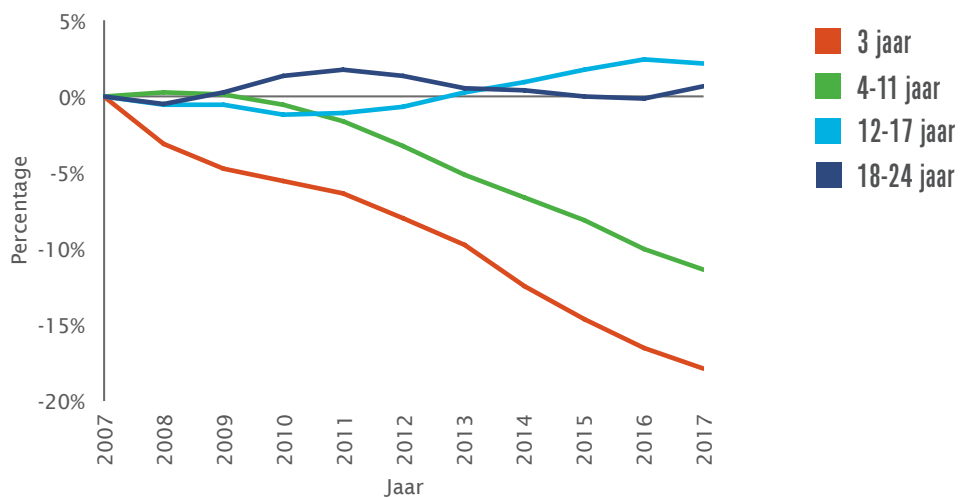

1. AFNAME AANTAL JONGEREN VERWACHT

Decennialang was bevolkingsgroei in Nederland vanzelfsprekend. Ook nu groeit landelijk de totale bevolking, maar deze toename vindt niet overal in het land plaats. In sommige regio's treedt krimp op. Ook in een deel van Fryslân is dit het geval, met name in het noorden van de provincie. Naast bevolkingskrimp verandert ook de samenstelling van de bevolking in Fryslân. Het aandeel ouderen neemt toe en het aandeel kinderen en jongeren daalt. Volgens de prognoses zet deze vergrijzing en ontgroening de komende decennia door. Vergrijzing is een demografische verandering die al wat langer aan de gang is, ontgroening is meer van recente datum. Vooral in de afgelopen tien jaar is het aantal geboorten fors gedaald.

**BIJNA 18 PROCENT
MINDER 0-4-JARIGEN
DAN 10 JAAR GELEDEN**

Ontwikkeling aantal kinderen en jongeren in Fryslân sinds 2007 per leeftijdscategorie

Bron: Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), bewerking FSP

2. SLUITING SCHOLEN

In 2017 zijn er in Fryslân bijna 18 procent minder 0- tot 4-jarigen dan in 2007. Deze afname lijkt samen te hangen met de economische crisis waardoor mensen het krijgen van kinderen uitstelden. Maar ook lijkt er een andere trend te zijn: het krijgen van kinderen wordt minder vanzelfsprekend. De recente afname van het aantal geboorten heeft nu al consequenties voor voorzieningen en organisaties voor jonge kinderen. In de afgelopen jaren zijn er in Fryslân basisscholen gesloten vanwege leerlingencrimp. De komende jaren daalt het aantal jongeren in de middelbare schoolleeftijd en dit heeft gevolgen voor middelbare scholen. Als een domino-effect krijgen op termijn ook scholen voor vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt met de daling van het aantal jongeren te maken.

3. TREK NAAR DE STAD

Wereldwijd trekken mensen naar de stad en dat verandert volgens de prognoses van de Verenigde Naties de komende decennia niet. Sociale en economische activiteiten concentreren zich steeds meer in stedelijke gebieden. Ook in Nederland is dit het geval. De bevolking groeit voornamelijk in de Randstad en in andere stedelijke gebieden. Deze bevolkingsgroei komt vooral door de instroom van (hoogopgeleide) jongeren die vanwege studie of werk naar stedelijke gebieden trekken. In gebieden buiten de Randstad, ook wel Randland genoemd, is daardoor juist sprake van krimp door de uitstroom van hoger opgeleide jongeren.

4. DIGITALE TIJDPERK

Jongeren die nu vanuit het onderwijs op de arbeidsmarkt komen zijn opgegroeid in een tijdperk van snelle technologische ontwikkelingen. Een tijd waarin de computer zijn intrede deed in huishoudens en op scholen, een digitale tijd. De huidige jongeren kunnen zich een leven zonder smartphone, computer en internet niet meer voorstellen. Zij communiceren met elkaar via WhatsApp, Facebook en Snapchat. Via sociale media zijn zij razendsnel op de hoogte van gebeurtenissen, waar deze ook ter wereld plaats vinden. Via internet hebben zij bovendien snel toegang tot veel kennisbronnen. Fysieke afstand is dus geen belemmering meer om aan informatie over allerlei onderwerpen te komen.

5. ROBOTISERING EN INNOVATIE

Jongeren groeien op in een tijd waarin steeds meer werkzaamheden worden geautomatiseerd door de voortgaande technologische ontwikkelingen. In deze 'Nieuwe economie' nemen robots steeds vaker taken en diensten van mensen over, in bijvoorbeeld de maakindustrie, maar ook in de zorg voor ouderen. Zorgrobots kunnen zorgtaken overnemen en hiermee ouderen in staat stellen langer zelfstandig thuis te wonen. De ontwikkeling van zelflerende computers (kunstmatige intelligentie) gaat snel. Met een 3D-printer kan bijvoorbeeld een brug gebouwd worden. Door deze nieuwe technologieën zullen nieuwe producten beschikbaar komen, terwijl andere producten verdwijnen. Het is voor jongeren die nu onderwijs volgen moeilijk

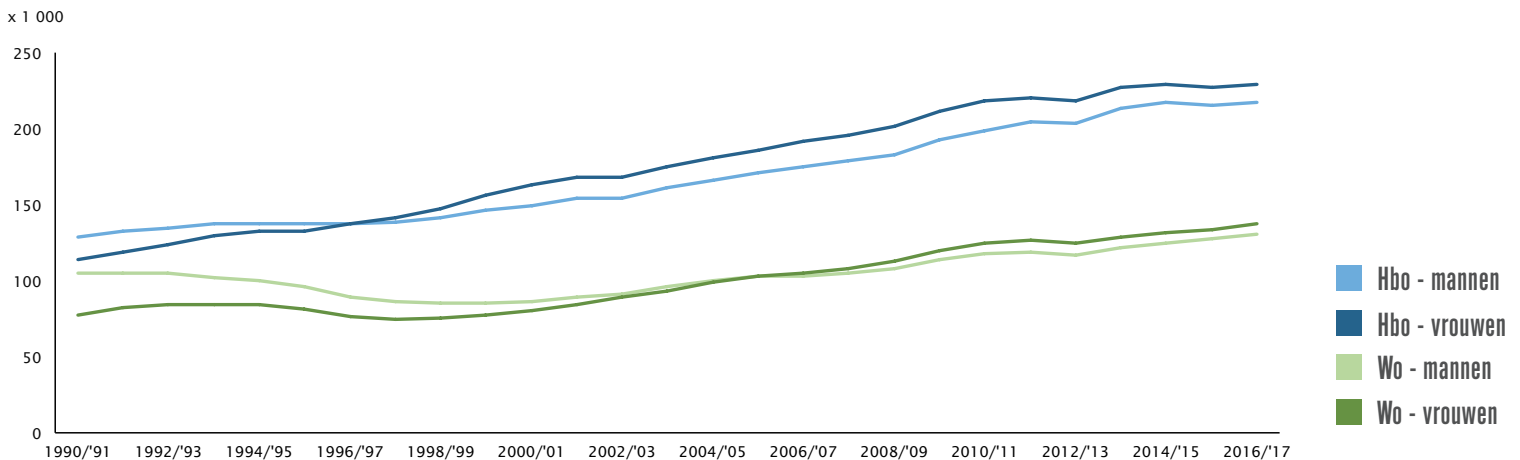
TECHNOLOGISCHE VERANDERINGEN

te voorspellen welke taken in de toekomst door machines kunnen worden overgenomen en welke taken alleen door mensen kunnen worden uitgevoerd. Duidelijk is volgens de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) wel dat deze nieuwe technologische ontwikkelingen innovatiekracht van organisaties en werknemers vraagt. Daarvoor is hoogopgeleid personeel nodig, maar er zal ook behoefte blijven bestaan aan gespecialiseerde vaklieden die de (nieuwe) producten kunnen maken.

EEN LEVEN ZONDER
SMARTPHONE IS NIET
MEER VOOR TE STELLEN

Aantal ingeschrevenen in het hoger onderwijs in Nederland, 1990-2016

Bron: CBS, bewerking FSP

6. STEEDS HOGERE OPLEIDING

De overheid streeft er naar dat burgers zich flexibel kunnen aanpassen aan een veranderende arbeidsmarkt. Jongeren zijn verplicht een startkwalificatie te halen in de vorm van een havo-, vwo- of mbo niveau-2 diploma. Zij zijn hierdoor verplicht tot 18 jaar onderwijs te volgen. Jongeren volgen steeds vaker een hogere opleiding. In het studiejaar 2016/2017 stonden landelijk ruim 714.000 personen ingeschreven in het hoger onderwijs. In het studiejaar 2000/2001 waren dat er nog 478.000. Dit betekent sinds de eeuwwisseling een stijging met bijna de helft. Wat opvalt is dat vrouwen nu in de meerderheid zijn. Vanaf studiejaar 1997/1998 zitten er meer vrouwen dan mannen op het hbo; op het wo was dat pas vanaf 2007/2008. Het studeren moet wel steeds sneller en goedkoper gebeuren. De basisbeurs is afgeschaft en het bindend studieadvies (BSA) ingevoerd.

7. LEVEN LANG LEREN

De technologische veranderingen leveren nieuwe banen op, maar nu nog kansrijke banen kunnen ook verdwijnen. De arbeidsmarkt verandert in een snel tempo en stelt steeds hogere eisen aan de vaardigheden van werknemers. Jongeren zullen voorbereid moeten zijn op een toekomst waarin zij verschillende functies op de arbeidsmarkt kunnen vervullen. Dit vraagt van werknemers dat ze goed zijn opgeleid en hun kennis en vaardigheden blijven ontwikkelen. De WRR (2015) en de SER (2017) hebben vooral zorgen over de toekomst van banen in het middenkader met routinetaken. Het is voor de werknemers van nu maar de vraag of hun beroepsopleiding een levenslange houdbaarheid heeft. Via het (beroeps)onderwijs komen jongeren op de arbeidsmarkt, maar om de verwachte veranderingen van de arbeidsmarkt bij te kunnen houden is een leven lang leren noodzakelijk.

De overheid stimuleert mensen om te blijven leren, ook wanneer ze al een baan hebben. Momenteel lijken hoger opgeleiden vaker bij- of nascholing te volgen dan middelbaar en lager opgeleiden. Ook per sector verschilt de deelname. Vooral werknemers in de financiële dienstverlening, de gezondheidszorg en het onderwijs voeren leeractiviteiten uit in het kader van een leven lang leren.

ARBEIDSMARKT VERANDERT IN SNEL TEMPO

8. INVESTEREN IN JEZELF

Studeren wordt vandaag de dag vooral gezien als een investering in jezelf. De invoering van het sociaal leenstelsel past in deze trend. Sinds 2015 krijgt een student in het hoger onderwijs niet langer een basisbeurs als gift, maar kan hij of zij geld lenen. De lening moet na de studie – met een kleine rente – worden terugbetaald. Alleen de OV-kaart en een aanvullende beurs zijn nog schenkingen, mits de student binnen tien jaar afstudeert. De gedachte is dat hoger opgeleiden gemiddeld anderhalf tot twee keer zoveel (gaan) verdienen als iemand met een mbo-opleiding. Daardoor kan volgens de overheid van studenten in het hoger onderwijs een hogere bijdrage gevraagd worden. Alleen studenten van ouders met een laag inkomen krijgen een aanvullende beurs. Voor mbo-jongeren is de basisbeurs blijven bestaan. Studenten die een beroepsopleidende leerweg (BOL) opleiding op niveau 3 of 4 volgen hoeven de basisbeurs niet terug te betalen als zij binnen tien jaar hun diploma behalen. Voor niveau 1 en 2 geldt deze prestatienorm niet. De basisbeurs is voor hen een gift.

**HOGERE EIGEN BIJDRAGE
VOOR HOGER ONDERWIJS**

9. DALENDE JEUGDWERKLOOSHEID

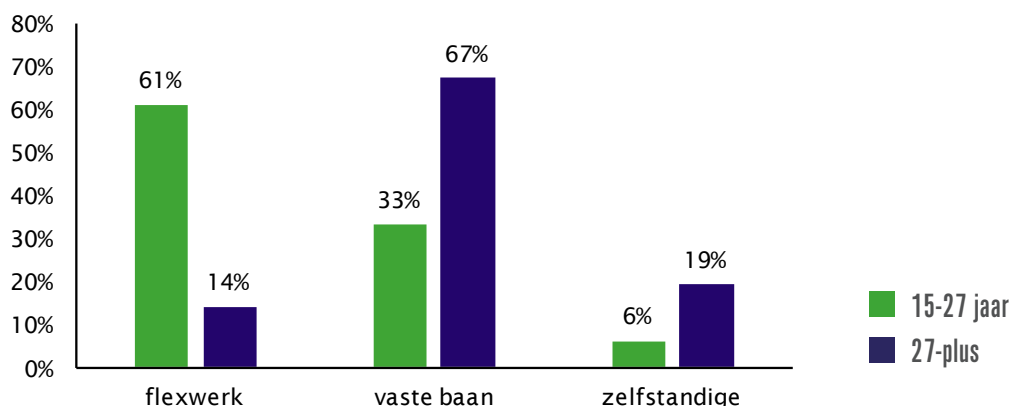
De economie trekt aan en ook jongeren profiteren daarvan. De jeugdwerkloosheid is de afgelopen jaren sterk gedaald. Nog steeds is de jeugdwerkloosheid wat hoger dan die van de oudere leeftijdscategorieën. Maar de daling er van is in de afgelopen jaren ook sterker dan bij de andere leeftijdscategorieën. Doordat de vraag naar arbeid toeneemt kunnen jongeren na het afronden van hun opleiding steeds vaker meteen aan het werk. De komende jaren gaan veel ouderen met pensioen. Dit betekent dat er voor jongeren nog meer mogelijkheden op de arbeidsmarkt komen.

10. JONGEREN VAKER FLEXWERKER

Vaste banen worden schaars. Jongeren hebben volgens CBS steeds vaker een flexibele arbeidsrelatie. Dit is een arbeidsrelatie die afwijkt van een gewone arbeidsovereenkomst voor wat betreft het aantal uren dat iemand werkt of de lengte van het contract. Voorbeelden van flexibele arbeidsovereenkomsten zijn oproepcontracten en uitzendcontracten. Voor de meeste jongeren is een flexibele arbeidsrelatie noodzaak. Zij zijn nieuw bij hun huidige werkgever of hebben geen vaste baan kunnen vinden. In 2005 had nog 40 procent van de werkzame jongeren een flexibele baan, in 2015 is dit 61 procent. Slechts een derde van de jongeren heeft een vaste baan en een klein deel van de jongeren is zelfstandige, meestal zonder personeel. Ter vergelijking: van de werkenden van 27 jaar en ouder heeft tweederde een vaste arbeidsrelatie, werkt 14 procent flexibel en 19 procent als zelfstandige. Een flexibel arbeidscontract heeft consequenties voor jongeren. Het kopen van een huis of het afsluiten van een lening is bijvoorbeeld lastig.

Jongeren (15 tot 27 jaar) en 27-plussers met werk naar positie in de werkring, 2015

Bron: Landelijke Jeugdmonitor 2016, bewerking FSP

11. LANGER THUIS WONEN

De gemiddelde leeftijd waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten en zelfstandig gaan wonen is volgens CBS tussen 2006 en 2016 gestegen van 23,6 jaar naar 24,6 jaar. Zij blijven vaker en langer thuis wonen of keren na een korte periode van zelfstandigheid terug naar hun ouders als 'boemerangkinderen'. Het vinden van zelfstandige woonruimte kan lastig zijn voor jongeren. De wachtlijsten voor een huurwoning van een woningcorporatie zijn lang. Iemand die jaarlijks meer dan 36.000 euro verdient, komt al niet meer in aanmerking. Bovendien is de inschrijving meestal plaatsgebonden. Een jongere weet niet altijd lang van te voren in welk dorp of stad hij of zij op termijn wil wonen. Als de plaats van voorkeur verandert kan dit zo maar een plaats onderaan op de wachtlijst betekenen. Een andere optie is het huren van een particuliere huurwoning, maar daar zijn relatief weinig van en de huurprijzen zijn vaak hoog.

12. HYPOTHEEKEISEN STRENGER

Een huis kopen is qua maandlasten momenteel aantrekkelijk, gezien de lage hypotheekrentes. Maar dat is niet voor iedereen weggelegd. De banken verstrekken het liefst een lening aan mensen met een vast contract. Maar vaste contracten worden niet gemakkelijk meer gegeven. Zonder een vast contract of intentieverklaring is het voor jongeren lastig om de financiering rond te krijgen. Daarnaast wil de overheid de hypotheekschulden van mensen met een koophuis verminderen. Daarom zijn de regels sinds 2013 elk jaar aangescherpt. Iemand kan minder lenen dan voorheen en om in aanmerking te komen voor hypotheekrenteaf trek moet een huis binnen 30 jaar afgelost worden. Ook is de maximale hypotheek stapsgewijs verlaagd tot 100 procent van de koopsom in 2018. Meer lenen dan het huis waard is, kan niet meer. Overige kosten, zoals kosten koper en verbouwingskosten zijn niet meer mee te financieren uit de hypotheek. Eigen geld is dus noodzakelijk. Maar lang niet alle jongeren hebben spaargeld. Vooral niet nu de basisbeurs is afgeschaft en veel jongeren een studieschuld hebben. Hulp van ouders kan een oplossing bieden, maar jongeren met weinig vermogende ouders vallen buiten de boot.

EIGEN GELD NOODZAKELIJK VOOR KOPEN HUIS

BEVOLKINGSCIJFERS

15-30 jaar
2017

113.255

JONGEREN IN FRYSLÂN

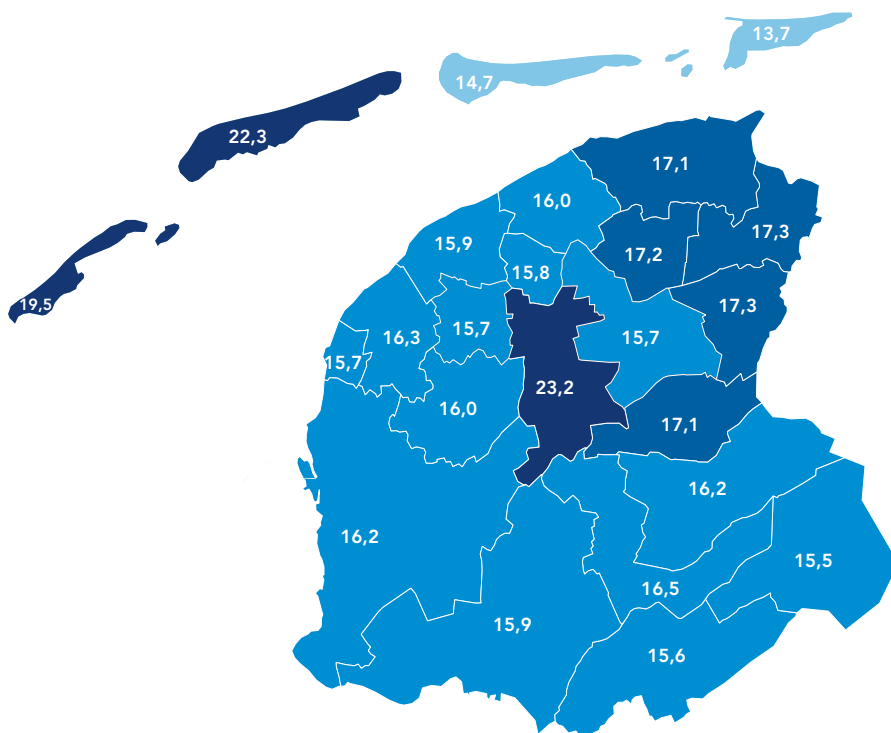
15-19 JAAR

20-24 JAAR

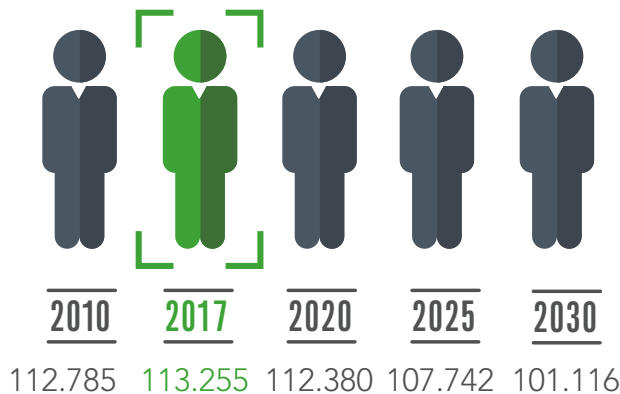

Percentage jongeren 15-30 jaar van totale bevolking per gemeente

RELATIEF MEESTE
JONGEREN WONEN IN
LEEUWARDEN EN OP
Terschelling

NA 2020
FORSE AFNAME
15-30-JARIGEN
VERWACHT

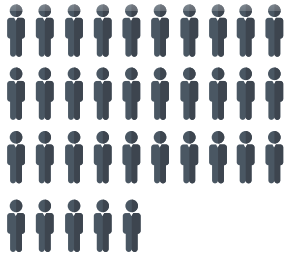

52%

48%

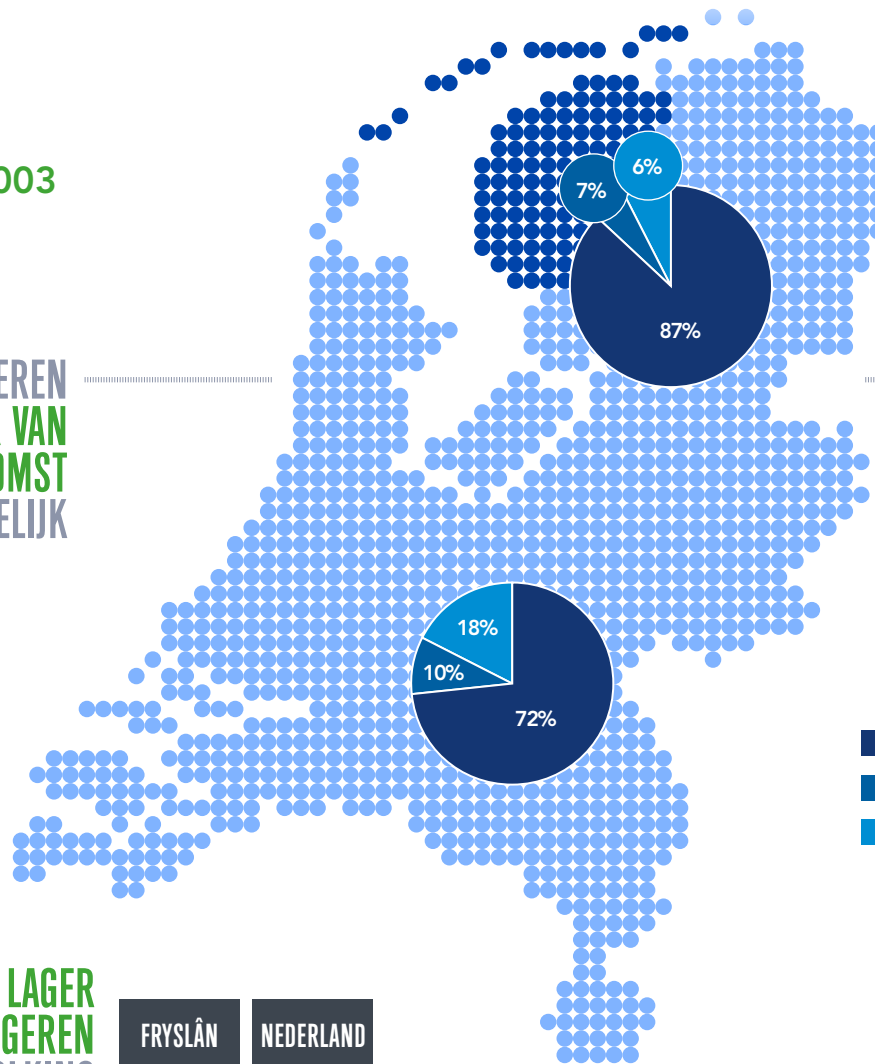
MEER
JONGERE MANNEN
DAN VROUWEN
IN 2017

25-30 JAAR

35.003

FRIESE JONGEREN
MINDER VAAK VAN
BUITENLANDSE HERKOMST
DAN LANDELIJK

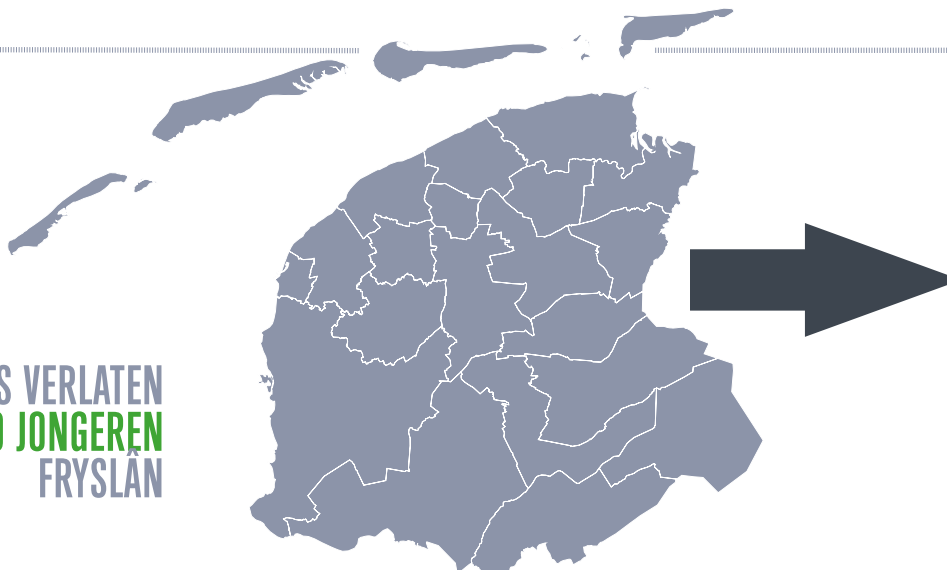

IETS LAGER
AANDEEL JONGEREN
IN DE TOTALE BEVOLKING
DAN LANDELIJK

FRYSLÂN
17,5%

NEDERLAND
18,7%

JAARLIJKS VERLATEN
1000-2000 JONGEREN
FRYSLÂN

15-30 JAAR

2010	-1.870
2011	-1.775
2012	-1.754
2013	-1.633
2014	-1.552
2015	-1.526
2016	- 874

BESTAAN FRIESE JONGEREN?

Voor je snel zegt, wat een rare vraag, lees toch even wat verder. Ik wil namelijk uitleggen waarom 'de jongere' sowieso niet bestaat. Neem Els en Tom, beide 16 jaar. Els haar droom is om later leerkracht te worden, Tom is daarentegen een bouwjongere. Ooit werkte ik mee aan een onderzoek naar deze groep jongeren. Bouwjongeren weten al op hun twaalfde wat ze later zullen doen: in de bouw werken. Op hun zestiende is dit niet anders.

De kans is groot dat Els meer op één van haar ouders lijkt, waarvan er misschien zelf ook eentje voor de klas staat, misschien zelfs allebei, dan dat ze op Tom lijkt. Tom die wellicht ook meer op zijn vader lijkt, waarvan de kans groot is dat die... ook in de bouw werkt. Op het eerste gezicht zullen Els en Tom wel op elkaar lijken. Ze gebruiken beide hun mobiel-tje, zien er even oud uit, wonen in een wereld waar Trump het nieuws domineert en wonen in Friesland, waar de kans bestaat dat ze er ooit niet meer zullen wonen. Maar niks van die zaken zijn zekerheden, want de jongere bestaat niet. Net zoals in de hele samenleving bestaan er veel schakeringen en verschillen.

We zien wel tendensen bij grote groepen van jongeren – zelfs quasi wereldwijd of toch in de hele Westerse wereld. Zo merken we dat in vele landen in Europa sprake is van een verbraving. Het aantal gewelddelicten door jongeren daalt. Ze beginnen steeds later aan seks en het aantal tienerzwangerschappen blijft afnemen. Drank en drugs, dat neemt in vele regio's in Europa ook al af bij minderjarige tieners.

Zijn er dan geen problemen, zeker wel. Zo zien we dat onder de jongeren groepjes tieners zijn waar het veel slechter mee gaat, die wel in het ziekenhuis terechtkomen door coma-zuipen bijvoorbeeld. Maar net zoals de verbraafde jongere niet dé jongere is, zo zijn ook deze jongeren die het moeilijker hebben niet representatief voor de hele groep van tieners.

De belangrijkste tendens waar je wellicht het minst over hoort, is opvallend genoeg de meest zekere. Het aantal 18-jarigen in de wereld stijgt al een paar jaar niet meer. Economen zien het als een van de belangrijkste motoren van economische groei, die nu onherroepelijk lijkt stilgevallen te zijn. In Afrika neemt het aantal jongeren nog toe, maar quasi heel Noordwest-Europa wordt een grote krimpregio. Dit is niet enkel het geval in Europa. Door de eenkindpolitiek in China is ook daar sprake van een enorme vergrijzing van de bevolking. En Japan geeft helemaal een triest bericht, waarbij door het enorm lage geboortecijfer uitsterven lijkt te dreigen. Ok, dat laatste is misschien wat overdreven, maar weet dat Duitsland afglijdt naar Japanse cijfers.

Een derde tendens blijkt uit recent onderzoek van onder andere Jean Twenge die vaststelde dat 18 het nieuwe 15 is en 25 het nieuwe 18. Vanuit een beschermingsreflex lijken ouders steeds vaker taken van jongeren over te nemen, waardoor deze langer jong blijven. Angst lijkt hier een slechte raadgever te zijn die mee het gedrag van ouders bepaalt.

PEDRO DE BRUYCKERE

Pedro de Bruyckere is onderzoeker en pedagoog aan de Arteveldhogeschool in Gent en aan de Universiteit van Leiden. Hij verdiept zich al jaren in de leefwereld van jongeren. Op 1 februari geeft hij een lezing over mythes en trends van de nieuwe generatie jongeren op het symposium 'Staat van Friese jongeren'.

PEDRO DE BRUYCKERE

Maar wat betekent dit nu allemaal voor wie met jongeren omgaat of die voor jongeren beleid wil maken? Met de derde tendens in het achterhoofd wil ik dus zeker niet pleiten voor bepamperen. Wel hoop ik dat het besef aanwezig is dat in onze samenleving elke jongere nodig is, zeker nu ze met steeds minder zijn en dat het daarom belangrijk is dat we de diversiteit binnen de jongeren blijven zien, ook in Friesland waar dé jongere dus ook niet bestaat.

‘ELKE JONGERE IS NODIG’

Dillan Mungar
22 jaar

NA MBO NOG DOORSTUDEREN

“Ik heb vmbo gedaan, en daarna ben ik omhoog gegaan tot het hbo nu. Dus ik kom van bijna het laagste naar bijna het hoogst haalbare. Na het vmbo heb ik mbo-2, mbo-3 en mbo-4 gedaan en nu dus hbo. Op mbo-2 en mbo-3 heb ik Detailhandel gedaan en op mbo-4 Maatschappelijke Dienstverlening. Maar ik miste toch de zakelijke kant. En ik zag ook dat je eigenlijk toch wel hbo moet gaan halen om een goede baan te krijgen. Je wordt eerder als hbo’er aangenomen dan als mbo’er. Dus toen ben ik na het mbo doorgegaan naar het hbo in Zwolle. Ik doe nu Human Resource Management. Dit is een perfecte combi van het sociale en het zakelijke. Het liefst wil ik op een HRM-afdeling van een groot bedrijf werken. In ieder geval bij een bedrijf waar doorgroeimogelijkheden zijn en waar je een goed inkomen hebt.”

- Woonplaats** Heerenveen
- Opgegroeid in** Heerenveen
- Opleiding** mbo 4 Maatschappelijke Dienstverlening, hbo Human Resource Management Zwolle
- Woonsituatie** bij ouders
- Baan** verkoper in telefoonwinkel in Drachten

‘IK WIL GRAAG
EEN BAAN BIJ EEN
GROOT BEDRIJF’

ACHTERAF SPIJT VAN SNEL AfstUDEREN

“Het was al vrij vroeg duidelijk dat ik op z’n minst vwo aan zou kunnen. Ik heb maar bij twee scholen gekeken. Op de ene school zat mijn zus en de andere school was het gymnasium. Ik ben naar het gymnasium gegaan, dat niveau kon ik aan. Ik vond het ook een bijzondere school, in een mooi klassiek gebouw. Vooral het kleinschalige vond ik heel prettig. Je hebt alleen gymnasium, dus het is niet een grote scholengemeenschap. Na de middelbare school ben ik Culturele Antropologie gaan studeren in Utrecht. Ik wilde absoluut niet naar Groningen, daar ging iedereen al naartoe. Ik vond het een hele leuke studie en heb een leuke tijd gehad. Ik heb ook veel dingen buiten mijn studie gedaan. Achteraf heb ik spijt dat ik zo snel ben afgestudeerd. Aan de andere kant heb ik direct na mijn studie een superfijne baan gevonden. Een fantastische baan, nog steeds.”

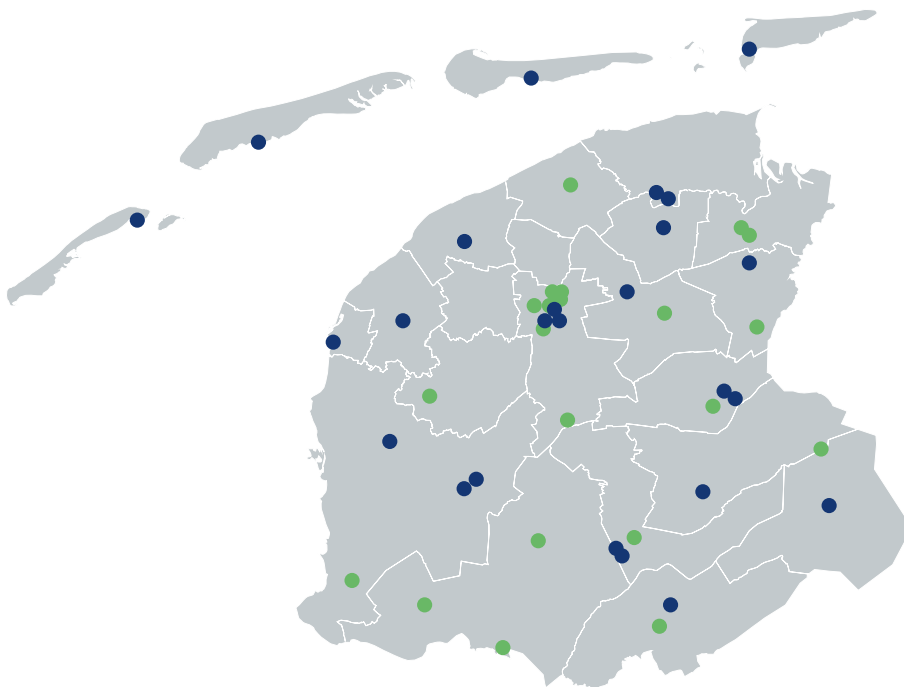
Ilsa de Jong
25 jaar

- Woonplaats** Utrecht
- Opgegroeid in** Suwâld
- Opleiding** Culturele Antropologie aan Universiteit Utrecht
- Woonsituatie** met partner in een koopwoning
- Baan** onderzoeker en leermanager in Den Haag

‘IK HEB METEEN
EEN SUPERFIJNE
BAAN GEVONDEN’

39.677*

LEERLINGEN IN FRYSLÂN IN 2016/2017

ALGEMENE LEERJAREN 1-3

VWO 3-6

HAVO 3-5

VMBO 3-4

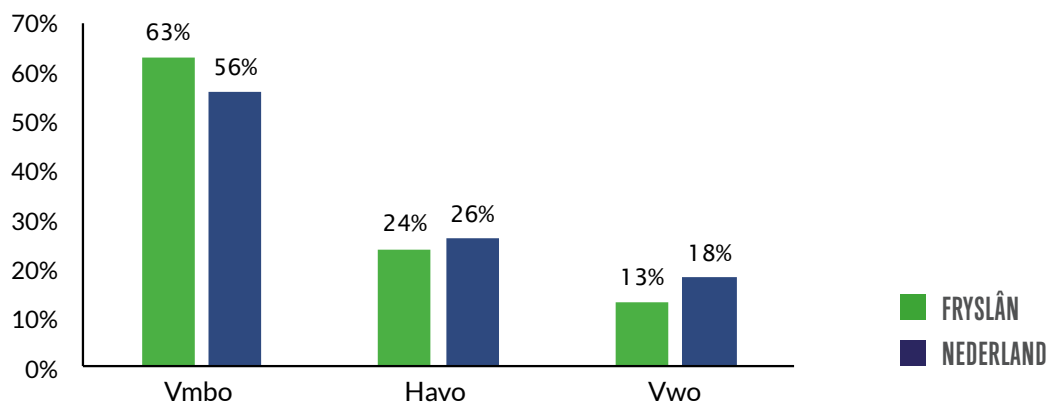
PRAKTIJKONDERWIJS

VOORTGEZET ONDERWIJS IN FRYSLÂN, 2017

- HOOFDVESTIGINGEN
- NEVENVESTIGINGEN

Percentage gediplomeerde 12- t/m 22-jarigen, Fryslân en Nederland, 2015/16*

Bron: CBS, bewerking FSP, *voorlopige cijfers

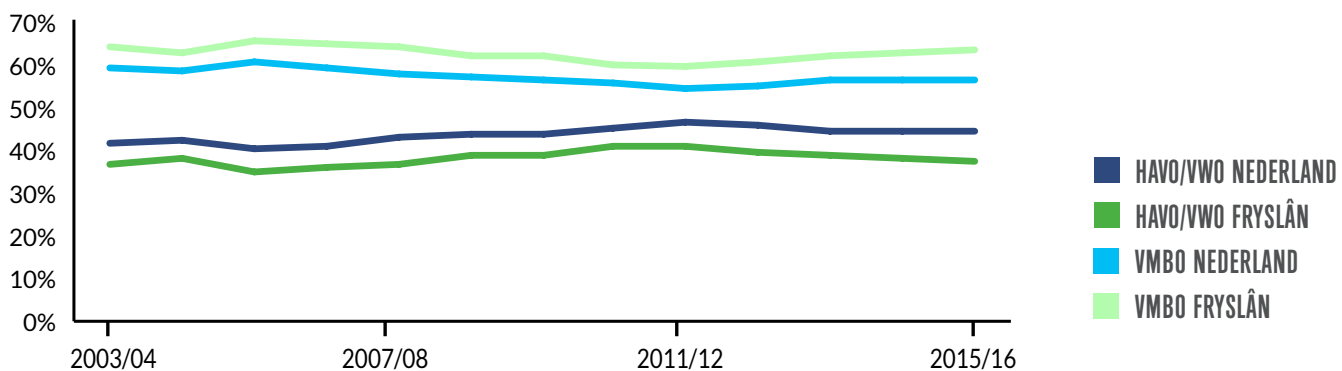

TEKST: Henk Fernee en Bianca Bijlsma

VIER REDENEN WAAROM FRIESE JONGEREN LAGER ZIJN OPGELEID

Fryslân kent al jaren een lager aandeel jongeren met een havo- of vwo-diploma dan in de rest van Nederland. In 2016 behaalde 37 procent van de Friese jongeren een diploma op deze niveaus, terwijl dit landelijk op 44 procent ligt. Welke mogelijke verklaringen zijn er voor het lagere opleidingsniveau in de provincie?

Percentage gediplomeerde 12- t/m 22-jarigen, Fryslân en Nederland, 2003 tot en met 2016*

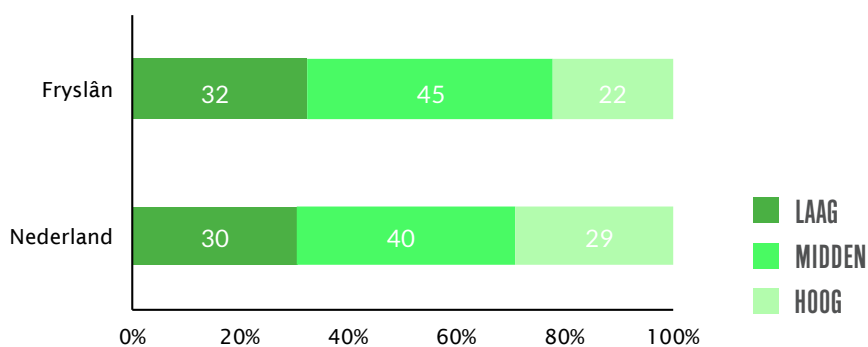

Bron: CBS, bewerking FSP; 2015/16*voorlopige cijfers

1 OUDERS ZIJN LAGER OPGELEID

De opleiding van ouders is een belangrijke voorspeller voor het soort opleiding dat hun kinderen gaan volgen. Leerlingen van hoogopgeleide ouders volgen vaker een hoger opleidingsniveau dan leerlingen van laagopgeleide ouders. Zelfs bij gelijke capaciteiten komen leerlingen met laagopgeleide ouders minder ver dan hun leeftijdsgenoten met hoogopgeleide ouders (OCW, 2017). Het precieze opleidingsniveau van Friese ouders is niet bekend. Wel is duidelijk dat het gemiddelde opleidingsniveau van de Friese bevolking lager is dan landelijk.

Opleidingsniveau bevolking 15 tot 75 jaar, 2015

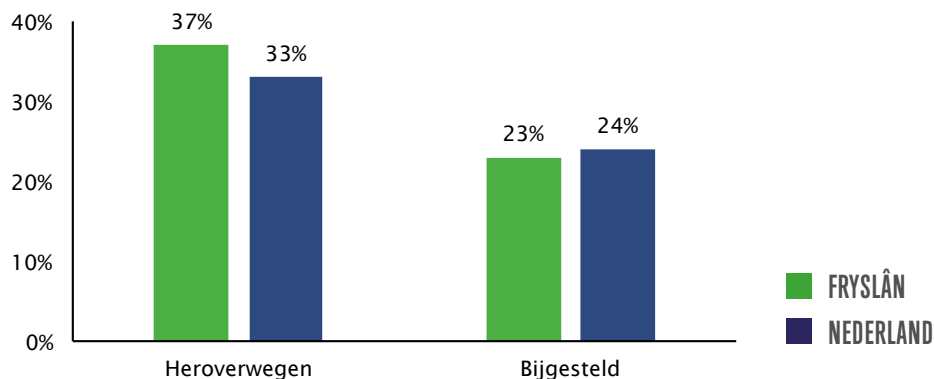

Bron: CBS, bewerking FSP

2 EEN LAGER SCHOOLADVIES

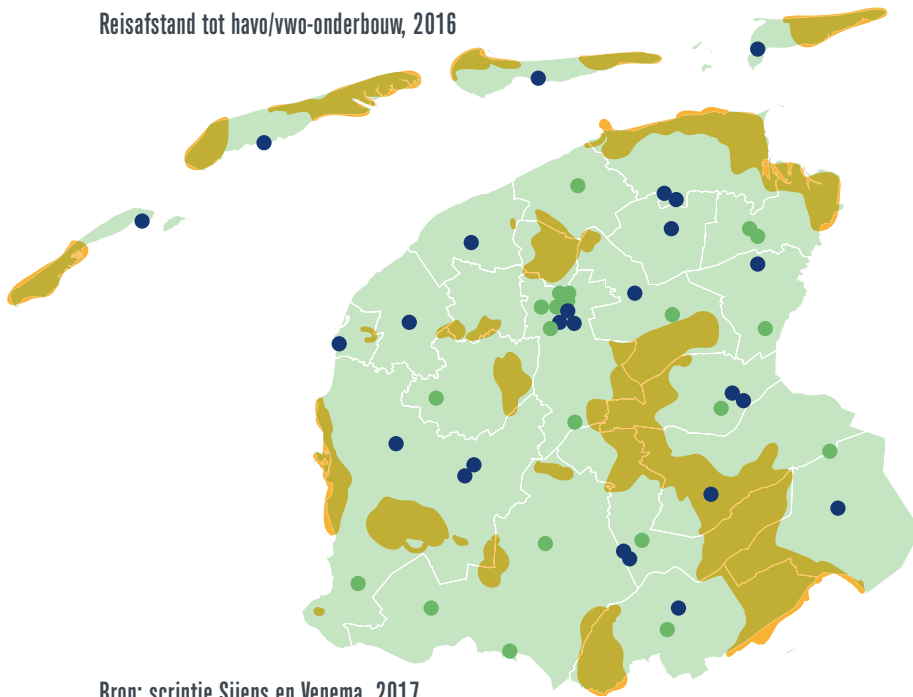
Een andere reden kan zijn dat leerlingen vanaf de basisschool op een lager niveau in het voortgezet onderwijs instromen dan ze aankunnen. Hiervoor kunnen verschillende redenen zijn. Zo had in 2017 in Fryslân 37 procent van de leerlingen een uitslag op de eindtoets die hoger was dan het schooladvies van de basisschool. In heel Nederland was dit bij 33 procent van de leerlingen het geval. Dit betekent dat deze leerlingen in aanmerking komen voor een heroverweging door de basisschool. In Fryslân gebeurde dit iets minder vaak dan landelijk. Terwijl de gemiddelde score op de eindtoetsen in de provincie weinig lijken af te wijken van het landelijk gemiddelde, is het definitieve schoolniveau voor havo/vwo in Fryslân wel 4 procentpunt lager dan landelijk.

Schooladviezen in percentages, 2017

Bron: DUO, bewerking FSP

Reisafstand tot havo/vwo-onderbouw, 2016

Bron: scriptie Sijens en Venema, 2017

Jelmer Sijens en Jasper Venema hebben voor hun afstudeerscriptie 'Kenniss, een kwestie van bereikbaarheid', de reisafstanden naar het voortgezet onderwijs in Fryslân in kaart gebracht. Zij volgden de opleiding Management van de Leefomgeving aan Van Hall Larenstein in Leeuwarden en voerden de opdracht voor het Fries Sociaal Planbureau (FSP) uit.

- HOOFDVESTIGINGEN
- NEVENVESTIGINGEN
- < 10 KM TOT VESTIGING
- > 10 KM TOT VESTIGING

3 AFSTAND TOT SCHOOL

De bereikbaarheid van en afstand tot de school kan mogelijk van invloed zijn op het opleidingsniveau. Jongeren kunnen eerder voor een lager niveau kiezen omdat de school dicht in de buurt is. Voor de meeste leerlingen in de provincie is binnen 10 kilometer een school te vinden met tenminste in de eerste drie jaar een aanbod op havo- of vwo-niveau. Wel is de gemiddelde afstand naar een vmbo-school met 3,1 kilometer kleiner dan de gemiddelde afstand van 5,1 kilometer naar een school met havo/vwo-niveau. In de toekomst is dit wel een belangrijke ontwikkeling om rekening mee te houden. Het aantal leerlingen in de provincie neemt af. Recent heeft al een middelbare school de deuren moeten sluiten. Als middelbare scholen met een havo/vwo-aanbod dicht moeten, kan dit van invloed zijn op de bereikbaarheid en keuzes die leerlingen maken.

4 LAGER AMBITIENIVEAU

Ouders in Fryslân hebben een lager ambitieniveau dan landelijk wat betreft het opleidingsniveau van hun kinderen. Dat blijkt uit eerder onderzoek van Hester de Boer van de Rijksuniversiteit Groningen (2009). Daarnaast hebben laagopgeleide ouders vaker een lager ambitieniveau voor hun kinderen dan hoogopgeleide ouders. Dit lagere ambitieniveau speelt ook een belangrijke rol bij de onder advisering van Friese leerlingen en daarbij het schoolsucces van leerlingen.

De combinatie van een gemiddeld lager opleidingsniveau van de ouders, een lager ambitieniveau van ouders en leerkrachten en grotere afstanden tot havo/vwo-scholen, zorgen ervoor dat Friese leerlingen minder vaak een diploma halen op havo- of vwo-niveau.

20.140*

MBO-STUDENTEN T/M 22 JAAR

3.722*

23 JAAR EN OUDER

MBO-1 (ENTREE)

482 (2%)

MBO-2 (BASISBEROEPSOPLEIDING)

3.245 (16%)

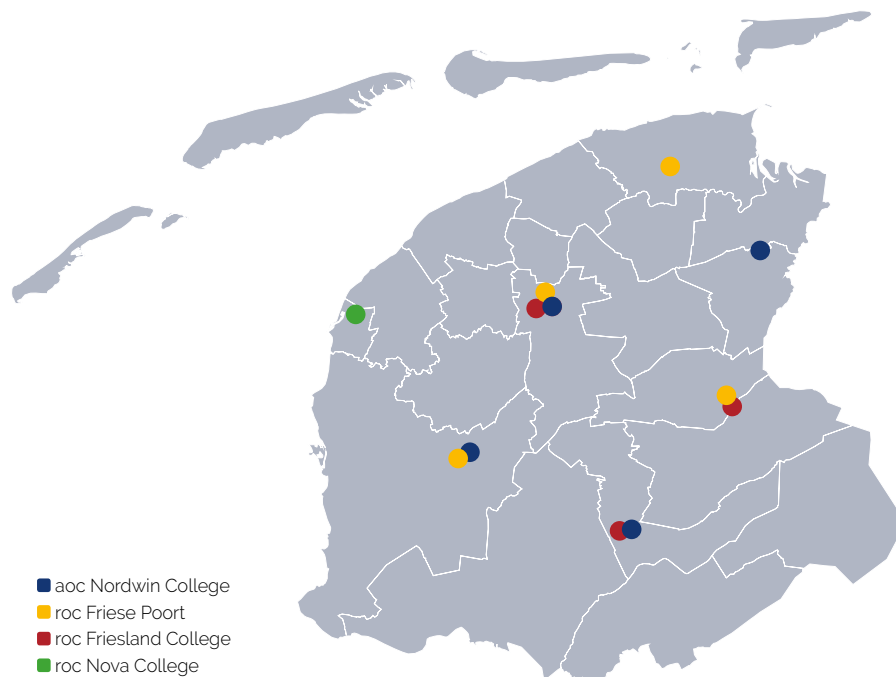
MBO-3 (VAKOPLEIDING)

5.334 (27%)

MBO-4 (MIDDENKADER- EN SPECIALISTENOPLEIDING)

11.079 (55%)

Onderwijslocaties mbo in Fryslân

MEESTE MBO-STUDENTEN
KIEZEN VOOR ZORG EN WELZIJN

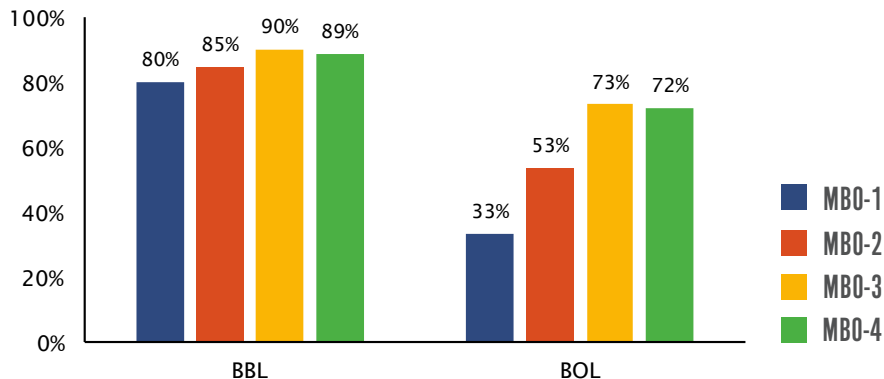
Top 5 aantal inschrijvingen in Fryslân 2016/2017* :

6.989	Zorg en welzijn
2.011	Techniek en procesindustrie
2.004	Economie en administratie
1.710	Voedsel, natuur en leefomgeving
1.684	Handel en ondernemerschap

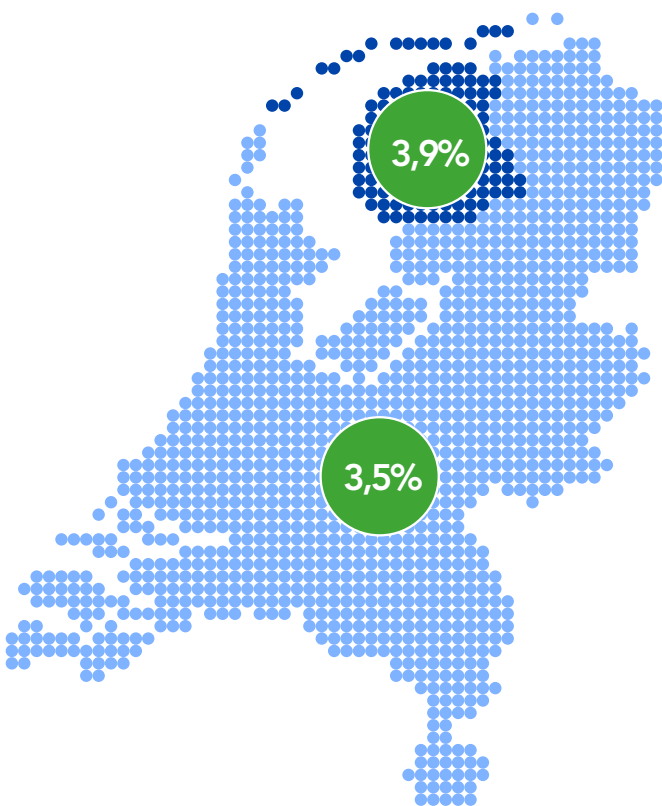
* voortlopige cijfers

MBO-3 EN MBO-4
 MEESTE KANS OP WERK

Werkende gediplomeerde schoolverlaters uit schooljaar 2013/2014 naar niveau en leerweg in 2015

BBL = beroepsbegeleidende leerweg
 BOL = beroepsopleidende leerweg

FRIESE MBO-SCHOOLVERLATERS
 IETS VAKER EEN UITKERING

	FRYSLÂN	LANDELIJK
MBO-1	1.290	1.100
MBO-2	1.160	1.210
MBO-3	1.470	1.570
MBO-4	1.410	1.550

BRUTO MAANDLOON VAN FRIESE
 MBO-SCHOOLVERLATERS LAGER
 DAN LANDELIJK

Aandeel mbo'ers van 15-27 jarigen in 2015/2016

IN FRYSLÂN MEER
 MBO'ERS DAN LANDELIJK

FRIESE JONGEREN

54%

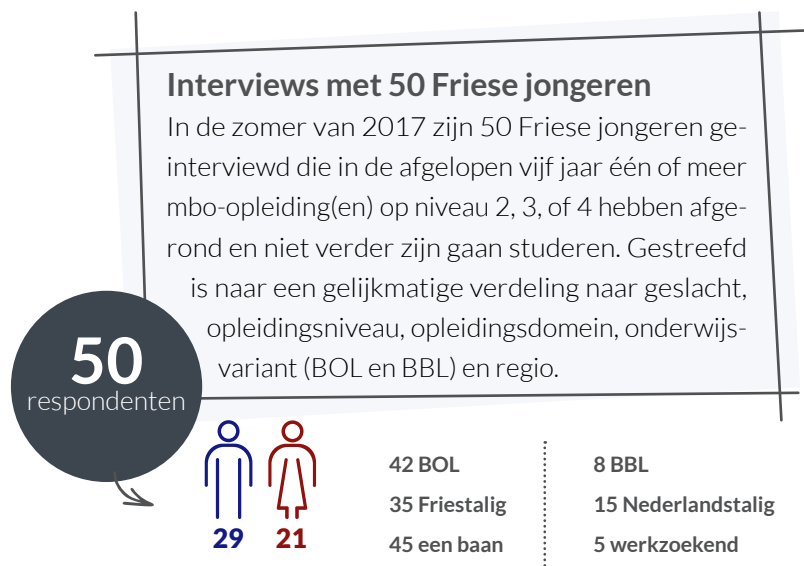
LANDELIJK

42%

HOE ZIEN FRIESE
MBO-JONGEREN
DE TOEKOMST?

TEKST: Sibilla Hoekstra en Arjen Brander

Het mbo is van groot belang voor de Friese arbeidsmarkt. Bijna de helft van de werkenden in Fryslân is middelbaar opgeleid. Goed opgeleide vakmensen zijn hard nodig, want zonder vakmensen worden geen huizen gebouwd of auto's gerepareerd. Het Fries Sociaal Planbureau interviewde 50 jongeren die in de afgelopen vijf jaar een mbo-opleiding hebben afgerond. Vinden zij Fryslân een leefbare provincie, waarin zij kunnen leren, werken en wonen? En hoe zien zij de toekomst in Fryslân?

VERANDERENDE ARBEIDSMARKT

Jongeren met een mbo-opleiding hebben te maken met veranderende omstandigheden: de arbeidsmarkt wordt steeds flexibeler en technologische ontwikkelingen hebben hun weerslag op de arbeidsmarkt. Als gevolg van flexibilisering zullen werknemers steeds minder vaak hun hele leven in die ene baan of dat ene beroep werkzaam zijn. De werknemer van de toekomst zal vaker van baan wisselen en soms zelfs van sector. Daarnaast zal een deel van de huidige banen en beroepen verdwijnen. Om ook in de toekomst inzetbaar te zijn wordt van mbo-jongeren steeds meer verwacht. Alleen vakspecialistische kennis is voor de arbeidsmarkt van morgen niet genoeg. Technologische ontwikkelingen stellen steeds andere en hogere eisen aan de vaardigheden van werknemers. Mbo-jongeren moeten flexibel inzetbaar zijn. Daarom wordt in toenemende mate van hen verwacht dat zij *21st century skills* bezitten, zoals probleemoplossend vermogen, samenwerken en creatief denken.

LEREN

Ruim de helft van de Friese jongeren volgt een mbo-opleiding. Zij kunnen in Fryslân uit bijna 500 mbo-opleidingen kiezen. Welke factoren spelen een rol bij het maken van keuzes rondom leren? En hoe belangrijk vinden Friese mbo-jongeren het om te blijven leren in hun vak?

LAGER AMBITIENIVEAU IN FRYSLÂN?

Ouders en leerkrachten hebben in Fryslân een lager ambitieniveau qua hoogte van de opleiding, dan in de rest van Nederland. Dat blijkt uit onderzoek van De Boer (2009). Dit lagere ambitieniveau is onder andere terug te zien in het aandeel Friese jongeren dat naar de havo en het vwo gaat. Dit beeld wordt bevestigd in de interviews onder de Friese mbo-jongeren. Bij twijfel tussen twee niveaus wordt dikwijls de voorkeur gegeven om lager te beginnen. “Qua niveau zat ik tussen vmbo-t en de havo in. Vanuit de basisschool kreeg ik toen het advies om eerst vmbo-t te gaan doen. Ik kon later altijd nog naar de havo.” De meeste jongeren zeggen het niveau te hebben gekozen op basis van de score op de eindtoets. Ook het advies van de leerkracht was vaak bepalend: “Vmbo-t was het advies van de leerkracht, en dat vond ik prima.” Volgens de jongeren hebben de ouders minder invloed: “Ik mocht zelf kiezen welk niveau ik ging doen.”

'IK HEB NIET GEKEKEN NAAR BAANKANSEN'

OPLEIDING KIEZEN OP BASIS VAN INTERESSE

Bijna alle jongeren geven aan dat zij vooral hebben gekozen voor een opleiding die hen leuk lijkt. "Ik heb altijd de techniek in gewild. Ik wilde in de technische dienst van een productiebedrijf. Dat doet mijn vader ook. Ik wilde dat ook van jongs af aan."

Ze kijken nauwelijks naar baankansen of laten zich hierdoor niet beïnvloeden. Zo vertelt een jongere die wel op de hoogte was van de baankansen: "Ik wist toen al dat in de techniek veel meer werk is. De detailhandel was in die tijd bar slecht qua baankansen. Toch heb ik er voor gekozen. Die opleiding stond gewoon dichterbij me." Meerdere geïnterviewde jongeren geven aan dat mbo-jongeren al op jonge leeftijd een richting moeten kiezen. Op die leeftijd houden jongeren zich niet bezig met baankansen. Jongeren die later nog een tweede opleiding doen houden hier meer rekening mee. Net als bij de keuze voor een middelbare school laten de meeste ouders de jongeren vrij in de keuze voor een opleiding: "Mijn ouders hebben mij zelf laten kiezen. Als dit is wat je leuk vindt, dan moet je deze opleiding gaan doen, zeiden ze." Meerdere jongeren vertellen dat hun ouders het halen van een startkwalificatie of een ander diploma wel stimuleerden. Zij zijn opgevoed met het idee dat je zonder een diploma weinig kans maakt op de arbeidsmarkt.

EEN LEVEN LANG LEREN

Bijna alle jongeren vinden het belangrijk om bij te blijven in hun vak. Vaak zeggen de jongeren dat in hun vakgebied veel verandert: er komen nieuwe wetten, nieuwe technieken of nieuwe producten. Om niet achter te lopen moeten zij zich bijscholen, want "stilstaan is achteruitgaan." In sommige sectoren is bijscholing verplicht, zoals in de zorg. "We hebben heel veel cursussen. We hebben ook een toets-schema voor onszelf. Daar staan elk jaar 28 toetsen op. Deze moet je met een voldoende afronden, anders mag je bepaalde dingen niet meer doen in de praktijk."

Ook vrachtwagenchauffeurs moeten verplicht nascholing doen. "Wij moeten per vijf jaar 35 uren aan nascholing (code 95) doen."

Veel jongeren benoemen dat bijscholing wel wordt gestimuleerd vanuit hun werkgever. "Vanuit mijn werk wordt regelmatig gevraagd: wat mis je en wat heb je nodig? Dat is echt heel fijn, want dan kun je jezelf ontwikkelen."

Er zijn ook jongeren die zelf zorgen dat zij bij blijven in hun vakgebied, zoals een kapster die vertelt: "Ik sta ingeschreven bij een aantal nieuwsbrieven. Dus de nieuwe trends krijg ik sowieso. Via YouTube zoek ik dan de technieken op. Mijn broer wil wel model zijn, dus dan oefen ik de nieuwe technieken bij hem."

LEREN IN DE PRAKTIJK

De meeste mbo-jongeren zijn vooral enthousiast over de praktijk (stages) van hun opleiding en minder over de theorie. "De stages waren geweldig, want dan kom je op de werkvloer. Die mensen hebben er echt verstand van." Over de theorie zijn ze minder te spreken en ze vinden dat het vaak niet goed aansluit bij de praktijk. "Wat wij op school leerden was heel anders dan dat het in de praktijk is. Dus eigenlijk word je op school een beetje gefopt. Dan moest je dingen per se op een bepaalde manier doen en dan kwam je op stage en dan vroegen ze me wat ik in vredesnaam aan het doen was."

Op school leren de jongeren de basis, maar uiteindelijk moeten ze het in de praktijk leren. "De opleiding doktersassistent sluit wel aan, maar je moet uiteindelijk de fijne kneepjes van het vak in de praktijk leren." Jongeren die een BBL-opleiding hebben gedaan zijn een stuk positiever over de aansluiting van studie naar werk. "Het sluit goed aan, want het 'werk-gedeelte' was verreweg het belangrijkste in de opleiding."

'STILSTAAN IS ACHTERUITGAAN'

WERKEN

De arbeidsmarkt trekt aan en de economische crisis is voorbij. De jeugdwerkloosheid in Fryslân is gedaald. Vinden de geïnterviewde mbo-jongeren dat er voldoende werk is in Fryslân? Tegen welke problemen lopen zij aan? Hoe zien zij de toekomst qua werk?

WEL WERK, MAAR NIET ALTIJD IN JUISTE RICHTING

Veel van de geïnterviewde jongeren zijn van mening dat er genoeg werk is voor mbo'ers. Vooral nu de markt weer aantrekt. Het is alleen niet altijd op het niveau of in de richting waarvoor ze geleerd hebben. "Een vriendin van mij heeft een opleiding voor visagie gedaan en die komt niet aan het werk. Ze heeft een tijdje op een bestelauto gezeten en nu werkt ze in een koekjesfabriek." Volgens veel jongeren moet je goed zoeken en doorzetten als het even niet lukt. Ze vinden anderen weleens te kieskeurig. "Sommigen hebben een bepaald beeld voor ogen van wat ze graag willen doen en ze willen niet iets anders doen. Ik ben iemand die alles aanpakt. Werk is werk." Niet iedereen vindt dat er genoeg werk is voor jongeren in Fryslân. Vooral degenen die werkloos zijn of werken in een andere richting dan waarvoor ze hebben geleerd, zijn negatiever. "Ik denk dat er niet genoeg werk is in Friesland. Zeker niet in mijn sector, werktuigbouwkunde, met een mbo-opleiding." Daarnaast blijkt dat er grote verschillen per sector zijn. "In de zorg heb ik nooit gehoord dat mensen geen werk kunnen vinden. Maar een vriend van mij die detailhandel heeft gedaan heeft echt wel een tijdje gesolliciteerd om aan het werk te komen."

‘HET ZIJN ALLEMAAL TIJDELIJKE CONTRACTEN’

WERK IS TE FLEXIBEL

Jongeren hebben steeds vaker een flexibele arbeidsovereenkomst, zo blijkt uit cijfers van CBS. De meeste geïnterviewde mbo-jongeren ervaren dit als vervelend, want dit geeft onzekerheid. “Het zijn allemaal tijdelijke contracten. Vast krijg je niet zo snel meer. Ik vind het wel fijn om een beetje zekerheid te hebben.” Daarnaast zijn er jongeren die minder uren kunnen werken dan ze zouden willen. “Ik zou wel meer uren willen, maar in de zorg krijg je eigenlijk niet meer dan 28.” De flexibele arbeidsmarkt belemmert de jongeren in het opbouwen van hun leven. “Het is moeilijk om een vaste baan te krijgen en veel uren. Als je dat niet hebt dan kun je ook geen huis kopen.” Hoewel jongere mensen vaker in flexibele contracten terechtkomen is dat meestal niet hun eigen wens. Hoger opgeleide jongeren kiezen vaker dan lager opgeleiden bewust voor een flexibel arbeidscontract. De meeste lager en middelbaar opgeleiden hechten echter aan werk met zekerheid, maar zij hebben vaak het gevoel geen keuze te hebben.

MBO-2 STARTKWALIFICATIEWAARDIG?

De geïnterviewde jongeren met een mbo-2 diploma zijn overwegend positief over de werkgelegenheid in Fryslân. Voor iemand die wil werken is er werk. Toch hebben zij niet altijd een baan of doen zij ander werk dan waarvoor zij zijn opgeleid. De verschillen zijn groot per sector. Vooral in sectoren waar jongeren met een mbo-2 opleiding veel concurrentie hebben van jongeren met een hoger niveau of sectoren waarin ze niet de benodigde kennis of vaardigheden hebben om het beroep goed uit te kunnen oefenen hebben minder kansen op een baan. “Ik heb eerst ICT niveau 2 gedaan, maar toen kwam ik er achter dat daarin sowieso geen werk was te vinden. Dus ik ben meteen aan een andere opleiding begonnen, metaal bewerken op niveau 2. Daar is wel werk in.”

WEINIG ZORGEN OVER TOEKOMST WERK

Over de toekomst qua werk hebben mbo-jongeren verschillende perspectieven. Sommigen weten nog niet goed waar ze in de toekomst willen werken en zien wel wat er gebeurt. Anderen willen op termijn voor zichzelf beginnen. “Ik zou het wel heel leuk vinden om ZZP’er te worden, om me te laten inhuren door bedrijven en organisaties.” De meesten zien op korte termijn genoeg doorgroeimogelijkheden in hun huidige werk, maar willen op termijn wel iets anders. “Ik wil nu nog niet weg. Maar ik blijf hier niet de rest van mijn leven. Daar ben ik te ambitieus voor.” Een aantal jongeren denkt dat internet en robotisering invloed gaan krijgen op de hoeveelheid werk. “Ik denk dat het in bepaalde sectoren, zoals detailhandel wel lastig wordt. Lang leve internet. In mijn beroep als elektromonteur is op dit moment genoeg werk. Ik zie nog geen robot een groepenkast installeren.” Maar over het algemeen maken de jongeren zich weinig zorgen en vrezen ze niet voor het verdwijnen van banen. Ze zijn van mening dat er altijd wel werk is als je gemotiveerd genoeg bent. De jongeren zijn vooral bezig met het hier en nu en minder met de toekomst.

‘ALS JE WILT WERKEN
DAN KUN JE WERKEN’

Jongeren maken keuzes op het gebied van wonen. Sommigen wonen (nog) thuis, anderen wonen al op zichzelf of staan voor de keuze om te kopen of huren. Is er genoeg geschikte woonruimte volgens de jongeren? En waar willen zij in de toekomst wonen?

BLIJVEN WONEN IN VERTROUWDE OMGEVING

De meeste geïnterviewde jongeren blijven wonen in de regio waar zij zijn opgegroeid. Op de plek waar familie en vrienden zijn. Ze wisselen niet zo snel van woonplaats voor een baan of opleiding. Ze hebben familie, vrienden en werk in hun omgeving en zien geen reden om te verhuizen. “Ik weet niet beter dan dat ik hier woon, in dit dorp. Ik heb mijn vrienden hier en alles wat ik nodig heb.” Alleen door de liefde veranderen jongeren nog wel eens van mening. “Mijn vriendin komt hier oorspronkelijk vandaan. Zij wilde hier graag wonen, dus toen ben ik met haar meegegaan.”

WONINGMARKT LASTIG VOOR STARTER

Wonen in Fryslân is te duur, zo stellen de mbo-jongeren. “Er is wel genoeg woonruimte, maar het is niet te betalen.” Dit geldt voor zowel kopen als huren. Vooral jongeren zonder een relatie hebben het lastig, omdat zij minder te besteden hebben dan stellen. “Ik heb geen relatie of niks. Als je met z’n tweeën bent is het een ander verhaal. Voor een vrijgezel is het vinden van een betaalbare woning echt niet te doen.” Jongeren vinden ook dat er te weinig (sociale) huurwoningen zijn in Fryslân. Om in aanmerking te komen voor een sociale huurwoning moet je in veel plaatsen lang op een wachtlijst staan.

Er zijn maar weinig particuliere huurwoningen in Fryslân. Vooral niet in de dorpen. Dit gebrek aan huurwoningen ervaren de jongeren als erg lastig. Veel anticiperen hierop door zich op jonge leeftijd bij een woningstichting in te schrijven. “Ik heb me meteen ingeschreven bij een woningstichting toen ik 18 was.” Het is momenteel aantrekkelijker om een huis te kopen vanwege de lage rente. Veel mbo-jongeren willen dat ook graag, want op termijn is het goedkoper dan huren. Ook kunnen ze het huis naar eigen smaak inrichten. Maar veel van de geïnterviewde jongeren kunnen geen huis kopen, omdat de hypotheekregels voor hen te streng zijn. “Voor een koopwoning moet je een hypotheek hebben en die is lastig te krijgen. Bovendien moet je tegenwoordig veel geld op je spaarrekening hebben staan om de bijkomende kosten te betalen.” Een deel van de jongeren blijft daarom langer bij hun ouders wonen, zodat ze meer kunnen sparen. “Ik ben nu anderhalf jaar aan het werk en woon nog bij mijn ouders. Als ik op mezelf ga wonen dan wil ik meteen iets kopen. Op dit moment is het met mijn loon niet mogelijk om een woning te kopen. Het is gewoon geldgebrek. Ik moet nog even sparen.”

‘ER IS WEL GENOEG WOONRUIMTE, MAAR HET IS NIET TE BETALEN’

EIGEN HUIS ALS IDEAAL

De meeste mbo-jongeren willen uiteindelijk een woning kopen. “Huren vind ik eigenlijk zonde van mijn geld”. Veel jongeren willen in Fryslân blijven wonen, dichtbij vrienden en familie. Ze waarderen de rust en ruimte in hun omgeving. “Als je naar grotere steden gaat dan is het druk. Daar houd ik niet zo van.” Als ze dan toch weggaan bij hun familie, dan het liefst naar een plek met nog meer rust en ruimte dan in Fryslân. “Ik zou wel naar Amerika willen. Dat lijkt me mooi. Ik hoef niet per se naar Groningen of de Randstad. Ik blijf in Fryslân of ik ga naar het buitenland.”

Sommigen denken er weleens over na om te verhuizen naar het buitenland. Vooral Scandinavië en de Verenigde Staten zijn populair. “Misschien wil ik in Scandinavië of in de Alpen gaan wonen. Ik hou van de rust daar. In die landen is alles goed geregeld door de regering. Voor de toekomst van mijn eventuele kinderen zijn het fantastische landen.” Opvallend is het dat weinig jongeren naar de Randstad willen verhuizen.

‘IK HEB IN FRYSLÂN ALLES WAT IK NODIG HEB’

MBO GAAT MEER SAMENWERKEN MET HET BEDRIJFSLEVEN

TEKST: Wilma de Vries

REMCO MEIJERINK | VOorzitter COLLEGE VAN BESTUUR ROC FRIESE POORT

Het mbo moet beter inspelen op veranderingen op de arbeidsmarkt en in de samenleving, zo concludeerde het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) onlangs. Hoe krijgt dit vorm in Fryslân? Wat zijn specifieke ontwikkelingen in het Friese mbo? Remco Meijerink, voorzitter van het College van Bestuur van de Friese Poort, licht dit toe.

HOE KAN HET MBO IN FRYSLÂN BETER INSPIELEN OP VERANDERINGEN OP DE ARBEIDSMARKT?

“De Friese Poort heeft net een nieuwe onderwijsvisie opgesteld waarin wendbaarheid centraal staat. Daarom willen we de komende jaren nog intensiever samenwerken met het bedrijfsleven. De grens tussen school en stage zal vervagen door het bedrijfsleven meer in de school te halen en als mbo meer naar buiten te gaan. Samen met het bedrijfsleven gaan we de inhoud van het onderwijs bepalen. Dit gebeurt door bijvoorbeeld meer gastdocenten vanuit de praktijk in de klas te halen en docenten stages te laten lopen in het bedrijfsleven.”

MBO-STUDENTEN ZULLEN MEER MAATSCHAPPELIJKE VORMING MOETEN KRIJGEN. HOE WORDT DIT AANGEPAKT?

“Het leren van vakmanschap is belangrijk voor de arbeidsmarkt, maar er is meer dan dat. Het is ook belangrijk dat iemand een veerkrachtig mens wordt die zelf in staat is om mee te bewegen. Iemand die tegen een beetje tegenslag kan en die zich een leven lang blijft ontwikkelen. De zogenaamde *21st century skills*. Het gaat dus om alle zaken in het leven die je als mens vormen. Daarom willen wij in ons curriculum meer aandacht besteden aan brede persoonsvorming. Stages waren altijd echt op het vak gericht. We willen nu dat onze bouwstudenten bijvoorbeeld ook een week meelopen in een verzorgingshuis. Zo komen ze in aanraking met andere aspecten van de samenleving.”

DE FRIESE POORT WIL ZICH NADRUKKELIJKER VERBINDEN AAN DE REGIO. HOE KRIJGT DIT VORM?

“Wij willen zoveel mogelijk zaken doen met lokale partijen, voor zover dit qua regelgeving mogelijk is. Dat betekent ook dat als een bedrijf zaken doet met de Friese Poort dat we dan in ruil daarvoor stageplekken verwachten. Wij hebben het nodig dat bedrijven zich aan ons verbinden om die wendbaarheid te krijgen. Andersom mogen bedrijven van ons verwachten dat wij ons ook aan hen verbinden.”

OVER EEN AANTAL JAREN DAALT HET AANTAL JONGEREN. HET BASISONDERWIJS HEEFT DAAR NU AL MEE TE MAKEN EN HET VOORTGEZET ONDERWIJS KRIJGT ER MEE TE MAKEN. WAT BETEKENT DIT VOOR HET MBO?

“Het is vrij realistisch dat het aantal mbo-studenten in de komende jaren krimpt met 10 tot 15 procent. Het leidt er toe dat we de komende jaren meer gaan samenwerken met de andere mbo-instellingen in de provincie. Nu stemmen we ook al veel af in de zin van: wie doet wat en waar? Ik denk dat we in de komende jaren ook samen bepaalde opleidingen gaan aanbieden en vormgeven. Wij willen ervoor zorgen dat er in deze regio zowel geografisch als qua type opleidingen een voldoende dekkend aanbod is.”

UIT ONS ONDERZOEK ONDER AFGESTUDEERDE MBO'ERS KOMT NAAR VOREN DAT JONGEREN VOORAL VOOR EEN LEUKE OF INTERESSANTE OPLEIDING KIEZEN EN DAT ZE MINDER NAAR DE BEROEPSMOGELIJKHEDEN KIJKEN. WAT VINDT U HIERVAN?

“Keuzevrijheid van studenten is belangrijk. Iemand die graag onderwijsassistent wil worden die krijg je niet zomaar in de mechatronica. En moet je dat willen? Wij vinden het veel belangrijker dat iemand op school zit, een opleiding volgt en vorming krijgt. De meeste studenten krijgen uiteindelijk wel werk. We werken wel met een numerus fixus voor richtingen met weinig werkperspectief. Als er weinig werk is in een richting, dan zijn er ook weinig stageplekken. En zonder stage krijgt iemand geen diploma.”

‘BREDE PERSOONSVORMING IS BELANGRIJK’

Remco Meijerink in gesprek met Rinse van der Meer van de opleiding Fijnmechanica ROC Friese Poort Drachten

AFGESTUDEERDEN STELLEN DAT ZE VAAK MEER TIJDENS STAGES HEBBEN GELEERD DAN VAN HET ONDERWIJS OP SCHOOL. HOORT U DAT OOK?

“Ja, en dat is ook niet vreemd. Mbo’ers zijn vooral doeners. Zij willen de praktijk in. Het zijn over het algemeen geen boekenwormen die graag in een schoolklas zitten. Maar je kunt iemand niet meteen vanaf dag één bijvoorbeeld de zorg in sturen. En dat geldt ook voor andere beroepsopleidingen. Je moet studenten daar met een bepaalde bagage op voorbereiden. Daar zijn wij voor, dit geldt ook voor de brede vormende vakken, zoals taal en rekenen. De fijne kneepjes van het vak leren ze vooral in de praktijk. Dat is ook de opzet van ons hele stelsel.”

‘CROSS-OVERS TUSSEN
STUDIES NEMEN TOE’

‘HET IS MIJN DROOM JONGEREN EEN BAANGARANTIE TE GEVEN’

ER IS MOMENTEEL VEEL DISCUSSIE OF MBO-2 NOG VOLDOET ALS START-KWALIFICATIE VOOR DE ARBEIDSMARKT? WAT VINDT U HIERVAN?

“We zien dat voor steeds meer beroepen een hogere opleiding wordt gevraagd. Ik denk dat iemand vijftien jaar geleden met een niveau 2 opleiding makkelijker aan de bak kwam dan nu. Het heeft geen zin om te zeggen: we leggen de grens van de startkwalificatie naar niveau 3. Er is een groep voor wie niveau 2 het maximale is. We moeten als maatschappij gaan nadenken hoe we deze mensen aan het werk kunnen krijgen. We kunnen bijvoorbeeld meer banen voor deze groep creëren door *jobcarving*, het opsplitsen van een functie in gespecialiseerd en minder geschoold werk.”

WAT ZIJN IN FRYSLÂN SPECIFIEKE ONTWIKKELINGEN TEN AANZIEN VAN HET MBO?

“In de komende jaren vervagen de harde grenzen tussen de studies binnen het mbo. Steeds meer studies worden gecombineerd, bijvoorbeeld zorg met techniek. Dat noemen we een cross-over tussen twee bestaande opleidingen. Studenten moeten steeds vaker van meerdere opleidingen wat kunnen. Door ze breder op te leiden krijgen studenten meer kansen op de arbeidsmarkt. Verder zien we dat hier in de regio ook specifieke opleidingen ontstaan in samenwerking met het bedrijfsleven, zoals in Sneek bijvoorbeeld de *Yacht Builders Academy*. In Zuidwest-Friesland is volop werk in de jachtbouw, maar dreigt een tekort aan personeel. Samen met het bedrijfsleven kijken we wat de professional inhoudelijk moet kunnen en doen we de werving van de studenten.”

WERKENDEN WORDEN GEACHT HUN LEVEN LANG TE LEREN. HOE WORDT DAT IN HET MBO VORMGEGEVEN?

“We hebben de ambitie om te groeien in het volwassen-onderwijs; om mensen die al werken op een hoger niveau te brengen of bijvoorbeeld nieuwe technieken te leren. Dat vraagt veel van ons. We moeten flexibeler worden door meer instroommomenten mogelijk te maken en meer maatwerk te leveren. Ook willen we het afstandsonderwijs beter vorm geven. Velen willen digitaal leren en niet in de avonduren naar de school komen.”

TEN SLOTTE: HOE KAN AAN MBO-JONGEREN EEN GOEDE TOEKOMST IN FRYSLÂN GEBODEN WORDEN?

“Belangrijk is een goede samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven. Wij zijn samen verantwoordelijk voor het opleiden van voldoende professionals van goede kwaliteit. Anderzijds hebben we ook een maatschappelijke verantwoordelijkheid om de jongeren perspectief te bieden, want de helft van de Friese beroepsbevolking is mbo’er. Het is mijn droom jongeren een baangarantie te geven en ze zo aan de regio te binden. Met studenten kunnen we afspreken: wij zorgen voor een topopleiding, jij zet je in en wij garanderen na het afstuderen een baan in Friesland. We kunnen beginnen bij sectoren waar nu veel personeel wordt gevraagd: de zorg, bouw, maritiem, ICT en horeca. Individuele bedrijven of een branche verbinden zich aan een quotum. Dat zou ik heel sterk vinden. Het is mijn stip aan de horizon.”

Mark Katsma
23 jaar

IK HAD BETER METEEN METAALBEWERKING KUNNEN DOEN

“Ik heb gekozen voor de opleiding ICT, want ik wist niet goed wat ik wilde. Er waren zoveel keuzes. Ik heb de opleiding afgerond, maar al snel kwam ik er achter dat daar geen werk in te vinden was. Daarom ben ik meteen aan een andere opleiding begonnen, namelijk metaalbewerking. Bij die opleiding mocht je echt met je handen werken. Achteraf gezien had ik beter meteen Metaalbewerking kunnen doen. Dan had ik misschien al een vaste baan gehad en niet twee jaar van mijn leven hoeven te verspillen. Na mijn opleiding ben ik meteen via een uitzendbureau aan het werk gegaan bij een metaalfabriek. Ik maak lepels van heftrucks mooi. Het past wel bij de opleiding die ik heb gedaan, maar ik heb maar 10 procent of zo van de opleiding daarvoor nodig. Op dit moment heb ik een contract bij een uitzendbureau. Het liefst wil ik een vast contract, dat wordt nu weleens tijd. De toekomst zal ongeveer hetzelfde zijn zoals het nu is: elke dag naar m'n werk, maar dan misschien wel met een leuk huisje of een baby. Op dit moment ben ik tevreden met mijn leven.”

Woonplaats Leeuwarden
Opgegroeid in St. Jacobiparochie
Opleiding mbo-2 Metaalbewerking in Leeuwarden
Woonsituatie met partner in een huurwoning
Baan metaalbewerker

‘ER WAREN
ZOVEEL KEUZES’

IK KRIJG VEEL KANSEN

“Ik vond de opleiding Tandartsassistent een heel goede opleiding. Heel duidelijk. Je had een coach die je altijd hielp, bij wie je altijd terecht kon. Ik ging er blanco in, maar het was alleen maar leuk. Als ik opnieuw zou moeten kiezen, zou ik dezelfde keuze maken. Tijdens mijn stage ben ik al aangenomen bij het bedrijf waar ik nu werk. In mijn examenjaar had ik veel vrij. Toen vroegen ze me al: zou je op die en die middag kunnen werken? Ik deed mijn best en viel goed in de groep. Na een paar weken ging ik er al werken. Ze hebben mij toen gevraagd of ik wilde blijven als ik de examens zou halen. Ik zei meteen ja. Ze geven me veel kansen. Ik mag allerlei opleidingen doen. Het is een hele leuke praktijk en het is ook nog eens dichtbij huis. Ik heb alle reden om tevreden te zijn.”

Woonplaats Leeuwarden
Opgegroeid in Leeuwarden
Opleiding mbo-4 Tandartsassistent in Leeuwarden
Woonsituatie met partner in een huurwoning
Baan tandartsassistent

‘NA EEN PAAR WEKEN
HAD IK AL WERK’

Leanne de Vries
23 jaar

284.900

BANEN IN FRYSLÂN

GROTE BANEN

BANEN > 15 UUR PER WEEK

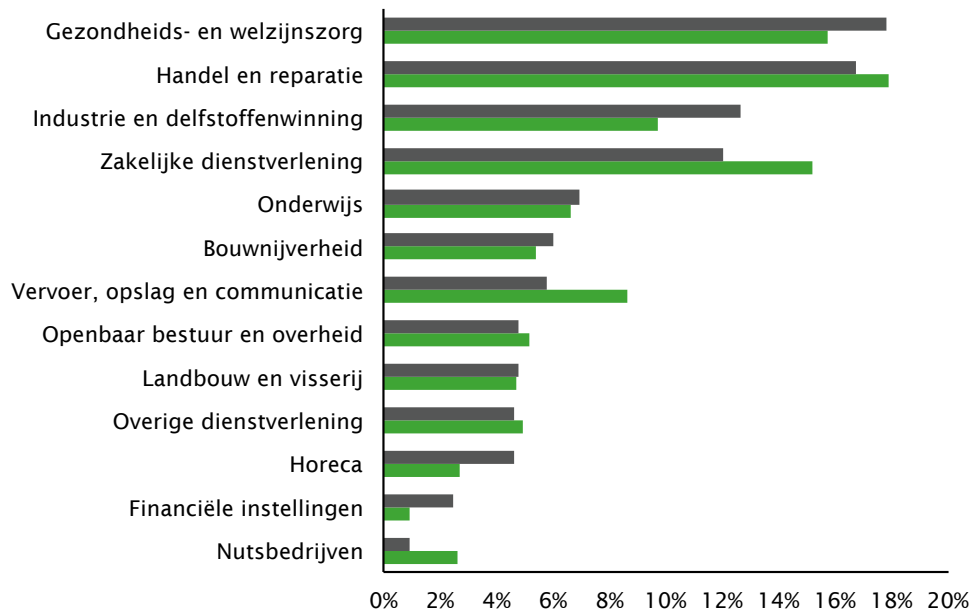
224.330

KLEINE BANEN

BANEN < 15 UUR PER WEEK

60.570

Aandeel banen per sector in Fryslân en Nederland, 2016

MEESTE BANEN IN
DE ZORGSECTOR

■ FRYSLÂN
■ NEDERLAND

Bron: Werkgelegenheidsregister 2016, provincie Fryslân

'FRYSLÂN HEEFT JONGEREN VEEL TE BIEDEN'

TEKST: Wilma de Vries

RENATE WESTDIJK | BESTUURSLID VNO-NCW MKB FRIESLAND

Het Friese bedrijfsleven heeft de wind weer in de zeilen. De werkloosheid is flink gedaald en een verdere groei van de economie wordt verwacht. In hoeverre profiteren jongeren hiervan? En wat zijn de verschillen tussen hoger en lager opgeleide jongeren? We vragen het aan Renate Westdijk. Zij is bestuurslid van werkgeversorganisatie VNO-NCW MKB Friesland met de portefeuille onderwijs en arbeidsmarkt. Ook heeft zij namens deze organisatie een zetel in de SER Noord-Nederland.

DE ECONOMISCHE CRISIS IS VOORBIJ, HET GAAT ECONOMISCH WEER BETER. WAT BETEKENT DIT VOOR JONGEREN IN FRYSLÂN?

“Fryslân doet het goed in vergelijking met de rest van het land en de vooruitzichten zijn gunstig. De groei wordt nu wel tegenhouden door een tekort aan goede vakkrachten. Vooral in de bouw, techniek, ICT, zorg, het winkelbedrijf en de horeca is een gebrek aan personeel. Door de vergrijzing en het dalende aantal jongeren neemt dat tekort nog verder toe. Voor jongeren komen er dus volop kansen.”

FRYSLÂN WORDT WEL EEN MKB-PROVINCIE GENOEMD. RUIM DE HELFT (54%) VAN DE FRIESE JONGEREN VOLGT EEN MBO-OPLEIDING EN ER IS VEEL WERKGELEGENHEID OP MBO-NIVEAU. SLUIT HET MBO-ONDERWIJS GOED AAN BIJ DE VRAAG VAN HET BEDRIJFSLEVEN?

“De aansluiting is niet optimaal. De vraag is: hoe erg is dat en hoe kun je dit oplossen? De regionale opleidingscentra (ROC) en agrarische opleidingscentra (AOC) in Fryslân doen erg hun best om aansluiting te vinden met het werkveld, bijvoorbeeld in de Energiecampus van de Friese Poort, de Praktijkroute van het Friesland College en FIKS vanuit het Nordwin College. Het is positief dat zij de experimenteeruimte benutten. Werkgevers moeten meer betrokken worden bij het onderwijsprogramma. Het onderwijs heeft te maken met wet- en regelgeving en financieringsstructuren vanuit de landelijke overheid. Het zijn hierdoor net logge containerschepen, ze kunnen niet snel keren. Gelukkig zijn er vanuit het onderwijs en het bedrijfsleven uitgestoken handen naar elkaar. Toch moeten het bedrijfsleven en het mbo nog nauwer met elkaar samenwerken. Goede persoonlijke contacten helpen bij een succesvolle samenwerking, evenals mensen die lef tonen.”

HEBBEN DE ONDERWIJNSTELLINGEN VOLDOENDE ZICHT OP NIEUWE EN VERANDERENDE BEHOEFTE VAN HET BEDRIJFSLEVEN?

“Het lastige is dat het bedrijfsleven het zelf ook niet altijd precies weet. Veel mkb-bedrijven denken vooral op de korte termijn. Een mkb-ondernemer is niet altijd opgeleid voor het maken van een strategisch plan. Daar hebben zij ondersteuning voor nodig. Het ‘leven lang leren’-concept is daarom niet alleen goed voor werknemers, maar ook voor ondernemers. Ondernemers kunnen bijvoorbeeld geholpen worden door coaching trajecten, zoals ‘ondernemer coacht ondernemer’ van VNO-NCW. Ook zou het goed zijn dat in het midden- en kleinbedrijf meer hbo-studenten stage gaan lopen. Dit helpt om een organisatie verder te brengen.”

VAN OUDSHER TREKKEN VOORAL HOGER OPGELEIDE FRIESE JONGEREN WEG VANWEGE WERK OF STUDIE. WAT IS HIER AAN TE DOEN?

“Aan de ene kant is het goed dat jongeren buiten de provincie werkervaring opdoen en na verloop van tijd weer terugkeren. Het is goed als zij hun scoop verbreden. Zij kunnen Fryslân elders promoten als ambassadeurs van de provincie. Dat is waardevol. Aan de andere kant zie ik best veel mogelijkheden voor hoger opgeleiden in Fryslân, zeker voor sectoren als de techniek, ICT en zorg. Ik zie nu ook initiatieven om de *braindrain* proberen te stoppen. Het ‘Platform Zakelijke Dienstverlening Leeuwarden’ van netwerk de Verbinding van de stad Leeuwarden, biedt bijvoorbeeld elk jaar aan twintig hbo-afgestudeerden een traineeship van twee jaar aan. Bij het netwerk zijn publieke, semipublieke en private sectoren aangesloten. Er wordt niet zoveel ruchtbaarheid aan gegeven. Zonde, want het is een mooi en succesvol initiatief om jong talent hier te houden.”

‘VOOR JONGEREN
KOMEN VOLOP KANSEN’

‘WE ZIJN IN FRYSLÂN VAAK TE BESCHEIDEN’

JONGEREN HEBBEN STEEDS VAKER EEN FLEXIBELE ARBEIDSRELATIE, ZOALS OP-ROEP- OF UITZENDKRACHT. WAT VINDT U VAN DEZE ONTWIKKELING?

“Voor bedrijven zijn flexibele contracten nodig. Als je een bedrijf goed wilt inrichten, werk je met een vaste kern en een flexibele schil. Die flexibele schil is nodig om te kunnen op- en afschalen. Flexibiliteit gaat niet meer weg, daar is geen weg terug in. Die flexibiliteit heb je nodig om economische groei te kunnen realiseren. Je kunt het wel hebben over het gebruik van die flexibiliteit. In het nieuwe regeerakkoord zie je dat ze het flexibele werk wat vaster willen maken en het vaste werk wat flexibeler. Dat is een goede ontwikkeling. Bij werkgevers zie je nu langzamerhand ook weer een toename van het aantal vaste contracten. Als je goede medewerkers hebt, wil je deze graag behouden.”

JONGEREN WORDEN GEACHT EEN STARTKWALIFICATIE TE HALEN, MAAR VOOR SOMMIGEN IS DIT LASTIG OF IS MBO-2 HET HOOGST HAALBARE. IN HOEVERRE PROFITEREN KWETSBAARERE JONGEREN ER VAN DAT HET ECONOMISCH BETER GAAT?

“Deze groep gaat er wel van profiteren, alleen hebben de ondernemers hierbij voorlichting en ondersteuning nodig. Onbekend maakt onbemind. Je moet werkgevers faciliteren om op een andere manier naar deze groep te kijken. Het bestaande functiehuis moet op de schop: kijk meer naar taken en minder naar de traditionele functiebeschrijvingen. En de ondersteunende maatregelen om de werkgevers te verleiden deze jongeren in dienst te nemen moeten eenduidig en eenvoudig zijn. Wat we wel moeten voorkomen is dat de hulpverleners van deze jongeren allemaal individueel naar de werkplek komen. Daar hebben de ondernemers geen tijd voor. De ondernemers moeten er niet te veel extra werk van hebben, want dan haken ze af.”

HOE KAN FRYSLÂN AANTREKKELIJK ZIJN OM TE WONEN EN WERKEN VOOR JONGEREN?

“We zijn in Fryslân vaak te bescheiden. We hebben hier mooie bedrijven, alleen promoten we onszelf te weinig. Als we meer uitstralen dat we trots zijn op wat we zijn en wat we kunnen, dan kan dat voor jongeren een *trigger* zijn om hier te blijven of hier naar toe te komen. Jongeren zijn het liefst ergens waar een positieve sfeer hangt. Wat verbeterd kan worden is de digitale infrastructuur. Een goede digitale infrastructuur kan best veel bedrijvigheid naar een krimpregio zoals Noordoost-Friesland halen. Meer bedrijvigheid betekent meer werkgelegenheid, meer inwoners en behoud van voorzieningen. Ook de investeringen in de infrastructuur in de afgelopen jaren maken het aantrekkelijker voor mensen die buiten de provincie werken om hier te wonen. De provincie binnenkomen en verlaten gaat nu echt sneller door verbeteringen bij knooppunt Joure en bij Harlingen. Een weg kan veel goeds brengen, zoals de Centrale As voor Noordoost-Friesland. Mensen die hier wonen en elders werken zijn goed voor de regionale economie, want het geld dat ze elders verdienen, besteden ze hier.”

‘FLEXIBILITEIT GAAT NIET MEER WEG’

HOE WEET IK WAT DE JUISTE KEUZES ZIJN?

Een huis kopen? Trouwen? Kinderen? Carrière maken of toch een wereldreis? De keuzes zijn eindeloos en concentreren zich rond je dertigste levensjaar. Hoe weet ik nou wat ik wil? Het zijn wel cruciale keuzes die de rest van mijn leven bepalen. Dit zorgt voor keuzestress. Volgens Nienke Wijnants ben ik niet de enige die hier mee te maken heeft, namelijk 75 procent van de hoger opgeleiden tussen de 25 en 35 jaar heeft in meer of mindere mate te maken met het zogenaamde dertigersdilemma.

Dat is ook niet zo gek, want er zijn veel meer keuzemogelijkheden dan dertig jaar geleden. Kijk alleen maar naar het supermarktaanbod. Vroeger kon je kiezen tussen yoghurt of vanillevla als toetje. Inmiddels zijn er wel 100 keuzes. Dit klinkt als een luxeprobleem, maar zorgt er voor dat je bang bent om de verkeerde keuzes te maken. Je kunt de verschillende opties niet meer overzien. Bij een toetje is dat nog niet zo'n probleem, want als je wilt kun je ze allemaal proeven. Bij het kopen van een woning of het krijgen van kinderen is dat wat lastiger. Daarom stellen veel hoger opgeleide jongeren het maken van keuzes liever uit. Op het moment dat je een keuze maakt, worden andere mogelijkheden namelijk uitgesloten.

En het liefst wil ik alles. Een uitdagende baan, veel van de wereld zien, kinderen, een mooi huis, een druk en gezellig leven, sporten, gezond eten en genoeg tijd voor mijn vriend en sociale contacten. In de maatschappij is de illusie van het perfecte leven ontstaan, waarin we alles tegelijk kunnen proppen. Deels komt

dit door de invloed van sociale media, waar de succesverhalen ons om de oren vliegen. Je gaat je eigen leven vergelijken met dat van een ander. Door de komst van Facebook en Instagram hebben we veel meer vergelijkingsmateriaal dan vroeger. Het groene gras van de burens bestaat tegenwoordig uit de gehele wereldbol. Dit zorgt er voor dat we de lat voor ons zelf heel hoog leggen en op alle gebieden succesvol willen zijn. We vergeten dat we nu extra mogelijkheden hebben en dat we daaruit mogen kiezen.

En dat kiezen is nou juist zo moeilijk. Want stel je voor dat ik de foute keuzes maak. Zelf heb ik heel lang getwijfeld over waar ik wil wonen. Wil ik wonen in de stad of in een dorp? En in welke prijscategorie moeten we een huis kopen? Er moet wel geld overblijven voor leuke dingen. Uiteindelijk hebben mijn vriend en ik na twee jaar besloten om een huis te laten bouwen in Oentsjerk. Hier hebben we lang over nagedacht, want het is niet goedkoop en er komt veel bij kijken. Het is geruststellend dat uit onderzoek blijkt dat je gelukkiger wordt als je wél keuzes maakt. Zelfs als het de verkeerde keuze is. Dus laat die bouw maar beginnen! Kan ik weer keuzestress hebben over de inrichting.

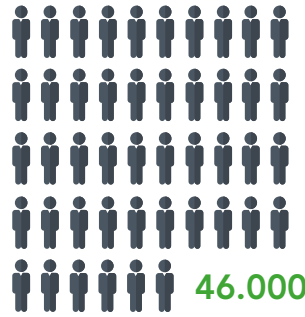
Sibilla Hoekstra is 27 jaar en heeft Sociologie gestudeerd. Ze werkt als onderzoeker bij het FSP en heeft het afgelopen jaar veel onderzoek gedaan naar de 'Staat van Friese jongeren'. Daarnaast houdt ze zich bezig met de thema's zorg en gezondheid.

‘HET LIEFST WIL IK ALLES’

ca. **52.000**
BEROEPSBEVOLKING JONGEREN

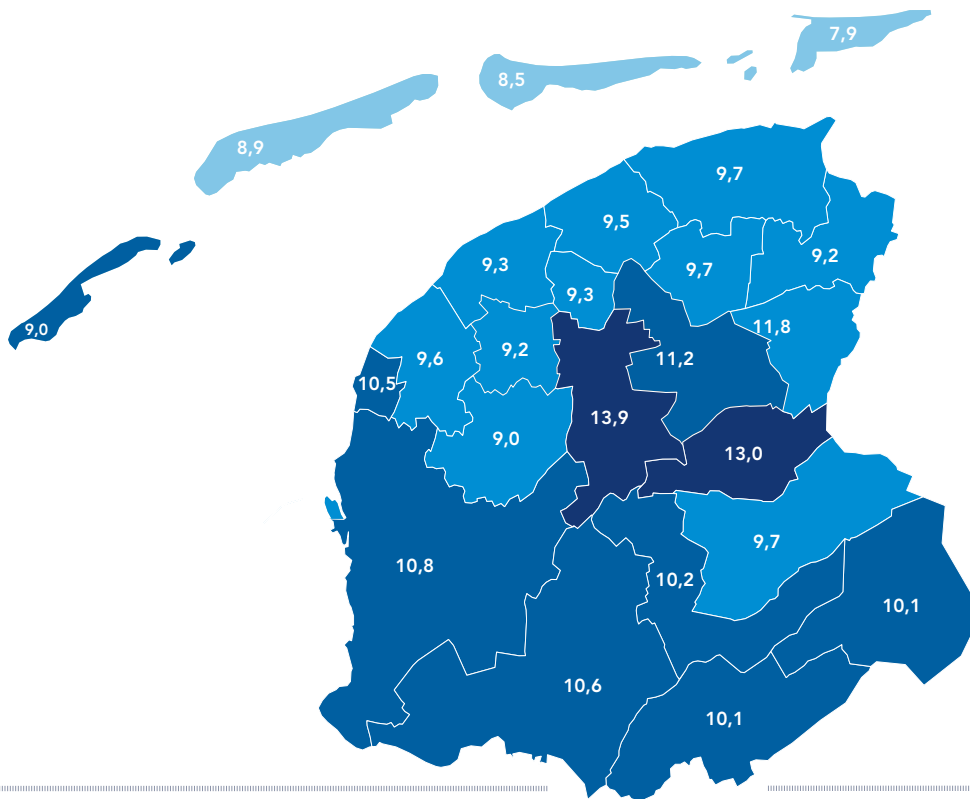
WERKZAAM

WERKLOOS

Werkloosheidspercentage 15-25-jarigen per gemeente, 2016

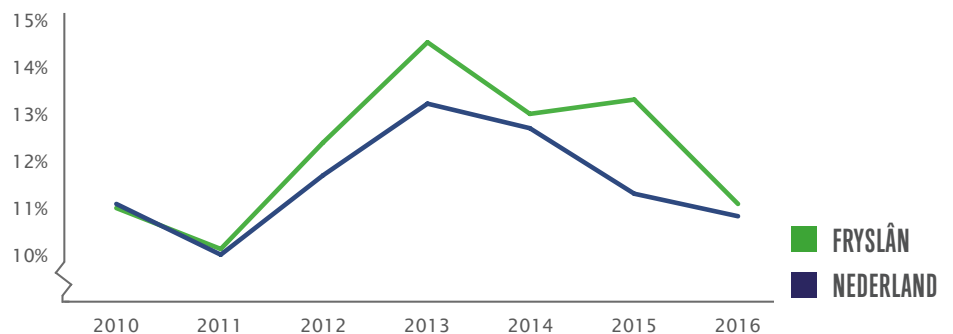

HOOGSTE
WERKLOOSHEIDS-
PERCENTAGE
IN LEEUWARDEN
EN SMALLINGERLAND

JEUGDWERKLOOSHEID
NOG IETS HOGER DAN LANDELIJK

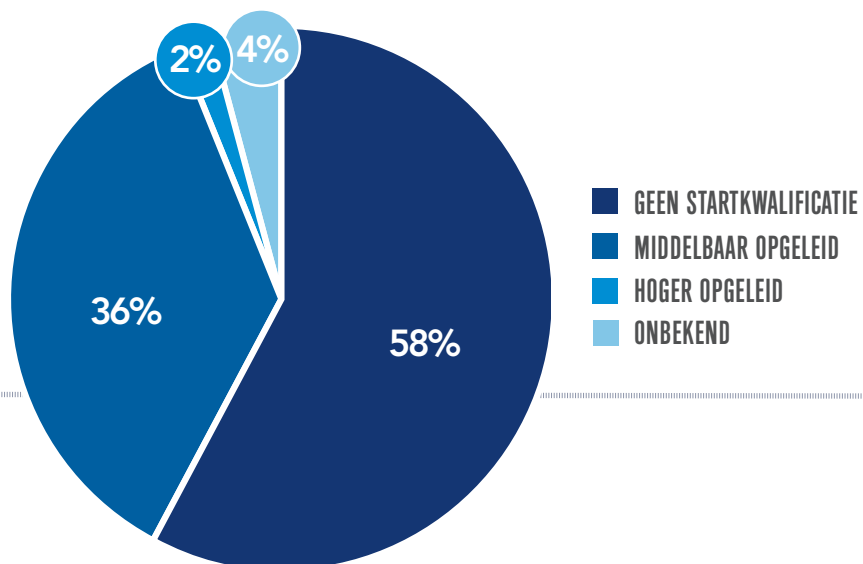
	2013	2016
FRYSLÂN	59%	60%
NEDERLAND	60%	61%

IETS MINDER
FRIESE JONGEREN
MET BETAALD WERK
DAN LANDELIJK

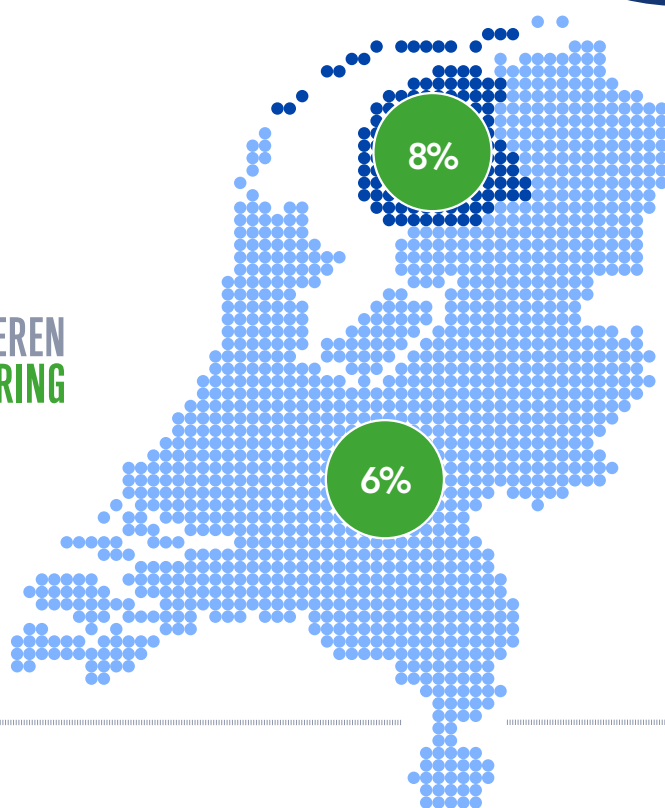

Percentage niet-werkende werkzoekenden (<27 jaar) naar opleidingsniveau, juli 2017

WERKZOEKENDEN
VAAK ZONDER
STARTKWALIFICATIE

FRIESE JONGEREN
VAKER EEN UITKERING

7.440

Friese jongeren tussen de 15 en 27 jaar hebben in 2015 een arbeidsongeschiktheids-, bijstands- of WW-uitkering.

Gemiddeld inkomen in 2014

INKOMEN FRIESE JONGEREN
IETS LAGER DAN LANDELIJK

FRIESE JONGEREN

11.600
euro

LANDELIJK

12.000
euro

‘UNIVERSITEIT IN FRYSLÂN POSITIEVE ONTWIKKELING’

Friese jongeren hebben in Fryslân weinig mogelijkheden voor een universitaire opleiding, ook ligt het gemiddelde opleidingsniveau lager dan landelijk. Hoe kijken twee studentenverenigingen FFJ Bernlef en Wolwêze naar de provincie Fryslân? Is Fryslân een aantrekkelijke provincie voor hoger opgeleiden? We gingen in gesprek met Marten Hospes, de voorzitter van Bernlef, en Nathasja van der Heide, secretaris van Wolwêze.

TEKST: Arjen Brander en Ymkje Woudstra

LEEWARDEN STEEDS MEER EEN STUDENTENSTAD

Zowel Marten als Nathasja vinden Groningen meer een studentenstad dan Leeuwarden. Toch zien ze positieve ontwikkelingen in Leeuwarden. De laatste jaren zijn veel initiatieven gestart om van Leeuwarden een studentenstad te maken en dit lijkt zijn vruchten af te werpen volgens Nathasja. Zo merkt ze dat het steeds moeilijker wordt om een kamer te vinden. Daarnaast heeft de Friese hoofdstad een aantal opleidingen die goed aangeschreven staan en studenten uit het hele land trekken. Mogelijk heeft ook de afschaffing van de basisbeurs een positieve invloed op de ontwikkeling van Leeuwarden als studentenstad. Hierdoor kiezen Friese jongeren er eerder voor om dicht bij huis een studie te volgen, zodat ze langer thuis kunnen blijven wonen. “Asto dan dochs Frysk bist, dan kiest earder foar Ljouwert”, aldus Marten.

JONGEREN WONEN LANGER THUIS

Door de invoering van het sociaal leenstelsel blijven studenten langer thuis wonen, menen beiden. Marten en Nathasja merken dat jongeren steeds vaker het zich financieel niet kunnen permitteren om in het eerste jaar meteen een kamer te huren. Ondanks de veranderingen in het leenstelsel, is het in Groningen vrij lastig om een kamer te vinden. “*Hast net binnen in wike in keamer*”, zegt Marten. Zelf heeft hij ook lang moeten zoeken naar een kamer. Volgens Nathasja is het wonen voor studenten in Leeuwarden goedkoper. Wel zijn er in Leeuwarden minder studentenhuizen dan in Groningen. Daar staan positieve ontwikkelingen tegenover volgens Nathasja. Zo wordt er meer particulier verhuurd en geven woningbouwcorporaties bij bepaalde appartementen voorrang aan jongeren onder de 23 jaar. Een goed voorbeeld is de *Windmill Campus*, die bestaat uit studio's speciaal voor studenten.

Studentenverenigingen die zich onderscheiden

De **Feriening foar Fryske Jongerein (FFJ) Bernlef** is een studentenvereniging in Groningen ‘mei in sterke Fryske identiteit’. Ze verwierven landelijke bekendheid met ludieke acties, zoals het maken van een Friese Kameleonfilm en het versieren van Maaskantje met Friese vlagjes.

Wolwêze is een studentenvereniging in Leeuwarden ‘voor Leeuwarder studenten die houden van gezelligheid, gekte en gewoon zichzelf zijn.’ Wolwêze legt de nadruk op culturele activiteiten en is niet gebonden aan een school of opleiding.

‘AS FRIES KIEST EARDER
FOAR LJOUWERT’

ENTHOUSIASME OVER KOMST MASTEROPLEIDINGEN IN LEEUWARDEN

Studenten van de Rijksuniversiteit Groningen kunnen sinds kort via de *University Campus Fryslân* (UCF) een aantal masteropleidingen in Leeuwarden volgen. In de komende jaren wordt het aanbod uitgebreid. Een goede zaak, vinden zowel Marten als Nathasja. *“Grins kin wol wat misse, en foar Ljouwert is it in moai triuwke yn de rêch”*, zegt Marten. Ook Nathasja is enthousiast, al zal volgens haar de praktijk uit moeten wijzen of het aanslaat. Voor Nathasja geldt dat zij na haar hbo-opleiding Communicatie nog verder wil studeren aan een universiteit. Zij werkt nu in Leeuwarden, en wil graag studie en werk in Leeuwarden combineren. Ook Marten, die Sociologie studeert aan de Rijksuniversiteit Groningen, kiest voor Leeuwarden als deze studie hier wordt aangeboden.

FRYSLÂN MINDER AANTREKKELIJK VOOR CARRIÈRE

Nathasja ziet in Leeuwarden een tweedeling tussen jongeren: jongeren die iets op willen bouwen in Fryslân, en jongeren die voor een carrière gaan en naar grote steden trekken. Marten ziet dat veel Friese studenten die in Groningen hebben gestudeerd na hun studie in Groningen blijven. Het is volgens hem moeilijk om in Fryslân een baan te vinden als je gestudeerd hebt aan de universiteit. In Fryslân zijn meer hbo-banen dan banen voor universitair opgeleiden. Dit hangt echter ook van de persoon en de sector af. Zowel Nathasja als Marten zijn van mening dat ambitieuze mensen en mensen die voor het grote geld gaan niet in Fryslân blijven. Op de vraag of hoger opgeleiden een toekomst hebben in Fryslân, knikken allebei toch bevestigend. *“Asto de kansen mar pakke wolst.”* Fryslân heeft andere pluspunten dan de Randstad, zoals rust en ruimte.

“HOUD HOGER OPGELEIDEN IN DE PROVINCIE”

In de Leeuwarder Courant riep burgemeester Ferd Crone van Leeuwarden Friese werkgevers onlangs op om Friezen die in de Randstad of in Groningen studeerden terug te halen naar Fryslân. Marten vindt dat een goede zaak: *“hoe mear minsken mei in hege oplieding, hoe mear banen der by komme.”* Nathasja weet niet in hoeverre Friese hoger opgeleiden zich iets zullen aantrekken van deze oproep. Ze vindt dat de aandacht beter gericht kan worden op een andere groep. *“Moatst it net sa sear sykje yn de minsken dy’t al fuort binne, mar yn de minsken dy’t hjir noch binne”*, aldus Nathasja. Beide zijn van mening dat de provincie zich in moet zetten om hoger opgeleiden in Fryslân te houden. Marten: *“It giet om in goede mik. Dat is goed foar de leefberens.”*

BLIJVEN OF VERTREKKEN MET EEN HOGERE OPLEIDING

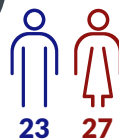
TEKST: Wilma de Vries en Arjen Brander

LEREN
WERKEN
WONEN

50
respondenten

Interviews met 50 Friese jongeren

In 2017 zijn 50 interviews gehouden met jongeren tussen de 20 en 30 jaar die in Fryslân zijn opgegroeid en een hbo- of wo-studie hebben afgerond.

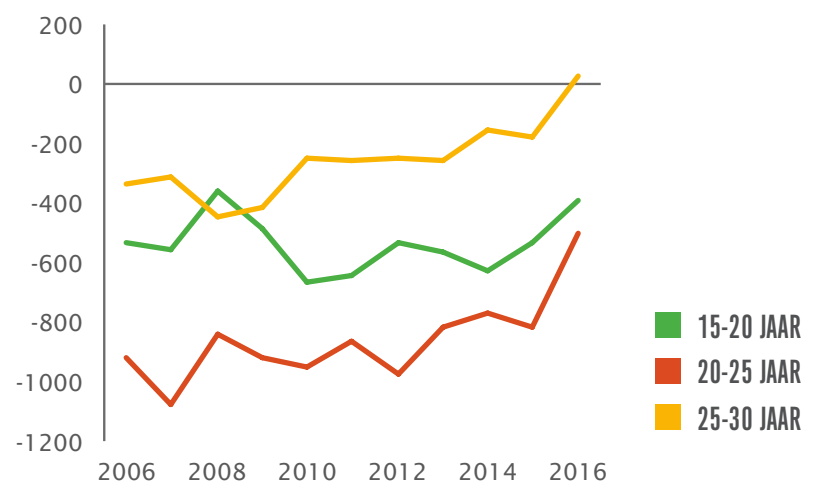
22 hbo	28 wo	
29 Friestalig	19 Nederlandstalig	2 anderstalig
46 een baan	4 werkzoekend	
15 blijvers	25 vertrekkers	10 terugkeerders

Jongeren maken na het afronden van de middelbare school belangrijke keuzes. Voor welke vervolgopleiding kies ik en waar ga ik studeren? Na het afronden van de studie komt weer een keuze: waar ga ik werk zoeken en waar ga ik wonen? Het Fries Sociaal Planbureau interviewde 50 hoger opgeleide jongeren die in Fryslân zijn opgegroeid over hun keuzes ten aanzien van leren, werken en wonen.

VERTREKVERSCHOT JONGEREN

Fryslân heeft een structureel vertrekoverschot van jongeren. Sinds 2006 vertrekken ieder jaar tussen de 1000 en 2000 jongeren tussen de 15 en 30 jaar meer uit Fryslân dan zich hier vestigen. Jongeren met een mbo-opleiding blijven vaak in Fryslân wonen en studeren. Vooral jongeren die voor een hbo of universitaire opleiding kiezen, verlaten Fryslân. Dit wordt ook wel een *braindrain* genoemd. De meeste jongeren die de provincie verlaten, zijn tussen de 18 en 25 jaar. Hoewel ieder jaar meer jongeren vertrekken dan zich in Fryslân vestigen vormt de groep blijvers de meerderheid. Verder zijn er ook jongeren die juist naar Fryslân komen om hier te studeren. Door de toename van het aantal hbo-opleidingen is Leeuwarden steeds meer een studentenstad geworden die studenten uit andere delen van het land en het buitenland trekt.

Binnenlands migratiesaldo Friese jongeren per leeftijdsgroep, 2006-2016

Bron: CBS, bewerking FSP

Drie groepen Friese jongeren

BLIJVERS

jongeren die na het volgen van een opleiding (middelbare school, hoger onderwijs) in Fryslân zijn blijven wonen

VERTREKKERS

jongeren die na het volgen van een opleiding (middelbare school, hoger onderwijs) uit Fryslân zijn vertrokken

TERUGKEEDERS

jongeren die na het volgen van een opleiding buiten Fryslân teruggekeerd zijn naar Fryslân

Jongeren met een havo- of vwo-diploma op zak staan voor een aantal keuzes. Voor welke vervolgopleiding kies ik en waar ga ik studeren? Wat zijn de opties en welke overwegingen spelen een rol?

IN OF BUITEN FRYSLÂN STUDEREN

Sinds de sluiting van de Franeker universiteit in 1811 moeten Friese jongeren voor een universitaire opleiding de provincie uit. Voor hbo kunnen zij wel in Fryslân terecht bij één van de hogescholen: NHL Stenden Hogeschool en Van Hall Larenstein. Van de Friese jongeren die in 2015 hun havo- of vwo-diploma behaalden en zich inschreven voor hoger onderwijs, ging 36 procent in Leeuwarden studeren. Jongeren die een universitaire opleiding of een hbo-studie willen volgen die niet in Fryslân mogelijk is, gaan buiten de provincie studeren. Traditioneel gaan veel Friese jongeren voor hun studie naar Groningen. Als het ouderlijk huis op bereisbare afstand van Groningen ligt, zoals in Noordoost-, Zuidoost-Fryslân of Leeuwarden, blijven veel jongeren eerst thuis wonen, zo bleek uit de interviews. Een deel hiervan verhuist na verloop van tijd alsnog naar Groningen. Andere studenten blijven hun hele studietijd in Fryslân wonen, bij hun ouders of zelfstandig. Wie buiten het Noorden gaat studeren – veelal in de Randstad – verhuist sowieso, omdat de afstand te ver is om dagelijks te overbruggen.

BLIJVERS HECHTEN AAN VERTROUWDEHEID

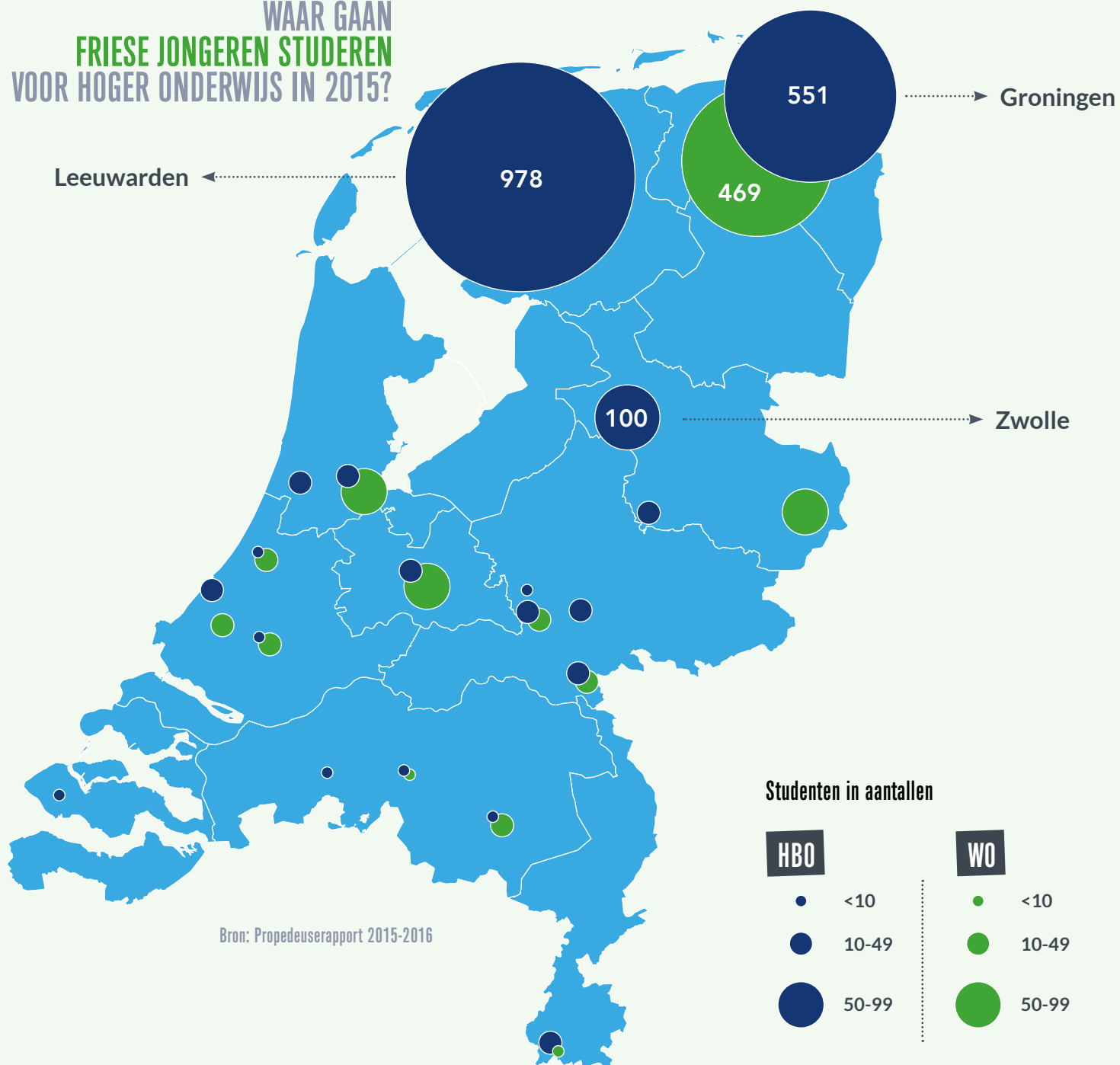
Iemand kan verschillende overwegingen hebben voor de keuze van een studie. Sommige jongeren kijken vooral naar de inhoud van de studie. Anderen naar een studie dichtbij huis of een

richting met goede baankansen. De meeste geïnterviewde jongeren kozen een studie vanwege hun interesse. Bij de blijvers zijn ook jongeren die een studie dichtbij huis zoeken, omdat ze beslist in Fryslân willen blijven wonen. Zij willen hun vertrouwde leven voortzetten, dichtbij ouders, vrienden, partner of sportclub. “Ik heb hier mijn vriendengroep en bijbaantje. Ik woon hier gewoon heel prettig.”

VERTREKKERS ZOEKEN AVONTUUR

Een jongere die na de middelbare school buiten Fryslân gaat studeren kiest dikwijls ook in eerste instantie uit interesse voor een specifieke studie. Als deze studie niet in Leeuwarden mogelijk is, wordt buiten de provincie gezocht. Maar er zijn ook jongeren die bewust buiten de provincie gaan studeren. Deze vertrekkers zijn op zoek naar een nieuwe omgeving zonder belemmeringen om zichzelf te kunnen zijn. “Ik voel in de grote stad veel vrijheid. Ik kan gewoon doen wat ik wil en hoef me niet te verantwoorden tegenover mijn ouders of de Turkse gemeenschap waarin ik ben opgegroeid.” Sommige vertrekkers kiezen bewust niet voor Groningen of Leeuwarden, om nieuwe horizons te verkennen in een ander deel van het land. Zij zoeken de reuring van de Randstad. “Ik wilde graag naar Utrecht. Groningen vond ik te dichtbij en teveel van hetzelfde. Ik wilde echt een ander leven.”

WAAR GAAN FRIESE JONGEREN STUDEREN VOOR HOGER ONDERWIJS IN 2015?

MEESTE FRIESE JONGEREN GAAN IN NOORD-NEDERLAND STUDEREN

Ruim 2700 Friese jongeren die in 2015 een havo- of vwo-diploma hebben behaald zijn volgens DUO aan een hbo- of universitaire opleiding begonnen. Bijna driekwart (74%) van deze Friese jongeren koos voor een vervolgopleiding in Leeuwarden (hbo) of Groningen (hbo of wo). Buiten het Noorden zijn Utrecht, Zwolle en Amsterdam de meest gekozen studieplaatsen. De cijfers kennen enige vertekening, omdat zij betrekking hebben op de hoofdvestiging van de hoger onderwijsinstelling. Studenten van de Stenden-vestiging in Emmen worden daarom hier bij Leeuwarden geteld. Verder zijn de 111 Friese studenten van Hogeschool Van Hall Larenstein hier bij Leeuwarden geteld, terwijl deze hogeschool in Velp haar hoofdvestiging heeft.

‘VEEL GROTE BEDRIJVEN ZITTEN IN DE RANDSTAD. IN FRYSLÂN IS MEER MKB’

Na het afronden van de studie gaan de meeste jongeren op zoek naar een baan. Waar zoeken zij een baan en welke factoren spelen daarbij een rol? Welke mogelijkheden zien de jongeren in Fryslân?

WONEN BOVEN DROOMBAAN

De meeste geïnterviewde jongeren die in Leeuwarden hebben gestudeerd, hebben in Fryslân of in het Noorden werk gezocht. Zij willen het liefst in Fryslân blijven wonen en voor hun werk maximaal een uur reizen. Het wonen stellen zij voorop en daar zoeken zij een baan bij die dat mogelijk maakt. Al is die baan misschien niet hun droombaan, dit accepteren zij. “Tijdens de opleiding werd vaak gezegd: ‘als je een goede baan wilt, dan moet je verhuizen naar de Randstad’. Toen dacht ik al: dat ga ik niet doen. Ik wil daar echt niet wonen.” Deze jongeren verhuizen liever niet naar een andere plaats of regio vanwege werk. Zij zijn tevreden met het leven in Fryslân. Vaak heeft dit te maken met (het werk van) hun partner en de sociale contacten.

CARRIÈRE BUITEN FRYSLÂN

Jongeren die buiten Fryslân hebben gestudeerd kunnen een baan in of buiten Fryslân zoeken. Een deel van hen – vaak universitair opgeleiden – wil vooral een interessante baan en is bereid daarvoor overal naar toe te verhuizen. Deze jongeren vinden een aantrekkelijke baan belangrijker dan de plaats van het werk. Voor hen is de carrière bepalend voor de keuzes die zij maken. Vaak zijn het banen die niet of nauwelijks in het Noorden zijn te vinden. “Als je een baan op een hoofdkantoor van een groot bedrijf wil hebben, dan moet je naar het midden van het land”, aldus een afgestudeerde econoom. Vanuit Groningen trekt een deel van de afgestudeerden naar de Randstad voor werk. “Ik zocht een baan als belastingadviseur. In Amsterdam heb je gewoon de meeste kantoren. En als ik ooit wat anders zou willen heb je hier gewoon de meeste keus.”

TERUG NAAR FRYSLÂN

Er zijn ook jongeren die na hun studie in Groningen of elders in het land bewust een baan in Fryslân of in het Noorden hebben gezocht. Zij willen weer in Fryslân wonen, vooral vanwege familie en vrienden. Sommige jongeren wisten dit al tijdens de studie en hebben bewust een stageplaats in het Noorden gezocht. Deze jongeren voelen zich vaak verbonden met Fryslân. Zij misten bijvoorbeeld de rust en ruimte of de Friese taal en cultuur. “Ik voel me verbonden met Fryslân, daarom ben ik teruggekomen.” Andere terugkeerders gingen terug vanwege een partner in Fryslân of het Noorden.

MINDER BAANMOGELIJKHEDEN

Banen in de techniek of zorg zijn in Fryslân wel aanwezig. Veel jongeren vinden dat hier minder banen zijn voor hoger opgeleiden dan elders in het land. Vooral universitair opgeleiden, bijvoorbeeld sociale wetenschappers, ervaren in Fryslân minder mogelijkheden. Ook banen bij grote bedrijven, de Rijksoverheid of op hoofdkantoren, zijn in Fryslân schaarser. “Veel grote bedrijven zitten in de Randstad. In Fryslân heb je veel mkb, maar daar komen weinig universitair opgeleiden terecht. Ik wil graag ervaring op doen bij een groot bedrijf en dan kom je al snel buiten Fryslân terecht.” Sommige jongeren gaan daarom noodgedwongen op zoek naar een baan buiten de provincie. Anderen hebben moeite met het vinden van een baan vanwege hun achtergrond. “Mijn studiegenoten hebben allemaal een baan, bij mij gaat dat moeizamer. Ik denk vanwege mijn hoofddoek.”

WONEN

Als de studie is afgerond en werk is gevonden maken de jongeren vaak (opnieuw) keuzes op het gebied van wonen. Wil ik in Fryslân wonen of juist daar buiten? Hoe wil ik wonen? Wil ik in de stad wonen of liever in een dorp? En waar wil ik in de toekomst wonen?

WONEN STAAT VOOROP BIJ BLIJVERS

Blijvers en vertrekkers maken verschillende keuzes op het gebied van wonen. Blijvers vinden wonen vaak belangrijker dan werken. Zij willen graag in hun vertrouwde omgeving blijven wonen. Voor vertrekkers komt werk meestal op de eerste plaats. Ook voor terugkeerders is het wonen en de woonomgeving belangrijk. Bij de keuze van een woonplaats hechten blijvers erg aan hun sociale omgeving. "Ik ben hier geboren en mijn familie woont hier. Veel vrienden van mij wonen hier ook nog." Zij zien zichzelf voor langere tijd in dezelfde plaats wonen en willen zich settelen.

‘IK HEB ZELF EEN HELE FIJNE JEUGD GEHAD IN FRYSLÂN’

VERTREKKERS MINDER GENEIGD TE SETTELEN

Vertrekkers laten zich meer leiden door werk en zien het wonen vaak als tijdelijk. Zodra hun werk verandert, verandert hun woonsituatie. Deze jongeren zijn vooral verhuisd vanwege werk en hebben daar in de buurt woonruimte gezocht. Vanwege de krapte van het woningaanbod in met name de Randstad stellen ze vaak geen hoge eisen. Een jongere wonend en werkend in de Randstad: “Dat we hier wonen is toevallig. We konden dit appartement huren met een goede prijs-kwaliteitverhouding. Dat was belangrijker dan waar het precies was.” Zodra zij een nieuwe stap maken in hun carrière kunnen zij gemakkelijk weer verhuizen.

EEN HUUR- OF KOOPWONING?

De geïnterviewde jongeren die in Fryslân wonen hebben ongeveer in gelijke mate een huur- of koopwoning. Sommigen staan op het punt een huis te kopen of willen dit op korte termijn doen. “Ik denk dat we binnen een paar jaar een huis gebouwd hebben, waarschijnlijk in de Trynwâlden. Mijn vriend komt daar vandaan. Het is een mooie omgeving en dichtbij Leeuwarden.” Enkele jongeren zijn na het afstuderen weer bij hun ouders ingetrokken omdat ze geen geschikte woonruimte konden vinden. De vertrekkers wonen vrijwel allemaal in een huurhuis en sommigen nog op een studentenkamer. Ook zij willen bijna allemaal op termijn graag een huis kopen. Vanwege de hoge huizenprijzen buiten Fryslân is dit op korte termijn voor de meesten lastig te realiseren.

TERUGKEER IN TOEKOMST NIET UITGESLOTEN

Veel vertrekkers kiezen in deze fase van hun leven voor werk en carrière. Een deel wil in de toekomst wellicht terugkeren naar Fryslân. In een volgende levensfase kan een terugkeer, en een voor Randstedelijke begrippen betaalbare woning, aantrekkelijk zijn. “Ik heb zelf een hele fijne jeugd gehad in Fryslân. Als ik kinderen krijg dan kan ik me voorstellen dat ik ze in een rustige omgeving wil grootbrengen in Fryslân.” Ook de zorg voor ouders kan een overweging voor terugkeer zijn. “Mijn ouders zijn nu nog gezond, maar ik heb geen idee hoe ik zal reageren als zij hulpbehoevend worden. Misschien is dat een reden om terug te keren.” Een voorwaarde is dan wel dat er een aantrekkelijke baan is, in of nabij Fryslân. Andere vertrekkers zien zichzelf in de toekomst niet terugkeren naar hun geboortegrond. Dikwijls hebben ze een partner die daar niet voor in is of voelen zij zich minder verbonden met Fryslân. Doordat zij al een tijd lang buiten de provincie wonen zijn de sociale contacten verminderd. Zij voelen zich thuis in hun nieuwe woonomgeving.

NHL STENDEN HOGESCHOOL: SAMEN MEER BETEKENEN VOOR DE REGIO

TEKST: Wilma de Vries

ERICA SCHAPER | VOORZITTER COLLEGE VAN BESTUUR NHL STENDEN HOGESCHOOL

Op 1 januari 2018 zijn NHL en Stenden gefuseerd tot NHL Stenden Hogeschool. Twee hbo's in Fryslân worden samen één grote onderwijsorganisatie met ook vestigingen elders in het Noorden en buiten Europa. De nieuwe voorzitter van het College van Bestuur Erica Schaper legt uit wat deze nieuwe organisatie voor Fryslân en de Friese jongeren kan betekenen.

NHL EN STENDEN ZIJN SINDS KORT GEFUSEERD. WAAROM VINDT DEZE FUSIE PLAATS? EN WAAR GAAT DE NIEUWE ORGANISATIE ZICH VOORAL OP PROFILEREN?

“NHL en Stenden hebben de krachten gebundeld om de kennisinfrastructuur van Noord-Nederland te verbeteren. Met de fusie kunnen de sterke punten van beide organisaties beter benut worden. Stenden had een sterk internationaal profiel. De NHL was regionaal goed geworteld. Door dit te verbinden kunnen we jongeren beter voorbereiden op de arbeidsmarkt die steeds internationaler wordt. NHL Stenden gaat zich op drie speerpunten profileren: *vital regions, smart industry en service economy*. In al die drie thema's proberen we het internationale perspectief te koppelen aan de regio waar de school is gevestigd. De vestigingen buiten Leeuwarden gaan daar ook in mee. Per locatie kunnen andere accenten gelegd worden. In sommige regio's heb je meer technische opleidingen nodig, in andere meer retail. Het is maar net wat daar speelt en nodig is.”

WAT GAAN DE STUDENTEN MERKEN VAN DE NIEUWE ORGANISATIE?

“NHL Stenden hogeschool maakt gebruik van het onderwijsconcept *design based education*. Hierbij kan iedere student zijn of haar eigen leerroute bepalen, met gebruik van vraagstukken uit de praktijk. We hebben veertien academies met ieder een eigen werkveld. Er zijn bijvoorbeeld academies op het gebied van zorg, technologie, het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs. Ook het Maritiem Instituut Terschelling is een academie, net als de Hotelschool in Leeuwarden. Iedere academie krijgt de taak om in ateliers met het werkveld en andere disciplines samen te werken. Studenten uit de zorg, ICT en de hotelacademie werken bijvoorbeeld samen aan een opdracht. Dit sluit aan bij wat studenten later in de werkpraktijk tegenkomen. Studenten worden in hun werkveld opgeleid maar wel in verbinding met andere velden.”

WAT IS DE ROL VAN HET BEDRIJFSLEVEN IN DE ATELIEREN?

“We willen graag praktijkopdrachten van hen zodat studenten in een *real life* situatie worden opgeleid. In de ateliers werken ondernemers, docenten en studenten samen aan oplossingen voor problemen. De invloed van digitalisering, robotisering en globalisering is immens. Welke competenties hebben studenten nodig om hier mee om te gaan? Dat willen we graag met het bedrijfsleven uitzoeken. We denken zo studenten beter voor te kunnen bereiden op de arbeidsmarkt.”

STENDEN HAD EEN INTERNATIONAAL PROFIEL MET VEEL BUITENLANDSE STUDENTEN EN BUITENLANDSE VESTIGINGEN. HOE WORDT DIT IN DE NIEUWE ORGANISATIE?

“In de afgelopen jaren had Stenden 25 procent internationale studenten en waren veel opleidingen Engelstalig. Ook heeft Stenden campussen in Zuid-Afrika, Bali, Qatar en Bangkok. De NHL had meer een regionale dan een internationale oriëntatie. We willen ons nog meer op de internationalisering profileren. Studenten kunnen een soort *grand tour* langs deze locaties maken. Een opleiding als de Thorbecke Academie bijvoorbeeld, de bestuurskunde opleiding binnen de NHL, kan veel aan de internationalisering hebben. Omdat steeds meer werkvelden te maken hebben met een internationale context, kijken we of we ook nog op andere plekken campussen kunnen openen, bijvoorbeeld in Europa of Latijns Amerika.”

‘INTERNATIONALISERING
VERSTERKEN’

DE VERWACHTING IS DAT HET AANTAL STUDENTEN GAAT DALEN IN DE PROVINCIE. HOE GAAN JULIE JE DAAR OP VOORBEREIDEN?

“Als we niets doen dan krimpen we. Onze doelstelling is om niet te krimpen. Door ons meer op internationalisering te profileren verwachten we ook meer studenten vanuit het Noorden, de rest van Nederland en het buitenland te trekken. Geen enkele andere Nederlandse hogeschool of universiteit biedt een deel van de opleiding aan een eigen instelling in het buitenland aan. Het voordeel is dat studenten en ouders weten dat je daar goed terecht kunt. Het is een veilige plek om naar toe te gaan. Steeds meer bedrijven krijgen internationale afzet- of inkoopmarkten. Het is daarom heel goed om studenten internationale ervaring te laten opdoen. Ook helpt het mee aan de vorming als mens. De internationalisering kan ook positief voor de regio zijn. De nieuwe lector Internationaal ondernemen die binnenkort start kan bijvoorbeeld het Friese mkb ondersteunen in de internationale oriëntatie. In de ateliers kunnen studenten uitzoeken: wat zijn de internationale mogelijkheden voor Friese bedrijven? Via onderzoek kunnen we zo het regionale bedrijfsleven oplossingen bieden voor praktijkvraagstukken.”

HET OPLEIDINGSNIVEAU STIJGT. JONGEREN MET EEN MBO-OPLEIDING GAAN STEEDS VAKER NAAR HET HBO. WAT KAN NHL STENDEN DOEN VOOR DEZE JONGEREN?

“NHL Stenden streeft naar meer *Associate Degree (AD)* opleidingen - dat is een tussenniveau tussen mbo en hbo - om de aansluiting tussen mbo en hbo makkelijker te maken. Dit helpt om het opleidingsniveau van jongeren met een mbo-opleiding hier in de regio te verhogen. Kennis is steeds korter houdbaar. Je probeert studenten het vermogen mee te geven om door te ontwikkelen, zodat ze kunnen meegroeien met de arbeidsmarkt. De robotisering en digitalisering geeft grote veranderingen. Met scholing kun je ze hier op voorbereiden. Nu zie je al dat mbo-studenten techniek meteen na het afstuderen een baan krijgen aangeboden. Misschien moet je zo iemand in het kader van duurzame inzetbaarheid in een duaal traject - leren en werken - een hbo-diploma laten halen.”

DE OVERHEID STIMULEERT HET ‘LEVEN LANG LEREN’ IN VERBAND MET VERANDERINGEN OP DE ARBEIDSMARKT. WAT DOET NHL STENDEN OP DIT GEBIED?

“We hebben deeltijdopleidingen en duale opleidingen, dus voor mensen die op latere leeftijd een hbo-opleiding willen gaan doen. We proberen de opleidingen meer in modules op te knippen om zo beter maatwerk te kunnen leveren. Verder doen we in toenemende mate bedrijfsopleidingen in de vorm van contractonderwijs. Meestal geven we deze opleidingen in bedrijven. Een werkgever biedt werknemers scholing waardoor zij aantrekkelijk blijven op de arbeidsmarkt. Dit draagt ook bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat in het Noorden.”

‘HIPPE BEDRIJVEN GEZOCHT’

VAN OUDSHER TREKKEN VOORAL HOGER OPGELEIDE JONGEREN VANWEGE WERK OF STUDIE WEG UIT FRYSLÂN. WAT MOET ER GEDAAN WORDEN OM HOGER OPGELEIDEN HIER TE HOUDEN OF TE BEWEGEN TERUG TE KEREN?

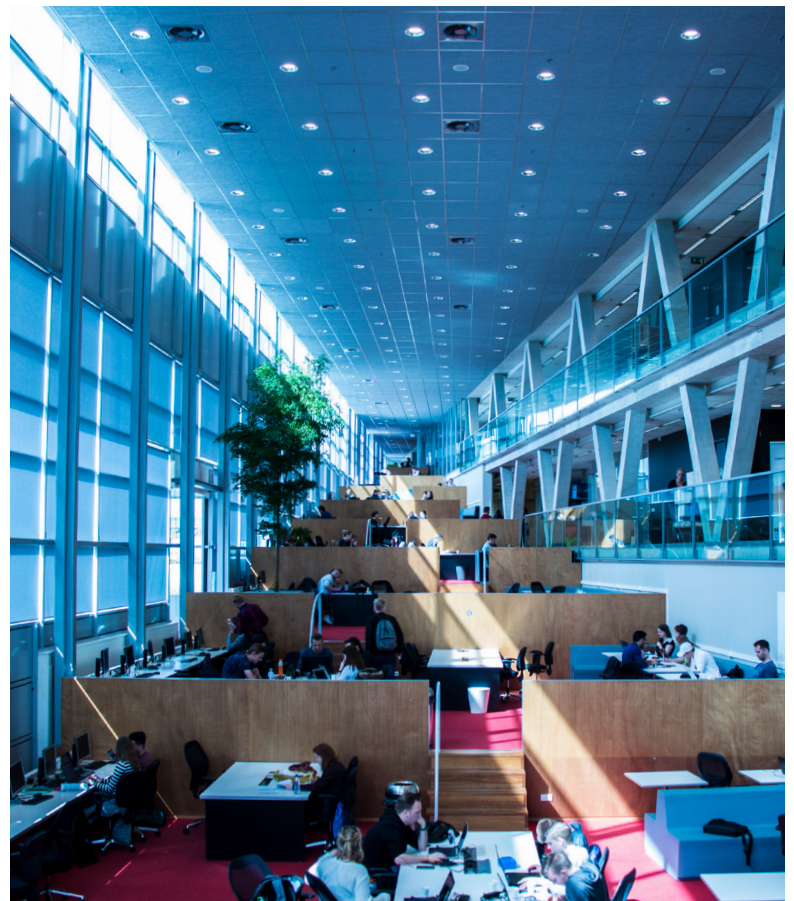
“Voor de regionale arbeidsmarkt is het belangrijk dat jongeren hier blijven. De komende jaren wordt de vergrijzing op de arbeidsmarkt merkbaar en gaan veel mensen met pensioen. Daardoor ontstaan er tekorten op de arbeidsmarkt. Ook in Fryslân zie je dat het steeds moeilijker wordt om vacatures op hbo- en wo-niveau te vervullen. Om jongeren hier te houden moeten ze hier goed kunnen wonen, makkelijk een baan kunnen vinden en genoeg vertier hebben. En als ze wat ouder zijn moeten ze hier hun kinderen goed kunnen opvoeden. Dit zijn allemaal aspecten waarop Fryslân heel goed scoort. Maar je moet ook als werkgever interessant zijn voor pas afgestudeerden. Studenten hoor ik zeggen: “de werkgevers kunnen zich aantrekkelijker presenteren.” Daar is in Fryslân nu te weinig aandacht voor. Jongeren willen graag met creatieve en innovatieve dingen bezig zijn. Ze willen dat wat ze in de studententijd doen graag doortrekken in het werk. Jonge startups en de hippe reclamebedrijven in Amsterdam doen dat wel. Het is belangrijk aandacht te schenken aan een *community*-achtige sfeer. Dat kan door iets simpels als tussen de middag tafelvoetbal spelen of een gezellig hoekje met een bank. Maar ook door bijvoorbeeld functies op een aantrekkelijke manier te presenteren.”

‘HET MOET VOORAL HEEL ERG BRUISEN’

TOT SLOT, WAAR STAAT NHL STENDEN HOGESCHOOL OVER VIJF JAAR?

“Ik hoop dat er dan een hele krachtige Hogeschool staat van regionale én internationale allure, waar het gonst van de innovaties. Ik hoop dat het een broedplaats is voor de regio. Waar we studenten heel erg in de context van het bedrijfsleven opleiden en waar het bedrijfsleven heel tevreden over is. Ik hoop ook dat het bedrijfsleven graag bij de dingen die hier gebeuren betrokken wil zijn en van mee profiteert. Het moet vooral heel erg bruisen, dat zou ik mooi vinden. En dat onze organisatie behalve zichtbaar en heel levendig, ook gericht is op vernieuwing en anders naar dingen kijken. Ik hoop dat we een heel aantrekkelijk leerklimaat bieden voor studenten. Dan heeft de organisatie ook aantrekkingskracht, zowel op studenten uit de regio als uit de rest de wereld.”

‘BROEDPLAATS VOOR DE REGIO’

Anke Oedzes
26 jaar

HET LIEFST BLIJF IK IN GRONINGEN WONEN

“Ik was altijd al geïnteresseerd in medische tv-programma’s. Eigenlijk wilde ik Geneeskunde gaan doen, maar dat kon niet omdat ik geen vwo-diploma had. Dus toen ben ik Verpleegkunde gaan doen in Groningen. In Groningen kende ik al mensen. Mijn zus woonde er en ik ging er wel eens winkelen met vriendinnen. Ik had dus al een bepaald beeld van de stad. Leeuwarden heeft mij nooit echt getrokken. Ik weet niet waarom. Ik woon in Groningen vanwege mijn werk, maar ook omdat het gewoon een leuke stad is en mijn vrienden hier wonen. Ik zie voor mezelf niet een toekomst in Fryslân. Mijn vriend zit daar ook niet om te springen. Het liefst blijf ik daarom in Groningen wonen of bijvoorbeeld in een stad als Utrecht.”

‘IK ZIE VOOR MEZELF NIET
EEN TOEKOMST IN FRYSLÂN’

Woonplaats	Groningen
Opgegroeid in	Drogeham
Opleiding	hbo Verpleegkunde in Groningen
Woonsituatie	alleen in een huurwoning
Baan	verpleegkundige in Groningen

GRAACH WEROM NEI FRYSLÂN

“Nei it gymnasium haw ik Maritime Technyk studearre oan de Technyske Universiteit fan Delft. Dizze stúdzje wurdt allinnich dêr oanbean, dêrom bin ik ferhuze nei Delft. Ik fûn dat wol bêst, wat oars as de measte oare klasgenoaten dy’t nei Grins gien binne. Delft wie in noflikke stêd, mar sitst dêr wol yn ‘e Rânestêd. It wie dêr tige drok, hiest altyd ferkear en minsken om dy hinne. Doe’t ik staaasje rinne moast, haw ik dy bewust yn it Noarden socht. Ik woe graach werom nei Fryslân. Ik fyn Fryslân in noflik plak, it is in prachtich gebiet. En ik fyn it moai om Frysk te praten. Nei de staaasje koe ik by it bedriuw yn Grins bliuwe. Dat foldocht tige goed. We hawwe in wenning yn de omkriten fan Ljouwert socht. Ik woe graach yn in doarp wenje mei in protte romte en sosjale binning. Koartlyn hawwe wy in stik grûn kocht yn Deinum en dêr sille we in hûs boue. Yn Deinum is in stasjon en it is tichtby Ljouwert. De grutte fan Deinum past ek goed by ús winsken.”

Woonplaats	Marsum
Opgegroeid in	Tzummarum
Opleiding	Maritieme Techniek in Delft
Woonsituatie	met partner in een huurwoning
Baan	scheepsbouwkundig ontwerper in Groningen

‘IK FYN IT MOAI OM
FRYSK TE PRATEN’

Redmer van der Meer
28 jaar

DE HORIZON BUITEN FRYSLÂN VERKENNEN

Mijn *pake* vertelde altijd graag over de tijd dat hij in Voorburg woonde. Hij was in de jaren dertig van de vorige eeuw als jonge en pasgetrouwde onderwijzer naar ‘het Westen’ vertrokken. In de nieuwe omgeving had hij het erg naar zijn zin en genoot hij van de nieuwe ervaringen. Slechts een of twee keer per jaar ging hij met *beppe* terug naar Fryslân om zijn familie te bezoeken. De reis was lang en duur en werd deels per schip van Amsterdam naar Lemmer afgelegd. *Beppe* kreeg echter heimwee, zodat het jonge gezin inmiddels uitgebreid met mijn vader - na een aantal jaren weer terug ging naar Fryslân. Ook mijn *oerpake* heeft deze route gevolgd. Hij is rond de vorige eeuwwisseling naar Den Haag getrokken om daar als politieagent aan de slag te gaan. En ook hij ging na een aantal jaren met zijn jonge gezin weer terug. Mijn voorouders vertrokken tijdelijk naar de Randstad om hun horizon te verbreden.

Veel Friezen zijn door de jaren heen de provincie uitgevloegen op zoek naar werk of avontuur. Sommigen trokken het land uit, zoals Hylke Speerstra in *It wrede paradys* in prachtige verhalen heeft beschreven. Welke Fries heeft niet net als ik familieleden die naar Canada of Amerika zijn geëmigreerd om daar een nieuw bestaan op te bouwen? Andere Friezen trokken naar andere delen van Nederland. Fryslân stond lang bekend als een belangrijke leverancier van politieagenten en onderwijzers aan de grote steden in het Westen. Zo ook mijn voorvaders. Mijn vader heeft hun voorbeeld niet gevolgd. Hij is altijd in Fryslân blijven wonen. Hij heeft Fryslân als thuisbasis gehouden. Wel is hij als zeekapitein de hele wereld overgegaan. In die zin heeft hij nog meer dan zijn voorou-

ders verre horizons verkend. Ook ik heb na de middelbare school Fryslân verlaten. Ik ging in Groningen studeren. Vanwege mijn ietwat exotische studie – Culturele Antropologie – ging ik er vanuit dat ik in Fryslân geen werk zou kunnen vinden. Toen ik na het afronden van de studie vrijwel meteen aan de slag kon in Wageningen, greep ik deze kans met beide handen aan. Verhuizen naar het midden van het land was vanzelfsprekend, de baan achterna. Met veel plezier heb ik daar gewoond. Het was verrijkend om buiten het Noorden te wonen, in een internationale omgeving, op korte afstand van grote steden die voor een jongvolwassene veel vertier bieden.

In Simmer 2000 ben ik na achttien jaar en een gezin met twee kinderen rijker, weer teruggekeerd naar mijn *roots* in Fryslân. Het was eerst wel weer wennen, meer dan vooraf gedacht. Het leven verloopt wat trager en het is al snel *bêst genôch*. We verbaasden ons dat het dossier van onze pasgeboren zoon na de verhuizing een half jaar zoek kon zijn op het consultatiebureau. En dat ondanks een duidelijke instructie in ons nieuwe huis in onze slaapkamer Nijntje-behang hing in plaats van in de babykamer. Maar het voelde al gauw weer *noflik*. Het wonen biedt veel voordelen. Je kunt hier betaalbaar wonen, er zijn veel watersportmogelijkheden en je kunt Fries spreken. Als we na een verre reis bij binnenkomst in de provincie het bord ‘*Wolkom yn Fryslân*’ zien, voelt het weer als thuiskomen. Ook de volgende generatie staat nu voor de keuze: waar ga ik wonen? Vooralsnog trekken zij voor hun studie ook de provincie uit. Maar in de toekomst? Ik ben benieuwd of zij *it paad werom* van hun voorouders volgen.

Wilma de Vries is senior onderzoeker bij het FSP. Ze is gespecialiseerd in onderzoek naar demografische ontwikkelingen en leefbaarheid.

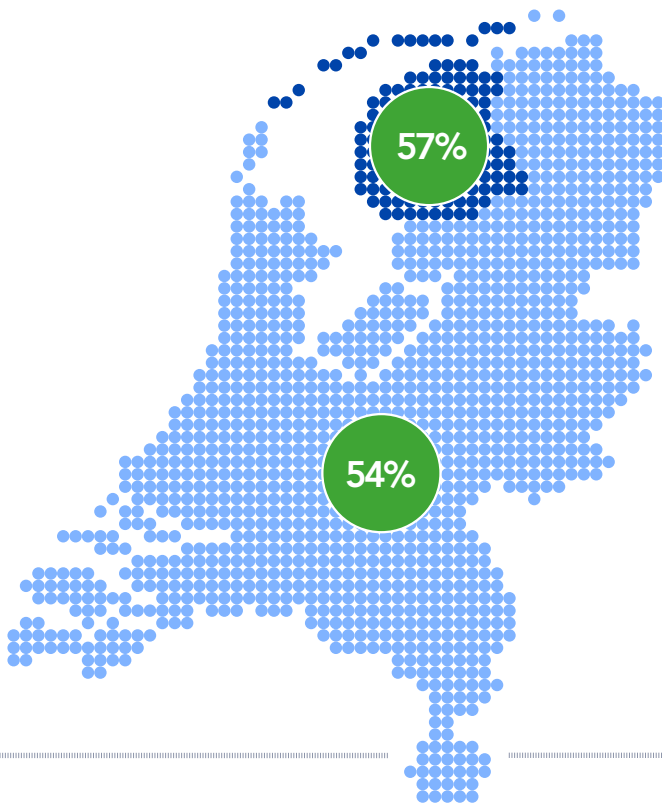
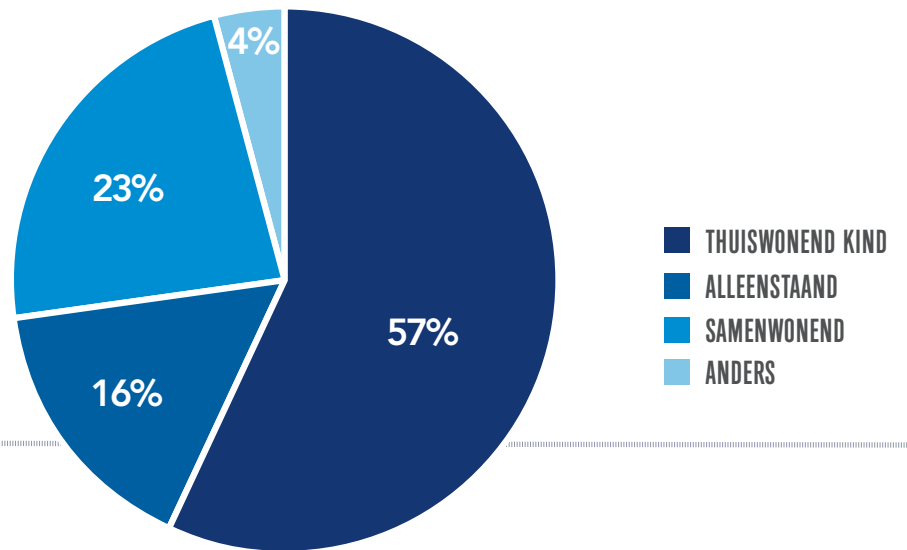
Voorheen werkte ze bij Partoer, het Trimbos-instituut en Rurale Sociologie van de Landbouwuniversiteit Wageningen.

WILMA DE VRIES

‘HET WAS VERRIJKEND BUITEN HET NOORDEN TE WONEN’

MEER DAN DE HELFT
FRIESE JONGEREN 15-30 JAAR
WOONT THUIS

FRIESE JONGEREN
WONEN VAKER THUIS
BIJ OUDERS

Hoe ouder hoe vaker zelfstandig wonend

15-20 JAAR

7%

20-25 JAAR

45%

25-30 JAAR

81%

GEMIDDELDE LEEFTIJD
WAAROP JONGEREN
OUDERLIJK HUIS VERLATEN
NEEMT TOE

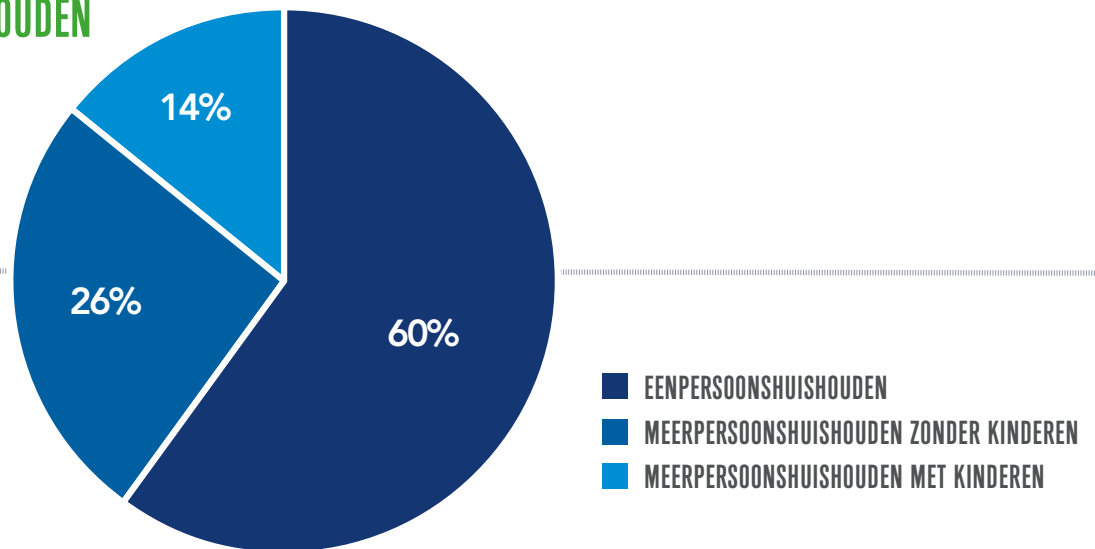
2006

23,6
JAAR

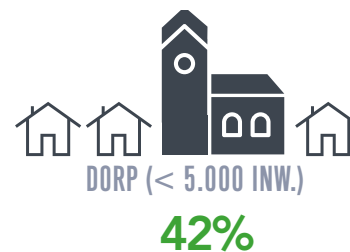
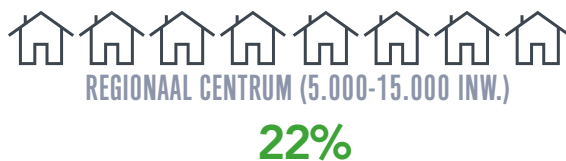
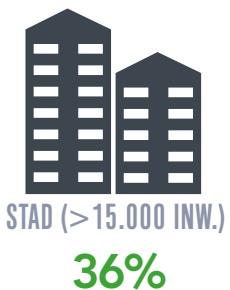
2016

24,6
JAAR

ZELFSTANDIG WONENDE JONGEREN
15-30 JAAR IN FRYSLÂN:
MEESTAL EENPERSOONSHUISHOUDEN

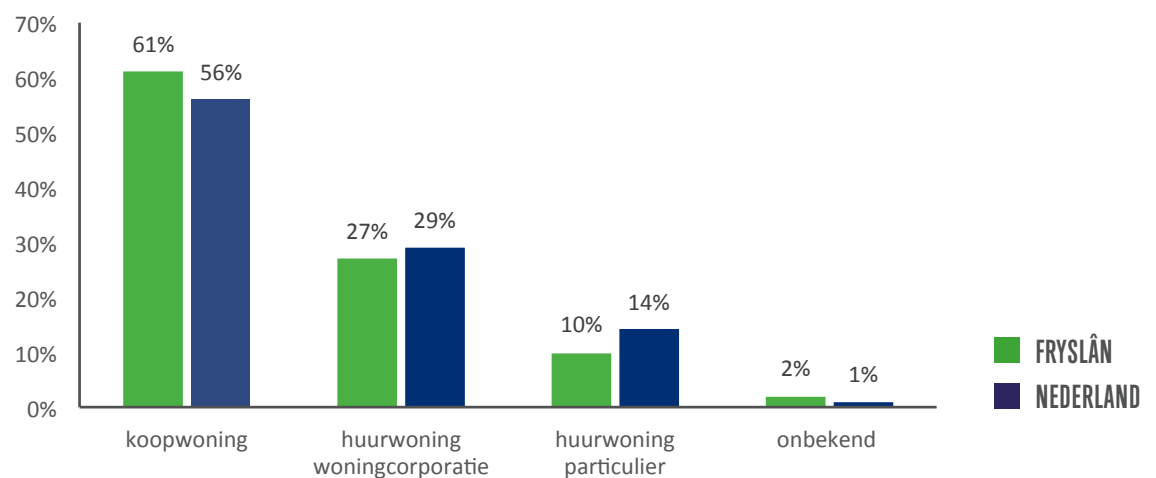

Waar wonen Friese jongeren van 15-30 jaar?

Wonen algemeen:

RELATIEF MEER
KOOPWONINGEN
IN FRYSLÂN DAN
LANDELIJK IN 2017

Bron: CBS, bewerking FSP

‘WERK IS ESSENTIEEL OM GOED TE KUNNEN WONEN’

ALBRECHT KOK | VOORZITTER NVM AFDELING FRIESLAND

TEKST: Wilma de Vries

De crisis in de woningmarkt is voorbij. Er worden weer veel woningen verkocht, ook in Fryslân. Hoe is het met de Friese woningmarkt voor jongeren? Wat zijn de knelpunten? En wat gaat goed? Een gesprek met Albrecht Kok, voorzitter van de Nederlandse Vereniging van Makelaars (NVM), afdeling Friesland.

SINDS 2014 GAAT HET ECONOMISCH WEER BETER IN NEDERLAND EN IS DE WONINGMARKT UIT EEN DIEPE CRISIS OPGEKRABBELD. HOE IS DAT IN FRYSLÂN?

“Ook in Fryslân is sindsdien de verkoop van woningen toegenomen. Het economische herstel in combinatie met een lage rentestand zorgen ervoor dat de 150 Friese makelaars die zijn aangesloten bij de NVM het weer druk hebben. De meeste woningen worden door de Friese makelaars verkocht aan dertigers, veertigers en vijftigers. Maar ook jongeren kopen weer vaker een woning. De huizen die we aan jongeren verkopen zijn doorgaans de goedkopere eensgezinswoningen tot 150.000 euro. We verkopen deze huizen vooral aan stelletjes die beiden een inkomen hebben. Alleenstaanden kopen vaker een appartement in de grotere plaatsen.”

DE FRIESE MAKELAARS VERKOPEN AAN JONGEREN VOORAL BESTAANDE WONINGEN EN WEINIG NIEUWBOUW. HOE KOMT DAT?

“We zien de nieuwbouw nu wel weer aantrekken, maar voor jongeren is dit vaak te duur. Bij nieuwbouw komen veel extra kosten. In een kale woning moet nog van alles gebeuren: leidingen aanleggen, een keuken en badkamer maken en de tuin moet worden aangelegd. We verkopen nieuwbouw vooral aan dertigers en veertigers. Aan mensen die inmiddels een stabiel inkomen hebben, wat gespaard hebben en toe zijn aan een volgende stap in hun wooncarrière, bijvoorbeeld vanwege gezinsuitbreiding. De eensgezinswoning die zij veelal achterlaten is weer geschikt voor startende jongeren. In die zin is nieuwbouw goed voor de doorstroming op de woningmarkt.”

JONGEREN DIE VOOR HET EERST EEN WONING WILLEN KOPEN ZOEKEN IN FRYSLÂN DOORGAANS EEN WONING TUSSEN DE 100.000 EN 150.000 EURO. HOE KOMT HET DAT HET AANBOD VAN WONINGEN IN DEZE PRIJSKLASSE BEPERKT IS?

“In de crisisjaren zijn lange tijd weinig woningen verkocht. Velen hebben gewacht op betere tijden om een huis te kopen of te verkopen. Nu het economische vertrouwen sterk is verbeterd en de

rente laag is, is er een grote vraag naar starterswoningen. Maar deze goedkopere woningen ‘raken nu op’ omdat deze in de afgelopen jaren veelvuldig zijn verkocht. Met name voor starters is het daarom nu lastig om een geschikte woning te vinden. Bovendien moeten jongeren op de woningmarkt concurreren met huurders die - vanwege de hoge huren en de lage rente - in dezelfde prijsklasse een woning willen kopen. Ook ondervinden jongeren steeds vaker concurrentie van particulieren die als belegging een huis kopen. Dit zijn vaak mensen van middelbare leeftijd met spaargeld. Door de lage rentestand is het aantrekkelijk om hun spaargeld in de aankoop van een huis te stoppen, om dit vervolgens te verhuren. Dit is echt een trend van de afgelopen paar jaar. We zien dit niet alleen in Amsterdam, maar het gebeurt nu ook in Fryslân.”

VOOR VEEL JONGEREN IS HET VANDAAG DE DAG NIET EENVOUDIG EEN HUIS TE KOPEN VANWEGE DE STEEDS STRENGER WORDENDE HYPOTHEEKREGELS. WAAROM IS HET LASTIG VOOR JONGEREN OM EEN HYPOTHEEK TE KRIJGEN?

“Veel jongeren hebben tijdelijke contracten en krijgen dan moeilijk een hypotheek. En ook al heb je een baan, dan is het nog niet makkelijk. Je moet eigen vermogen meebrengen. We zien dan ook dat familieleningen steeds belangrijker worden. Per 1 januari 2018 zijn de hypotheekregels nog weer strenger geworden. Er mag niet meer dan 100 procent van de waarde van de woning gefinancierd worden. Het is niet meer mogelijk om geld te lenen voor de kosten die te maken hebben met het kopen van een huis, zoals kosten koper. Vaak is dit toch wel zo'n 5 procent van de koopsom. Dit geld moeten jongeren nu zelf inbrengen.”

‘JONGEREN KUNNEN LASTIG EEN HYPOTHEEK KRIJGEN’

WAT VOOR TYPE PLAATSEN ZIJN VOORAL IN TREK BIJ JONGEREN?

“De grotere plaatsen lijken vooral in trek te zijn bij jongeren. In de grotere plaatsen is meer vertier dan in de dorpen. Dit heeft vooral een aanzuigende werking voor de hoger opgeleide jongeren. De grotere plaatsen zijn echter ook de plekken waar de woningmarkt soms overspannen is. De meeste huizen in deze plaatsen staan maar kort te koop en worden steeds vaker boven de vraagprijs verkocht. Voor jongeren als starters op de woningmarkt is dit ongunstig. Ook in dorpen willen jongeren wel wonen, maar de aantrekkingskracht van een dorp kan sterk verschillen. Vaak heeft de aantrekkelijkheid van een dorp te maken met de aanwezige voorzieningen en de ligging. Sommige jongeren hebben een sterke binding met een dorp. Ze zijn daar opgegroeid en hebben er hun sociale leven. In dat dorp willen ze dan ook het liefst wonen als ze op eigen benen gaan staan. Het woningaanbod voor jongeren in dorpen is echter vaak beperkt. De woningen die in dorpen worden aangeboden zijn vaak van ouderen. Dit zijn meestal gedateerde woningen waar te veel geld voor wordt gevraagd. Doorgaans moet er nog veel aan verbouwd worden om aan de wensen van de jongeren te voldoen. Bovenop de aankoopprijs komt dan dus nog een fiks bedrag en dat is voor jongeren vaak niet te betalen. Dit is een gegeven waar weinig aan te doen is. Je kunt ouderen niet dwingen hun huis tegen een lagere prijs te verkopen.”

HOE KUN JE DORPEN ALS WOONGEBIED OOK VOOR JONGEREN AANTREKKELIJK MAKEN OF BEHOUDEN?

“Door in meer dorpen beperkte nieuwbouw te laten plaatsvinden. Velen willen toch graag een nieuw huis bouwen in een plaats waar ze een binding mee hebben. Het is voor de leefbaarheid van de dorpen goed als er een goede mix is van verschillende leeftijden. Daarom zouden er meer levensloopbestendige huizen gebouwd moeten worden in dorpen. Dit zijn woningen geschikt voor jong en oud voor iedere fase van het leven. Voordeel is dat dit courante woningen zijn voor verschillende doelgroepen.”

HOE KUN JE VAN FRYSLÂN EEN AANTREKKELIJKE WOONPROVINCIE MAKEN VOOR JONGEREN?

“Werk is daarbij cruciaal. Als je werk hebt, kun je sparen en kun je een huis kopen. Provincie en gemeenten zouden inspanningen moeten doen om te zorgen dat er voldoende werkgelegenheid is. Dat is belangrijk om jongeren hier te houden en voor de leefbaarheid van Fryslân. Gemeenten zouden voor een gunstige prijs grond aan bedrijven kunnen aanbieden om het vestigingsklimaat aantrekkelijk te maken. Op dit moment zie ik nog niet voldoende werkgelegenheid. Werkgelegenheid is belangrijk, ook om jongeren aan de regio te binden. De bedrijvigheid op het platteland zou bevorderd moeten worden. Werk brengt levendigheid in de dorpen, dat beperkt krimp en bevordert dat een dorp ook voor jongeren aantrekkelijk is om te wonen.”

‘MAAK BEPERKTE NIEUWBOUW IN DORPEN MOGELIJK’

BINNEN FRYSLÂN IS DE AFGELOPEN JAREN DE MOBILITEIT STERK VERBETERD. WAT ZIJN DAAR DE VOORDELEN VAN?

“Door bijvoorbeeld de aanleg van de Centrale As is de verbinding van krimpgebied Noordoost-Fryslân met andere regio's sterk verbeterd. Mensen in Noordoost-Fryslân kunnen daar nu blijven wonen, terwijl ze elders werken. Dit biedt nieuwe kansen voor jongeren om in deze regio te wonen of om te blijven wonen. Bovendien kunnen jongeren hier makkelijker een huis kopen, omdat de prijzen lager zijn en er meer woningaanbod is. Door de verbeterde mobiliteit wordt het ook makkelijker om in Fryslân te wonen en elders te werken. We zien steeds meer jongeren die in de stad Groningen werken en vanwege de overspannen woningmarkt een woning buiten de stad zoeken, bijvoorbeeld in Noordoost- en Zuidoost-Fryslân. Ook zien we nu een trek vanuit de Randstad, uit bijvoorbeeld Amsterdam, Almere en Lelystad naar het zuiden van de provincie. Dat is een uurtje rijden. De Randstad slibt dicht. Hier is meer ruimte,

‘GOEDKOPE WONINGEN RAKEN OP’

de woningen zijn goedkoper en je krijgt meer waar voor je geld. Zeker voor hoger opgeleiden kan dit interessant zijn. Veel hoger opgeleiden hoeven niet in de plaats te wonen waar ze werken. Ze kunnen bijvoorbeeld een of twee keer per week naar de Randstad gaan en de rest van de tijd thuis werken. Ook voor iemand die landelijk of zelfs internationaal werkt maakt het niet zo veel uit waar je woont.”

DE MEESTE WONINGEN IN FRYSLÂN ZIJN KOOPWONINGEN. ZULLEN ER IN DE TOEKOMST STEEDS MINDER JONGEREN ZIJN MET EEN EIGEN WONING?

“Het is lastig te voorspellen of jongeren in de toekomst in dezelfde mate hechten aan eigen woningbezit zoals voorgaande generaties. Jongeren van nu hechten minder aan materieel bezit. Ze hebben meer aandacht voor immateriële zaken zoals reizen, uit eten gaan en leuke dingen doen met vrienden. Dat zie je ook terug in de bloeiende handel in tweedehands-spullen en *vintage*-winkels. In die zin hebben jongeren van nu een wat andere leefstijl dan eerdere generaties, zeker de hoger opgeleiden. Of jongeren daadwerkelijk minder voor een eigen woning gaan, zal de toekomst moeten uitwijzen.”

Evelien Wiersma
28 jaar

ZONDER VAST CONTRACT IS HET VINDEN VAN EEN WONING LASTIG

“Ik ben opgegroeid in IJlst en ben voor mijn studie Logopedie naar Groningen verhuisd. Ik wilde graag ervaren hoe het was om op kamers te wonen. Veel vriendinnen woonden daar al en het was erg gezellig. In het laatste jaar van mijn studie kreeg ik geen studiefinanciering meer, dus kon ik de huur niet betalen. Daarom ben ik weer bij mijn ouders in IJlst gaan wonen. Daar woon ik nu nog steeds. Mijn vriend en ik zijn al een jaar op zoek naar een woning, maar dat lukt niet. We hebben beide een nul-uren contract en kunnen daardoor geen hypotheek krijgen. Huurwoningen zijn schaars en daarvoor moet je lang op de wachtlijst staan. We staan bij een aantal woningstichtingen al drie jaar ingeschreven. We zoeken een huis in Fryslân, omdat onze vrienden en familie hier wonen en omdat ik hier werk heb. Daarom wil ik liever niet te ver weg wonen. Maar mocht er in de toekomst een leuke baan voorbij komen buiten de provincie dan zou ik wel overwegen om te verhuizen.”

Woonplaats	IJlst
Opgegroeid in	IJlst
Opleiding	hbo Logopedie in Groningen
Woonsituatie	bij ouders
Baan	logopedist

‘WE ZIJN AL
EEN JAAR OP
ZOEK NAAR
EEN WONING’

IK ZOU HET LIEFST IN EEN STAD WONEN

Ik ben in Leeuwarden geboren, maar ik heb altijd in Burgum gewoond. Na de middelbare school heb ik gekozen voor de kappersopleiding. Ik ben altijd bezig geweest met haar en kapsels. Aan het begin van de opleiding wist ik al dat ik voor een eigen bedrijf wilde gaan. Na de opleiding heb ik een tijdje bij een kapperszaak in Groningen gewerkt, maar nu heb ik mijn eigen kapperszaak in Burgum. Het gaat goed, ik heb al meer dan 100 vaste klanten. Op dit moment woon ik nog thuis. Ik kon niet én een bedrijf beginnen én op mezelf gaan wonen. Gelukkig heb ik het goed naar mijn zin thuis. Mijn broer en zussen wonen allemaal op zichzelf, dus ik heb alle ruimte. Als ik nu op mezelf zou gaan wonen, dan zou ik dat in Burgum doen. Maar het liefst wil ik in een stad wonen. In de stad heb je meer vrijheid, ben je anoniemer. Dat vind ik fijn. Maar het hangt ook van mijn bedrijf en mijn vrienden af. Als mijn kapperszaak straks heel goed loopt, kan ik misschien in Leeuwarden een vestiging openen en daar gaan wonen.

Woonplaats	Burgum
Opgegroeid in	Burgum
Opleiding	mbo-3 Allround Kapper in Leeuwarden
Woonsituatie	bij ouders
Baan	eigen kapperszaak

‘IN DE STAD HEB JE
MEER VRIJHEID’

Eline Boelens
21 jaar

REIZEN MET DE TREIN

Het draait om werk. Dat is mij na een jaar onderzoek doen naar Friese jongeren duidelijk geworden. Mbo-jongeren willen een vaste baan om zich te settelen. Hbo- en wo-jongeren hebben werk nodig om in de provincie te kunnen blijven. En ik had dit kunnen weten. Ik ben zelf geen 'jongere' meer met mijn 32 jaar. Maar ik herken mijzelf in de interviews van de jongeren. Ik ben opgegroeid in Hurdegaryp, heb in Groningen gewoond om Sociologie te studeren. Daarna naar de Randstad voor werk. Inmiddels werk ik bijna drie jaar in Leeuwarden.

Werk biedt een inkomen om van te leven, maar het geeft ook uitdaging. Voor veel jongeren is werk tevens een deel van hun identiteit. Niet voor niets is vaak één van de eerste vragen die je krijgt als je iemand ontmoet: 'wat voor werk doe je?' Jongeren zijn hard nodig in de provincie. We hebben te maken met vergrijzing en een toenemende krapte op de arbeidsmarkt wordt verwacht. Als planbureau hebben wij de taak om te signaleren en te agenderen. Dat is ook wat we doen in dit magazine. Maar welke oplossingen zijn er? Het is flauw om te zeggen dat wij hier niet van zijn. Toch zullen deze oplossingen gezocht moeten worden, samen met alle partijen die van invloed zijn op het leven van Friese jongeren. Er is ook geen eenduidig antwoord op. Jongeren kijken breder naar wat ze willen. Ze waarderen de provincie om haar rust en ruimte. Ze willen graag een koophuis, en willen graag leuke dingen doen naast hun werk. Maar hiervoor is die baan wel nodig.

Zelf woon ik in Utrecht en reis dus voor mijn werk naar Leeuwarden. Een opmerkelijke keuze die je niet vaak ziet. Maar het is goed te doen, door een combinatie van thuiswerken, overnachten in Leeuwarden en je reistijd optimaal te gebruiken. Mijn efficiëntste uren heb ik in de trein. Je kan er vergaderingen voorbereiden, mailtjes lezen en stukken schrijven, net zoals deze column. Of privé: online boodschappen om thuis te laten bezorgen, de krant lezen, appen of gewoon rustig uit het raam kijken. De treinverbinding kan beter. De trein maakt een rare bocht naar Zwolle, en staat daar vaak nog tien minuten stil. Met de auto ben ik een half uur sneller. Alleen kan je er dan niet zoveel naast doen. Met zelfrijdende auto's zal dit geen probleem meer zijn. Maar voor nu is een betere OV-verbinding naar de Randstad nodig om Fryslân aantrekkelijker te maken.

HENK FERNEE

Henk Fernee (32 jaar) is team-leider onderzoek bij het FSP. Hij is opgegroeid in Hurdegaryp en heeft Sociologie in Groningen gestudeerd. Eerder heeft hij bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) gewerkt als methodologisch adviseur.

'MET DE AUTO BEN IK EEN HALF UUR SNELLER'

KANSEN VOOR JONGEREN VOLGENS PANEL FRYSLÂN

TEKST: Miranda Visser

Panel Fryslân heeft aan de panelleden gevraagd hoe zij naar de toekomst van de Friese jongeren kijken. In totaal deden 2.011 panelleden mee. Hiervan waren 576 ouders van kinderen tussen 15 en 30 jaar. Hoe kijken zij naar leren, werken en wonen van jongeren in Fryslân?

Panel Fryslân is het panel van het FSP en bestaat uit een groep inwoners van Fryslân die haar ervaringen deelt en haar mening geeft over wat er speelt in de provincie. Voor meer informatie kunt u terecht op www.friessociaalplanbureau.nl/panel-fryslân

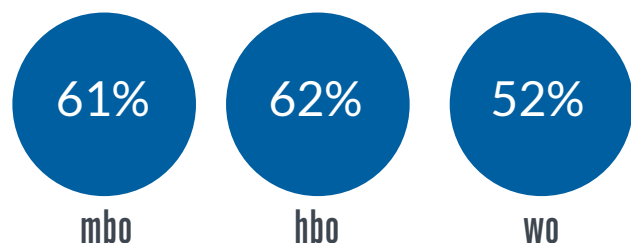
PANEL FRYSLÂN OVER **LEREN** IN FRYSLÂN

MEERDERHEID POSITIEF OVER OPLEIDINGSMOGELIJKHEDEN

Bijna tweederde van de panelleden (60%) vindt dat er voldoende opleidingsmogelijkheden zijn in Fryslân. Ouders van jongeren op mbo- en hbo-niveau zijn positiever dan de ouders van jongeren op universitair niveau. Dit is op zich niet vreemd. Er zijn zo'n 500 mbo-opleidingen en 130 hbo-opleidingen in de provincie en tot voor kort was er nauwelijks onderwijs op universitair niveau in de provincie.

Er zijn voldoende opleidingsmogelijkheden in Fryslân

Percentage (helemaal) mee eens, uitgesplitst naar opleidingsniveau van kind

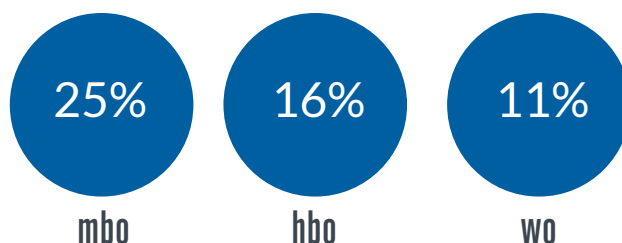
PANEL FRYSLÂN OVER **WERKEN** IN FRYSLÂN

MEERDERHEID SOMBER OVER ARBEIDSAANBOD IN FRYSLÂN

Nog geen kwart van de Friezen (24%) vindt dat er voldoende werk is voor jongeren in Fryslân. Vooral ouders van hoogopgeleide kinderen zijn somber. Daarentegen geeft twee derde van de ouders aan dat hun kind binnen een maand na het afronden van de opleiding een baan had gevonden. Wel is het zo dat de ouders van jongeren die een hbo- of universitaire opleiding hebben gevolgd aangeven dat hun kind langer naar een baan heeft gezocht.

Er is voldoende werk in Fryslân

Percentage (helemaal) mee eens, uitgesplitst naar opleidingsniveau van kind

PANEL FRYSLÂN OVER **WONEN** IN FRYSLÂN

ouders van kinderen op mbo- en hbo-niveau somber over woningaanbod

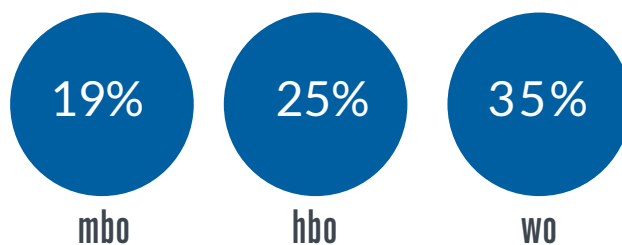
Een derde van de panelleden (31%) vindt dat er voldoende woningaanbod is voor jongeren in Fryslân. Ouders van kinderen op mbo- of hbo-niveau zijn minder te spreken over het aanbod van woningen voor jongeren dan ouders van universitair opgeleide kinderen.

Mijn kind wil liever op zichzelf wonen

Van de ouders met thuiswonende kinderen geeft een derde aan dat hun thuiswonende kind liever op zichzelf wil wonen, maar dat er geen geschikte woningen zijn. Vooral ouders van jongeren op mbo-niveau geven aan dat hun kind liever op zichzelf wil wonen.

Er is voldoende geschikte woonruimte in Fryslân

Percentage (helemaal) mee eens, uitgesplitst naar opleidingsniveau van kind

OUDER VAN DOCHTER
MET MBO

TOEKOMST IN FRYSLÂN ZONNIG

Namme Renny van der Heide
Wannet yn Ljussens (hat dêr it doarpskafee)
Hat twa dochters
Wurket by Gemeente Dongeradiel en sit yn de Provinsjale Steaten

FERROMJE DYN BLIK EN SJOCH FIERDER

“Myn dochter hat in toeristyske oplieding dien yn Grins. Op it stuit wurket se by in bedriuw yn Dokkum. Se docht dêr administratyf wurk, mar ek wat personiëlsaken. Dêr hat se net foar leard, mar se wol alles wol oanpakke. Myn beide dochters wurkje yn in oare sektor as wêr’t se foar leard ha. It is soms ek mar krekt wêr ast ynrôlest. Dat kin bytiden gewoan tafal wêze. It wichtichste is datsto wurdearring krijst foar dyn wurk. It is wolris útdaagjend om wat te dwaan wêr ast foar dyn gefoel net goed yn bist. Ik sjoch it sinnich yn foar de jongerein yn Fryslân, ek al krije se tsjintwurdich net sa maklik in fêst kontrakt. Op it stuit hellet it wurk wer oan. Der is in soad potinsje. At minsken wolle, dan is der in soad te heljen, ek foar de jongerein. Der binne in soad minsken dy’t aanst mei pensjoen geane. Dat is in grutte ploech. Dêr hear ik ek by mei myn 57 jier. Der komt romte foar de jongerein, dêrom sjoch ik it posityf yn. Se moatte dan wol de goeie opliedings krije. Eartiids hiene jo in technyske skoalle. No wol ik net werom yn de tiid, mar it is in goeije saak as de jongerein in ambacht leart. Dêr is ferlet fan! At ik in rie jaan mei oan de jongerein: behein dysels net ta wêr ast foar leard hast. Ferromje dyn blik en sjoch fierder. Bytiden sizze jongerein: foar dat wurk freegje se dat en dat, en dy oplieding ha ik net dien. Hindert neat, skriuw in brief. Dy’t net weaget, dy’t net wint!”

‘DER BINNE IN SOAD
MINSKEN DY’T AANST
MEI PENSJOEN GEANE’

TOEKOMST VOOR JONGEREN IN FRYSLÂN

Slechts één op de vijf Friezen (21%) ziet de toekomst voor jongeren in Fryslân zonnig in. Veel van hen geven aan dat de jeugd er wel komt als zij maar open staan voor kansen. Het grootste deel (60%) van de panelleden geeft aan neutraal tegenover de toekomst van jongeren te staan. Volgens hen hangt het sterk af van het opleidingsniveau van jongeren of er wel of geen toekomst is voor jongeren in de provincie. Zij vinden het belangrijk dat in Fryslân meer wordt gedaan aan werkgelegenheid voor hoger opgeleiden. Degenen die zich zorgen maken (19%) zijn vooral bang dat hoger opgeleide jongeren naar de Randstad gaan, omdat hier niet genoeg mogelijkheden zijn.

OUDER VAN ZOON
MET UNIVERSITAIRE OPLEIDING

ZORGEN OVER TOEKOMST IN FRYSLÂN

Naam Gé van Zaane
Woont in Hempens (en druk bezig met verbouwen)
Heeft drie zonen
Werkt bij met pensioen, heeft in de verslavingszorg gewerkt

BESTUREND FRIESLAND, ZORG VOOR WERKGELEGENHEID VOOR HOGER OPGELEIDEN

“Ik ben geboren in Amsterdam en wilde altijd al naar Friesland. In mijn jeugd ging ik vaak op vakantie naar de Wadden en Gaasterland. Ik ben op mijn 25e verhuisd en nooit meer teruggegaan. Ik heb drie zonen van 26, 29 en 32 jaar die hier allemaal zijn geboren. De middelste woont en werkt nu in Amsterdam. Van hem verwacht ik het minst dat hij nog terugkomt naar Friesland. Ik ben ooit vertrokken omdat ik het daar te druk en te vol vond. Maar hem trekt dat op dit moment juist, al komt hij hier graag hoor! De andere twee hebben allebei een sterke trek naar Friesland. Dat hun vriendinnen Fries zijn is hierbij een belangrijke factor. De jongste studeert in Groningen. De oudste woont in Den Haag. Zijn vriendin doet de huisartsenopleiding en ziet wel kansen in Friesland. Mijn zoon werkt op een ministerie en heeft een leuke baan. Hij denkt ‘ik kan in Friesland bij een gemeente werken, of bij de Provincie, maar raak ik daar niet snel uitgekeken?’ Ik wilde zelf in Friesland wonen en heb daar werk bij gezocht. Voor hoogopgeleide jongeren is dit lastig. Besturend Friesland zou er voor moeten zorgen dat er een breed scala aan werkgelegenheid is. Of zorgen voor een goede verbinding met de Randstad. Volgens mij kun je als jongere het beste opgroeien in Friesland, maar hoe het daarna moet...?”

‘WERK VOOR
HOOGOPGELEIDE
JONGEREN IS LASTIG’

21%

zonnig

60%

neutraal

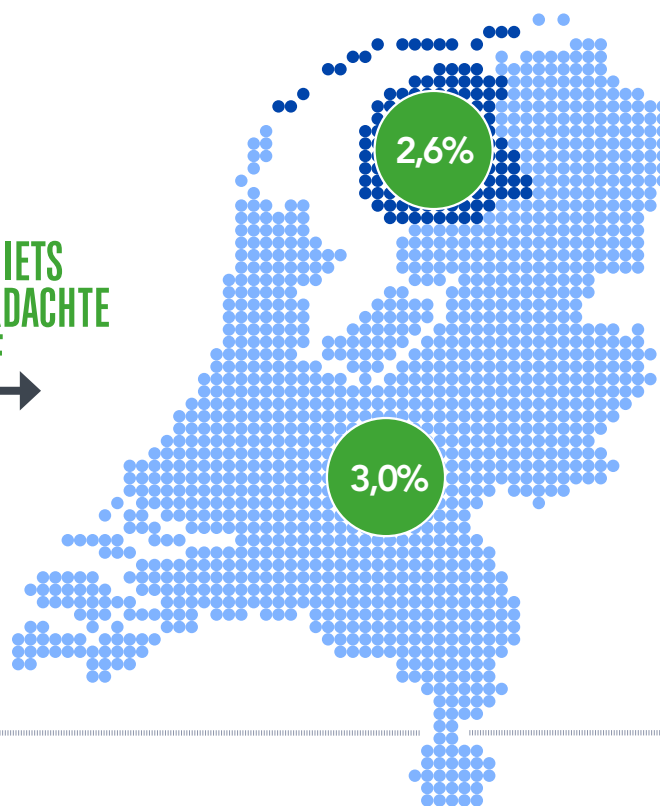
19%

zorgen

1.320

GEREGISTREERDE MINDERJARIGE
VERDACHTE FRIESE JONGEREN
(12 TOT 18 JAAR)

FRIESE JONGEREN IETS
MINDER VAAK VERDACHTE
VAN EEN MISDRIJF

MEER JONGE MANNEN
DAN VROUWEN
VERDACHTE

86%

14%

FRYSLÂN

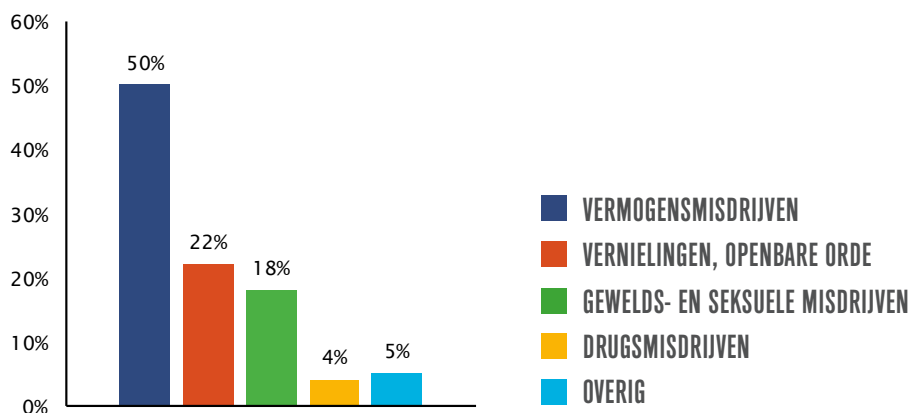

82%

18%

NEDERLAND

Aandeel geregistreeerde minderjarige verdachten
naar type misdrijf in Fryslân, 2015

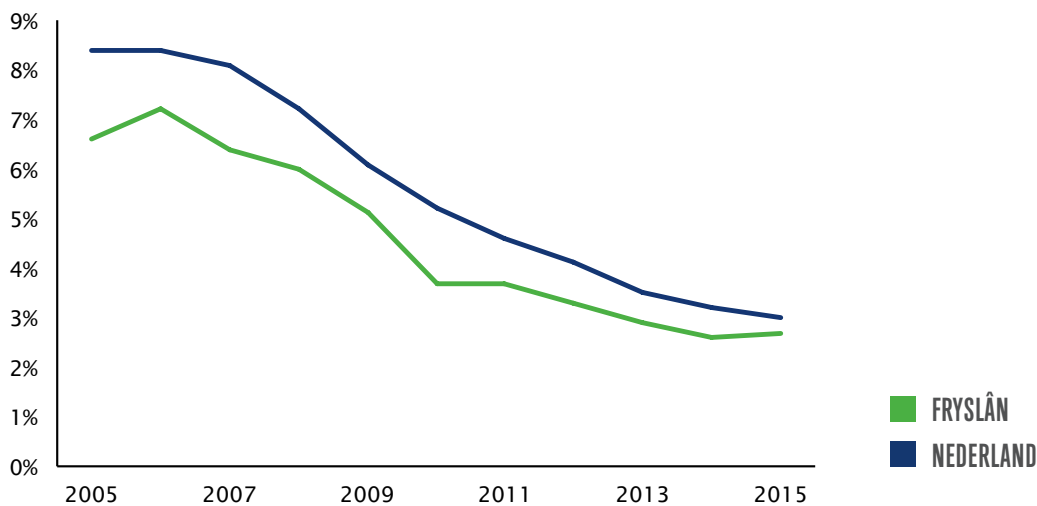

VERMOGENSMISDRIJVEN
(O.A. DIEFSTAL, INBRAAK)
KOMEN HET MEEST VOOR

STERKE DALING VAN MINDERJARIGE VERDACHTEN

Percentage minderjarige geregisteerde verdachten van totaal aantal jongeren, 2005-2015

De geregisteerde jeugdcriminaliteit in Fryslân is in de afgelopen tien jaar fors afgenomen. Een belangrijke verklaring hiervoor lijkt de opkomst van de smartphone te zijn. En de populariteit van sociale media die de vrijetijdsbesteding van jongeren hebben veranderd. Zij zijn nu meer 'met schermen bezig' en brengen minder tijd door met het rondhangen op straat in jeugdgroepen. Andere mogelijke verklaringen voor de daling zijn het succes van preventief jeugdbeleid, zoals minder alcoholgebruik en minder voortijdig schoolverlaten.

Jeugdcriminaliteit is een verzamelbegrip voor strafbaar gedrag van minderjarigen. Denk aan winkeldiefstal en vernielingen, maar ook aan mishandeling en moord. Kinderen jonger dan 12 jaar kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd. Jongeren van 12 tot 18 jaar vallen in principe onder het jeugdstrafrecht. Vanaf 18 jaar geldt het volwassenenstrafrecht. Sinds de invoering van het adolescentenstrafrecht zijn deze leeftijdsgrenzen flexibeler geworden. Bij jongeren tussen de 16 en 23 jaar kiest de rechter of de jongere wordt veroordeeld volgens het jeugdstrafrecht of het volwassenenstrafrecht. In het jeugdstrafrecht staat het belang van de jongere centraal. Het jeugdstrafrecht heeft een pedagogische doelstelling: voorkomen moet worden dat de jongere op het criminele pad blijft en opnieuw een strafbaar feit pleegt.

TOENAME PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN BIJ JONGEREN

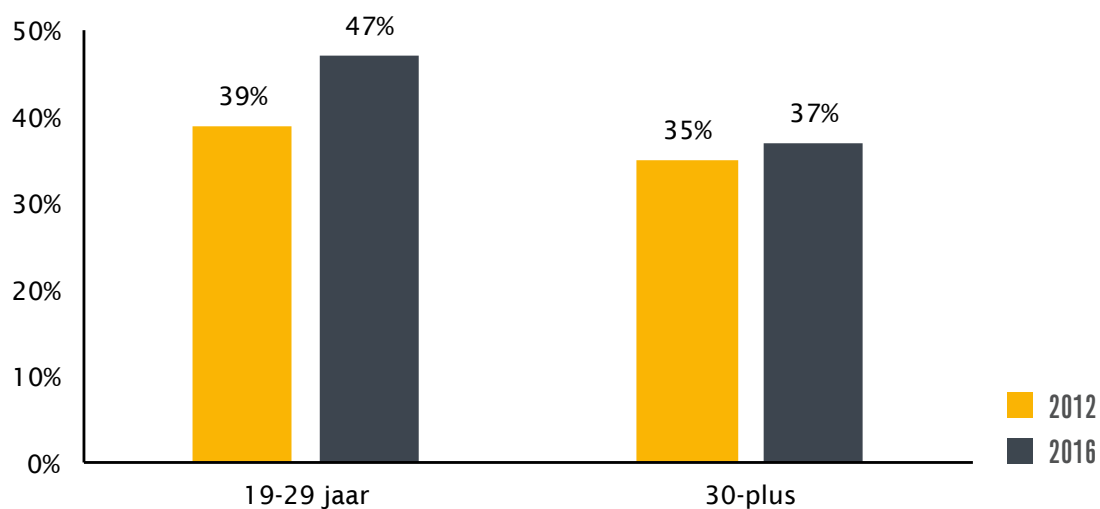
TEKST: Sibilla Hoekstra

Psychosociale problemen hebben een grote impact op het leven van jongeren. Het kan hierdoor lastig zijn om contacten te onderhouden, naar school te gaan of te werken. Juist in een levensfase waar veel keuzes worden gemaakt op het gebied van leren, werken, wonen en hun toekomst. Hoeveel Friese jongeren tussen de 15 en 30 jaar hebben te maken met psychosociale problemen? En wat is de relatie met leefstijl en de ervaren gezondheid?

STEEDS MEER PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN

Eén op de tien 15- tot en met 18-jarige Friese jongeren heeft een indicatie voor psychosociale problemen. Bij 7 procent is sprake van matige problematiek en bij 3 procent van ernstige problematiek, zo blijkt uit onderzoek van GGD Fryslân. Uit ander onderzoek blijkt dat gedragsproblemen vaak beginnen op jonge leeftijd. Als kinderen gedragsproblemen vertonen, is de kans groot dat zij hier op latere leeftijd ook mee te maken krijgen. Bij Friese jongvolwassenen in de leeftijd van 19 tot en met 29 jaar heeft bijna de helft (47%) een matig tot hoog risico op een depressie of angststoornis. In 2012 was dit nog 39 procent. Jongvolwassenen hebben vaker een verhoogd risico op depressie en angst dan 30-plussers (37%). Bij beide leeftijdsgroepen is het percentage gestegen, maar bij de jongvolwassenen is het percentage sterker toegenomen.

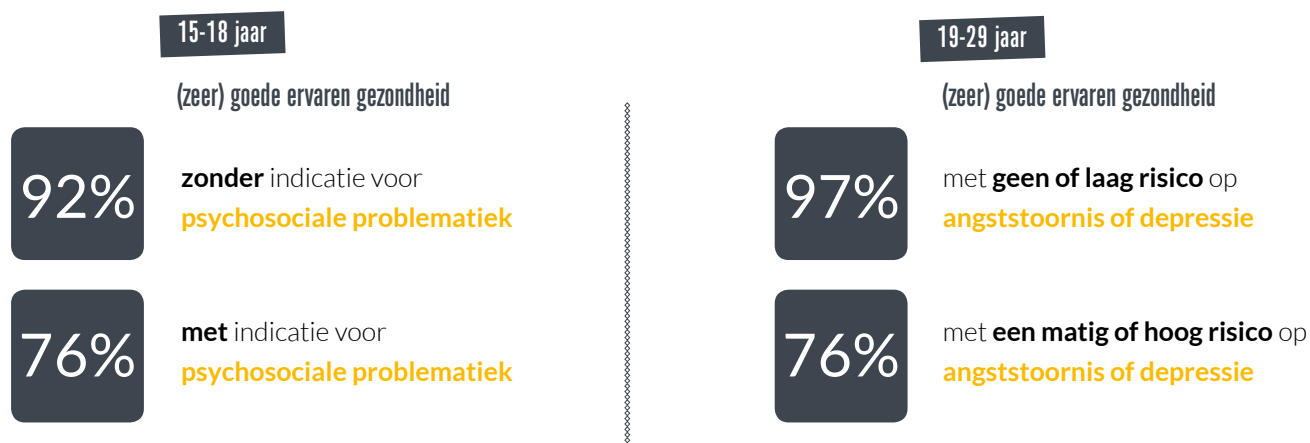
Verhoogd risico op depressie of angststoornis in Fryslân, per leeftijdscategorie (in %)

Bron: Gezondheidsmonitor 2012 en 2016, GGD Fryslân

GEZONDHEID MINDER GOED

Jongeren van 15 tot 30 jaar met een risico op psychosociale problemen ervaren hun gezondheid als minder goed dan leeftijdsgenoten die geen risico hebben. Ook gebruiken ze vaker cannabis en hebben ze vaker te kampen met ernstig overgewicht. De 15- tot en met 18-jarigen met een risico op psychosociale problemen roken meer en bewegen minder.

'PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN ZIJN COMPLEXER GEWORDEN'

TEKST: Sibilla Hoekstra

Franciske de Vries werkt als jeugdverpleegkundige bij GGD Fryslân en houdt zich onder andere bezig met het opsporen en kort begeleiden van psychosociale problematiek bij jongeren op het middelbare onderwijs en het mbo. Zij geeft een reactie op de onderzoeksresultaten.

IN HOEVERRE ZIET U IN DE PRAKTIJK DAT HET AANTAL JONGEREN MET EEN RISICO OP PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN TOE NEEMT?

“Ik doe dit werk nu 27 jaar en ik heb niet alleen gezien dat psychosociale problemen zijn toegenomen, maar vooral dat het complexer is geworden. Nu is er ook meer aandacht voor de psychosociale gezondheid dan voorheen. Toen ik begon met dit werk waren we vooral bezig met medische zaken, zoals het wegen en meten en het controleren van de ogen. Psychosociale problemen kunnen jongeren behoorlijk beperken in hun leven. Als ze bijvoorbeeld niet meer naar school durven dan heeft dat een grote impact.”

WELKE JONGEREN HEBBEN VOORAL TE MAKEN MET PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN?

“Psychosociale problemen komen bij alle groepen jongeren voor, maar lager opgeleide jongeren hebben vaak minder tools om het probleem op te lossen. Als je een hoog cognitieniveau hebt dan kun je zelf allerlei oplossingen verzinnen. Jongeren met een lager cognitief vermogen hebben hier meer moeite mee.”

WAARDOOR DENKT U DAT HET AANTAL JONGEREN MET EEN RISICO OP PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN IS GESTEGEN?

“Dit kan veel oorzaken hebben, maar ik zie vooral dat familiesystemen complexer zijn geworden. Er zijn veel meer samengestelde gezinnen en ouders die gaan scheiden. Ook kunnen jongeren zichzelf beter vergelijken met anderen dan vroeger. Door televisie, internet en sociale media is de wereld veel groter geworden. In tijdschriften en op sociale media zien ze prachtige dingen. Als ze hun eigen lijf bekijken dan denken ze: dat is minder mooi dan op het plaatje, daar worden jongeren onzeker van. Daarnaast hebben veel jongeren te maken met hoge verwachtingen van zichzelf of van hun omgeving. In het verleden werd het werken met de handen altijd heel erg gewaardeerd. Nu is het de norm om een hogere opleiding te doen. Jongeren krijgen het gevoel niet aan de verwachtingen van de buitenwereld te voldoen en ze zijn bang om te falen.”

UIT HET ONDERZOEK BLIJKT DAT JONGEREN MET EEN RISICO OP PSYCHOSOCIALE PROBLEMEN HUN GEZONDHEID SLECHTER ERVAREN. ZIET U DAT TERUG IN DE PRAKTIJK?

“Over het algemeen voelen jongeren met psychosociale problemen zich minder gezond. Dat is niet te staven met objectieve gegevens, zoals in bloedonderzoek. Iemand kan buikpijn hebben door spanning. En als je niet zo lekker in je vel zit dan sport je vaak minder en kom je minder buiten. Je voelt je rot en daar doet je lijf het niet goed op. Ook komt ‘langdurig’ ziekteverzuim veel vaker voor bij jongeren met psychosociale problemen.”

WAT DOET GGD FRYSLÂN OM DE PSYCHOSOCIALE PROBLEMATIEK TEGEN TE GAAN?

“Ik denk dat wij goed toegankelijk zijn voor alle jongeren, onderwijs en ketenpartners. Gezondheid en preventie is ons uitgangspunt. Als we problemen signaleren dan proberen we steeds een inschatting te maken hoe de balans is. Is dit nog normaal of is hier meer hulp nodig? Het hoeft niet altijd erg te zijn als jongeren tijdelijk minder goed in hun vel zitten. Als puber mogen je stemmingen wisselen en dat vertellen we hen ook.”

WAT ZOU ER MOETEN GEBEUREN IN DE MAATSCHAPPIJ OM DEZE PROBLEMEN TEGEN TE GAAN?

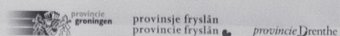
“Ik merk wel dat jongeren het fijn vinden om complimenten te krijgen. Als volwassenen mogen we ze wel wat positiever benaderen en proberen om écht contact te hebben. Ook mogen we wat meer benadrukken dat er best weleens wat mis mag gaan. Je kunt verkeerde keuzes maken en daar leer je van.”

‘ALS PUBER MOGEN JE
STEMMINGEN WISSELEN’

maakt onderdeel uit van

Network programma

MEDE MOGELIJK GEMAAKT DOOR

TEKST: Sibilla Hoekstra en Ymkje Woudstra

GEZONDHEID EN LEEFSTIJL

15-18 JAAR

GEZONDHEID

89%

ervaart de gezondheid als (zeer) goed

OVERGEWICHT

8%

heeft matig overgewicht

1%

heeft ernstig overgewicht

BEWEGEN

18%

sport of beweegt dagelijks 1 uur

19-29 JAAR

87%

ervaart de gezondheid als (zeer) goed

23%

heeft matig overgewicht

7%

heeft ernstig overgewicht

57%

voldoet aan de Nederlandse Norm Gezond bewegen

Bron: GGD Fryslân

MARIJKE TEEUW:

‘HET MOET MAKKELIJKER WORDEN OM GEZONDE KEUZES TE MAKEN’

Een gezonde leefstijl draagt bij aan een betere gezondheid en het verkleint de kans op ziekten. Hoe ervaren de Friese jongeren hun gezondheid? Hoeveel jongeren hebben overgewicht? En hoeveel jongeren gebruiken genotmiddelen? Een gesprek met Marijke Teeuw, onderzoeker bij GGD Fryslân.

MEESTE JONGEREN TEVREDEN OVER GEZONDHEID

Het gaat goed met de gezondheid van jongeren in Fryslân. Negen van de tien jongeren ervaart hun gezondheid als (zeer) goed. Dit cijfer is stabiel door de tijd. Rondom leefstijl zijn wel een aantal risico's te zien voor de gezondheid van jongeren. Veel jongeren bewegen te weinig en er zijn veel jongeren met overgewicht. "We weten uit onderzoek dat als kinderen op jonge leeftijd al overgewicht hebben, het lastig is om daar vanaf te komen. Het risico op overgewicht als volwassene is dan erg groot. Met name ernstig overgewicht heeft op korte en ook op langere termijn impact op de gezondheid en het leven van mensen. Het verhoogt het risico op chronische aandoeningen", aldus Teeuw.

OVERGEWICHT NEEMT TOE MET DE LEEFTIJD

Van de Friese 15- tot en met 18-jarigen heeft 9 procent overgewicht. Bij de jongvolwassenen (19 tot en met 29 jaar) is dat bijna een derde (30%). Naarmate mensen ouder worden, is de kans op overgewicht groter. Het aandeel mensen met overgewicht is in de afgelopen decennia gestegen. "Vergeleken met 30 jaar geleden is ook het aandeel jongeren met overgewicht enorm gestegen. Wel zien we in de afgelopen jaren dat het langzaam stabiliseert. Het overgewicht neemt niet toe, maar ook niet af. Dit is een landelijke trend."

DE AANPAK VAN OVERGEWICHT VERDIENT BLIJVENDE AANDACHT

Er zijn veel initiatieven op het gebied van de aanpak van overgewicht. Deze aandacht blijft nodig volgens Teeuw. "Zeker als je ziet hoe overgewicht zich ontwikkelt met de leeftijd. Mensen met (ernstig) overgewicht hebben een hoger risico op ziekten en kunnen minder goed meedoen in de maatschappij. Preventie van overgewicht ligt deels bij het individu, maar ook maatschappelijk gezien zijn er goede kansen. We zouden de leefomgeving van mensen zo kunnen inrichten, dat het makkelijker wordt om gezonde keuzes te maken. Er gebeurt al een hoop, maar je ziet nog vaak genoeg dat het makkelijker is om de lift te nemen in plaats van de trap."

‘MEER OVERGEWICHT
DAN 30 JAAR GELEDEN’

GENOTMIDDELEN

15-18 JAAR

ROKEN

26% ooit sigaret gerookt

9% rookt elke dag

ALCOHOL

63% ooit alcohol gedronken

53% ooit aangeschoten of
dronken geweest

DRUGS

20% ooit softdrugs gebruikt

7% ooit harddrugs gebruikt

19-29 JAAR

31% rookt elke dag

90% afgelopen jaar alcohol gedronken

18% overmatig alcoholgebruik

40% ooit softdrugs gebruikt

14% ooit harddrugs gebruikt

Bron: GGD Fryslân

AANTAL ROKERS NEEMT AF

Roken is slecht voor de gezondheid. De schadelijke stoffen in de sigarettenrook vergroten de kans op aandoeningen zoals longkanker, hart- en vaatziekten en COPD. Volgens Teeuw neemt het aantal mensen dat rookt enorm af. “Dit is een trend die we al jaren zien. Vooral jongeren onder de 18 jaar roken minder, 9 procent rookt nu elke dag. We zien dat het roken in de leeftijdscategorie van 19- tot en met 29-jarigen gelijk blijft. Van deze groep rookt één op de drie. Naarmate mensen ouder worden, zijn er minder die roken. Voor een deel van de jonge rokers is het misschien een fase, maar ook in die jaren is het schadelijk. Daarnaast heeft tabak een verslavende werking.” Daarom vindt Teeuw de rookvrije generatie een mooie doelstelling. Ieder kind dat geboren wordt, moet de kans krijgen om volledig rookvrij op te groeien.

LEEFTIJDSGRENS VAN ALCOHOL SCHUIFT OP

De gemiddelde leeftijd waarop jongeren voor het eerst alcohol drinken is hoger geworden. Ook is het binge-drinken (vijf drankjes of meer per gelegenheid) bij de groep 15 tot en met 18 jaar afgenomen. Teeuw denkt dat de nieuwe alcoholwet invloed heeft gehad. “Door de komst van de wet is het gesprek over alcoholgebruik op jonge leeftijd gevoerd. De kennis over de effecten op de ontwikkeling van de hersenen is tenslotte best nieuw, daar moet je het met elkaar over hebben.” Ondanks de afname van het gebruik heeft nog steeds 63 procent van de 15- tot en met 18-jarigen wel eens alcohol gedronken. “Het liefst zie je het alcoholgebruik onder jongeren gereduceerd tot nul, maar het is goed om te zien dat de trend afneemt.” In de leeftijdscategorie 19 tot en met 29 jaar is het alcoholgebruik de afgelopen jaren niet veranderd. Van deze leeftijdsgroep drinkt 18 procent overmatig alcohol.

DRUGSGEBRUIK STABIEL

Bij de 15- tot en met 18-jarigen heeft 20 procent weleens softdrugs gebruikt en 7 procent harddrugs. Bij de jongvolwassenen (19 tot en met 29 jaar) is dat het dubbele. Bij de 15- tot en met 18-jarigen neemt het cannabisgebruik iets af. Volgens Teeuw zijn veel jongeren die drugs gebruiken aan het experimenteren. “Dan proberen ze het één of twee keer en daarna nooit weer. Wel is er altijd een groep die verslavingsgevoelig is en waarbij het niet bij één of twee keer blijft. Dat kan dan grote invloed hebben op hun verdere leven.”

‘GEMIDDELDE LEEFTIJD EERSTE
GLAS ALCOHOL HOGER GEWORDEN’

ARMOEDE, (V)ECHTSCHIEDING EN HOGE VERWACHTINGEN VEROORZAKEN PROBLEMEN

TEKST: Klasina van der Werf INTERVIEW: Bianca Bijlsma en Wilma de Vries

JEROEN VAN OIJEN | VOORZITTER RAAD VAN BESTUUR JEUGDHULP FRIESLAND

Nederland heeft de gelukkigste jeugd van de wereld. Maar er zijn ook kwetsbare jongeren die door allerlei verschillende oorzaken een steuntje in de rug nodig hebben. Jeugdhulp Friesland biedt specialistische zorg aan deze groep kwetsbare jongeren. In een openhartig interview vertelt bestuurder Jeroen van Oijen van Jeugdhulp Friesland over waar kwetsbare jongeren mee te maken hebben en de ontwikkelingen in de jeugdzorg.

WANNEER WORDEN JONGEREN KWETSBAAR GENOEMD?

“Jongeren worden door Jeugdhulp Friesland kwetsbaar genoemd als ze om een of andere reden uitvallen in de samenleving. Het gaat bijvoorbeeld thuis niet goed of ze komen op school niet goed mee. Ook kan het zijn dat het op basis van hun ontwikkeling of persoonlijk functioneren niet goed gaat. Deze jongeren hebben een steuntje in de rug nodig om de kansen in de samenleving te pakken. Dat kan zijn door problemen bij de jongeren zelf of door de gevolgen van problemen in het gezin, zoals financiële problemen of een (v)chtscheiding. Er zijn ook gezinnen bij, waarin de ouders vroeger zelf thuis al problemen ondervonden en hun ouders ook al. Wij zouden de jongeren uit die gezinnen graag zo willen helpen, dat hun kinderen die zorg later niet meer nodig hebben.”

ZIJN DE PROBLEMEN BIJ JONGEREN OOK VERANDERD DOOR DE JAREN HEEN?

“In de laatste zeven/acht jaar ziet Jeugdhulp Friesland een verandering in de problemen waar zij bij betrokken worden. Het zijn vaker problemen die ontstaan ten gevolge van armoede, financiële problemen, (v)chtscheidingen of psychiatrische problemen. Jongeren met psychiatrische problemen gingen vroeger vaker naar een instelling voor de geestelijke gezondheidszorg (GGZ). Nu biedt Jeugdhulp Friesland die benodigde hulp ook zelf, of in samenwerking met de GGZ. Opvallend is het dat tegenwoordig ook steeds vaker gezinnen met middelbaar en hoger opgeleide ouders onze hulp nodig hebben bij het opvoeden.”

HOE PAKKEN JULLIE DEZE PROBLEMEN AAN?

“Jeugdhulp Friesland brengt de hulp het liefst zo dicht mogelijk op de plek waar de jongeren zijn: thuis en/of in de school. Altijd samen met de ouders. Tenzij de ouders dat niet willen of hiervoor niet beschikbaar zijn. Er is contact met de jongeren zelf, de ouders, met opa's, oma's en de school. Contact met school is

belangrijk omdat de jongeren daar een groot deel van hun tijd doorbrengen. Een klein aantal problemen is zo erg dat jongeren helaas niet meer thuis kunnen wonen. Zij wonen dan bij pleegouders, in een gezinshuis - een kleinschalige woonvorm met één of twee professionele zorgverleners - of in een leefgroep in een instelling. Dit komt vaker voor bij jongeren vanaf 13 jaar. Bij die jongeren wordt vaker gekozen voor de leefgroep of voorbereiding op zelfstandigheid op kamers.”

BIEDT JEUGDHULP FRIESLAND OOK HULP AAN JONGEREN IN EEN GESLOTEN INSTELLING?

“Ja, aan een hele kleine groep jongeren. Dit wordt ‘Jeugdzorg Plus’ genoemd. Gesloten betekent overigens niet dat het een gevangenis is. Maar de kinderrechter heeft dan besloten dat deze jongeren voor hun eigen veiligheid niet zelf naar buiten mogen, maar pas als zij hun leven weer voldoende op de rails hebben. De deuren gaan voor deze jongeren dus op slot. Het gaat hierbij om jongeren met heel ernstige psychiatrische problemen of verslaving. Het zijn jongeren die bijvoorbeeld al een jaar niet op school zijn geweest en die vooral eerst regelmaat en psychotherapeutische hulp nodig hebben om weer grip op hun leven te krijgen.”

‘STEEDS VAKER HULP
AAN HOGER OPGELEIDEN’

‘WEG NAAR JEUGDHULP IS MOEILIJKER GEWORDEN’

WAT IS UITEINDELIJK JULLIE DOEL?

“Het doel van Jeugdhulp Friesland is dat jongeren en hun ouders weer zelfredzaam zijn. Dat wordt tegenwoordig ook wel ‘eigen kracht’ genoemd. Meestal lukt dat goed. Jeugdhulp Friesland moet gezien worden als een soort ziekenhuis. Als de behandeling klaar is, moet je daar weg. Voor een deel van de jongeren zou het goed zijn als er daarna nog iemand regelmatig langskomt om te checken of alles goed gaat. Ook als er nog geen problemen zijn. Zo kun je veel leed voorkomen.”

EN WAT GEBEURT ER ALS JONGEREN VOLWASSEN ZIJN?

“Als jongeren van 18 jaar geen hulp meer willen houdt de zorg op. Soms zou Jeugdhulp Friesland deze jongeren langer zorg willen bieden omdat ze nog niet goed op eigen benen kunnen staan. Het komt voor dat deze jongeren dan na een tijdje ernstig in de problemen komen, geen plek meer hebben om te wonen en aankloppen bij ZIENN voor nachtopvang en ondersteuning. Jeugdhulp Friesland en ZIENN zoeken wel naar manieren om dit te voorkomen. Bijvoorbeeld door de zorg over te dragen aan de volwassenzorg of door te regelen dat er iemand is die een oogje in het zeil houdt.”

SINDS 2015 ZIJN DE GEMEENTEN VERANTWOORDELIJK VOOR DE (GESPECIALISEERDE) JEUGDHULP. HOE GAAT DIT IN DE PRAKTIJK?

“Doordat de wijkteams dichter bij de gezinnen werken, komen de problemen breder in beeld. Door het eerder signaleren van problemen kan daar sneller op worden ingespeeld. Maar door bezuinigingen vanuit het Rijk staan de gemeenten en hulporganisaties wel onder druk om de benodigde zorg op tijd en met de gewenste kwaliteit te kunnen bieden. Wij horen van ouders dat het moeilijker is om de weg naar de zorg te vinden en dat het langer duurt voordat zij bij Jeugdhulp terecht kunnen. Jongeren en gezinnen die bij ons komen hebben te maken met complexe problemen. Zij moeten eerst met de wijkteams in gesprek om na te gaan wat zij zelf kunnen doen. Vaak hebben ze de aangereikte oplossingen zelf allang geprobeerd. Zij hebben gewoon hulp nodig.”

‘HOPELIJK ZIJN DE
BEZUINIGINGEN
NU KLAAR’

WAT DOET JEUGDHULP FRIESLAND PRECIES?

Jeugdhulp Friesland biedt specialistische zorg aan jongeren tot 18, soms 23 jaar, het gezin waarin zij wonen en mensen uit het netwerk daaromheen. De hulp en behandeling wordt door Jeugdhulp Friesland gegeven als er complexe problemen zijn bij het opvoeden of opgroeien van jongeren. Jeugdhulp Friesland levert passende hulp en zorg voor deze kwetsbare groep, te weten:

Ambulante programma's

Hierbij gaan hulpverleners van Jeugdhulp Friesland naar gezinnen toe om ondersteuning te bieden zodat ouders zich pedagogisch weer sterk voelen.

Dagbehandeling

We hebben vier vestigingen voor dagbehandeling in Friesland. Hier worden jonge kinderen met ontwikkelingsproblematiek vier dagen of dagdelen per week opgenomen. Samen met ouders proberen we oplossingen te creëren om te zorgen dat de kinderen mee kunnen in het reguliere onderwijs of om te kijken wat er nodig is om deze kinderen kansen te bieden.

Uit huis plaatsen/ergens anders wonen

Jongere kinderen gaan naar pleegzorg: een pleeggezin of gezinshuis. Daarnaast hebben we een crisisopvang voor kinderen die in een acute crisis raken door bijvoorbeeld opvoedkundige of acute problematiek met geweld. Verder hebben we residentiële en klinische zorg. Hier worden jongeren begeleid en ondersteund om zelfstandig te leren wonen. Tot slot is er het behandelcentrum Wood-brookers. Daar verblijven in Friesland 64 kinderen die behandeld worden met een ernstige complexe problematiek. Denk aan problemen bij opvoeding, zoals hechtingsproblemen, psychiatrie, verslaving. Van die 64 kinderen zijn er 24 die voor hun eigen veiligheid gesloten behandeld worden. Dit heet 'Jeugdzorg Plus'.

HOE ZIET U DE TOEKOMST VAN JEUGDHULP FRIESLAND?

"Inmiddels hebben we drie jaar ervaring opgedaan met een organisatie van de zorg, waarin de gemeenten verantwoordelijk zijn voor alle jeugdhulp. Ik hoop dat de landelijke bezuinigingen nu klaar zijn en dat we - samen met gemeenten en andere organisaties zoals jeugd-GGZ, en de jeugdhulp voor licht verstandelijk beperkte jongeren (LVB) - nu weer verder kunnen bouwen aan goede zorg voor jongeren en hun gezinnen."

WAT ZOU NOG NADER ONDERZOCHT MOETEN WORDEN?

"Volgens mij heeft een deel van de problemen te maken met de steeds hogere verwachtingen die de omgeving aan jongeren en gezinnen stelt. Als je op het schoolplein niet meer de juiste jas draagt met het goede merk, of als je geen fantastische schoenen hebt, dan hoor je er niet bij of word je zelfs gepest. Of als je niet mee kunt komen op havo-niveau of hoger, dan heb je een probleem. Ook heb ik het gevoel dat jongeren en gezinnen door de individualisering momenteel sneller uitvallen. Ik zou daar heel graag verder onderzoek naar willen doen."

KWETSBARE JONGEREN, OVER WIE EN WAT HEBBEN WE HET?

Geboeid keek ik naar een filmpje uit een revalidatiecentrum. Marieke kwam in een rolstoel binnen, werd op de behandelafel getild en liet zich behandelen door de fysiotherapeut. Haar lichaam was passief, haar uitdrukking neutraal. Dit veranderde toen ze in een soort harnas gehesen was. Opeens zag je haar energie toenemen en haar gezicht straalde. Nog wat ongecontroleerd, maar op eigen kracht bewoog zij zich naar de andere kant van de behandelkamer, draaide om en liep ook zonder steun terug. Ik schoot even vol van dat contrast. Ja, hier deed ik die studie voor. Ik moest van de docent vervolgens met slechts één woord uitdrukken wat het filmpje bij mij opriep. Vol overtuiging zei ik "Zelf!" Niet 'zelfstandig', want zonder dat harnas als ondersteuning was het op eigen kracht lopen voor haar op dat moment niet mogelijk. Die afhankelijkheid van extra steun en hulpmiddelen maakt Marieke kwetsbaar.

Nederlandse kinderen behoren tot de langste, gezondste en gelukkigste ter wereld (Reijneveld en Jansen, 2015). Maar in principe zijn vanuit pedagogisch perspectief alle jeugdigen kwetsbaar, omdat zij voor hun ontwikkeling afhankelijk zijn van volwassenen. Zelf gebruik ik de uitdrukking 'kwetsbare jongeren' vooral voor jongeren die gezien de directe omgeving waaruit zij komen, hun talenten, inzet en doorzettingsvermogen minder kans hebben op een kwalitatief goed leven. Goede ondersteuning helpt om problemen in het sociale leven te voorkomen (preventie), bij het verminderen van opvoedingsproblemen en het beperken van negatieve gevolgen van aangeboren of verworven ontwikkelingsproblemen. Als overheden het over kwetsbare jongeren

hebben, hebben ze het over speciale groepen waar beleid voor wordt gemaakt. Cijfers over deze jongeren zijn gekoppeld aan beleidsdoelen en wisselen sterk afhankelijk van de bron die rapporteert. In 2016 kregen ongeveer 6745 (13,8%) Friese jongeren in de leeftijd van 12 tot 23 jaar enige vorm van door de gemeenten aangeboden jeugdzorg (CBS, 2017). Ook volgden 1360 Friese jongeren (1,3%) het voortgezet speciaal onderwijs (vso) en stonden 1290 jongeren (1,3%) ingeschreven in het praktijkonderwijs (CBS, 2017). Een onbekend deel zat met een speciale regeling (regelmatig) thuis of verbleef op een zorgboerderij omdat geen passend onderwijs geboden kon worden. Ongeveer 1,3 procent van alle onderwijsdeelnemers verliet zonder startkwalificatie het onderwijs. Ongeveer 1260 jongeren verlieten het mbo op niveau 1 en 2. Jongeren uit het speciaal onderwijs, praktijkonderwijs of met een mbo-1 of mbo-2 niveau hebben minder kans op werk (NJI, 2017). Zo had 35 procent van de mbo-1 jongeren een uitkering. Daarnaast kwam 2,6 procent van de Friese jongeren onder de 18 jaar in 2015 in aanraking met politie. Veel cijfers dus, waarbij het voor een deel over dezelfde jongeren zal gaan.

Alleen cijfers bieden geen goed beeld van de kwetsbaarheid van jongeren en hoe (professionele) ondersteuning bijdraagt aan het vergroten van hun eigen kracht en hun kwaliteit van hun leven. Ook deze column met een maximum van 600 woorden schiet daarin tekort. Ik mis ook de ervaringsverhalen van jongeren zelf, en een beknopt overzicht van eisen die de samenleving aan jongeren stelt. Om kwetsbaarheid goed in beeld te krijgen zijn

Bianca Bijlsma is senior onderzoeker bij het FSP. Zij is orthopedagoog met als onderzoeksexpertise jeugd en kwetsbare groepen. Ook is zij columnist bij het Friesch Dagblad, en gepromoveerd op vroegsignalering in de kinderopvang.

BIANCA BIJLSMA

volgens mij meer integrale toekomstvisies nodig. Visies op hoe wij de samenleving in 2030 samen willen vormgeven, de plek die wij onze kwetsbare personen daarin gunnen, onderbouwd met passende cijfers en door jongeren zelf geuite behoeften aan ondersteuning. In de internationale verdragen van de Mensenrechten, de Rechten van het Kind en de Rechten van gehandicapten kunnen wij de afspraken lezen over hoe wij (kwetsbare) jongeren en gezinnen willen laten meedoen in onze samenleving. Kent u die verdragen? Ik zou die ambities graag in die toekomstvisies terugzien. Dan nemen wij die rechten echt serieus en monitoren wij ook in welke mate wij ons aan die afspraken houden.

Wilko Kalsbeek
22 jaar

IK WAS ALTIJD AL AAN HET SLEUTELEN

“Na het vmbo ben ik de monteursopleiding gaan doen in Heerenveen. Ik was altijd al aan het sleutelen, dus dat leek me leuk. Ik deed werken en leren. Na het afronden van de opleiding wilde ik nog wel een niveau hoger doen. Vanwege de crisis kon ik niet blijven bij het bedrijf waar ik werkte. Ik heb nog wel gezocht naar andere bedrijven, maar in die tijd was er niet zoveel. Dus toen ben ik maar iets anders gaan doen. Voor iemand die wil werken is er altijd werk. Ik heb twee jaar bij een pluimveebedrijf gewerkt. Dat was niet waar ik voor geleerd had, maar als er ergens werk is, dan moet je dat aannemen. Klaar. Sinds het afgelopen jaar werk ik weer als monteur. In de toekomst hoop ik vastigheid te krijgen, zodat ik een huis kan kopen. Ik wil niet hutje mutje wonen in de stad zonder tuin en hok. Nee, dat wil ik niet. Ik blijf liever in de Friese Wâlden wonen.”

Woonplaats Harkema
Opgegroeid in Drogeham
Opleiding mbo-2 Monteur mobiele werktuigen in Heerenveen
Woonsituatie bij ouders
Baan monteur

‘IEMAND DIE
WIL WERKEN
HEEFT ALTIJD
WERK’

GENOEG KANSEN EN UITDAGINGEN IN FRYSLÂN

“Ik ben geboren en getogen in Sneek en heb daar altijd gewoond. Inmiddels woon ik in een appartement in de binnenstad. Na de middelbare school in Sneek heb ik in Leeuwarden de hbo-opleiding Communication & Multimedia Design gedaan. Ik koos voor deze opleiding omdat het bouwen van websites altijd al mijn interesse had. Tijdens de opleiding heb ik gekozen voor de kant van het programmeren. Vanwege een tekort aan programmeurs vond ik na de opleiding snel werk. Op een gegeven moment werd ik naast mijn werk voor zoveel klussen gevraagd dat ik besloot om voor mezelf te beginnen. Samen met twee anderen heb ik in Sneek een bedrijf gestart. We doen veel werk voor het mkb in de omgeving, onder andere op het gebied van websites en applicaties. Het gaat goed met het bedrijf. We zijn flink aan het groeien. Ik wil ons bedrijf graag in deze regio houden. Zo kunnen wij er hopelijk aan bijdragen dat ook andere bedrijven hier blijven. Er liggen in Fryslân genoeg kansen en uitdagingen in ons vakgebied. Ik zie hier zeker een toekomst.”

Woonplaats Sneek
Opgegroeid in Sneek
Opleiding Communication & Multimedia Design in Leeuwarden
Woonsituatie appartement
Baan eigen bedrijf

Leo Flapper
25 jaar

‘IK WIL ONS BEDRIJF GRAAG
IN DEZE REGIO HOUDEN’

VIJF VRAGEN AAN BEKENDE JONGE FRIEZEN

TEKST: Ymkje Woudstra en Wilma de Vries

Fryslân heeft in de loop der tijd heel wat bekende sporters, artiesten en politici voortgebracht. Het Fries Sociaal Planbureau stelt vijf vragen aan bekende jonge Friezen die inmiddels ook bekende Nederlanders zijn geworden. Singer/songwriter Elske DeWall en zeilster Marit Bouwmeester vertellen over hun ervaringen met Fryslân. Hoe was het om hier op te groeien? Voelen zij zich verbonden met Fryslân? En zien zij een toekomst voor zich in Fryslân?

ELSKE DEWALL

Elske DeWall (echte naam: Elske de Walle) is geboren en opgegroeid in Feanwâlden. Op negenjarige leeftijd begon ze met saxofoon spelen en later ging ze ook zingen. Ze studeerde aan de Academie voor Popcultuur in Leeuwarden. In 2009 verscheen haar eerste single 'Come see the end in me' en in 2010 kwam het album 'Balloon over Paris' uit. Inmiddels heeft ze drie albums op haar naam staan. Ze trad op met Lionel Richie en Marco Borsato. In 2017 heeft Elske de rol van Maria gespeeld in The Passion in Leeuwarden.

HOE VOND JE HET OM OP TE GROEIEN IN FRYSLÂN?

Ik vond het fijn om in Fryslân op te groeien. Je hebt hier veel natuur en ik ging vaak buiten spelen.

HOE VERBONDEN VOEL JE JE MET FRYSLÂN?

Ik spreek Fries en dat voelt wel als mijn moedertaal. Ik spreek ook Fries met mijn zootje. Op die manier hou je altijd contact met je roots.

WAT VIND JE VAN FRYSLÂN ALS PLEK VOOR JONGEREN OM TE LEREN, WERKEN EN WONEN?

Ik denk dat Fryslân steeds meer te bieden heeft. Leeuwarden is de laatste jaren ook veel interessanter geworden voor jongeren: er is veel keus en er zijn leuke uitgaansmogelijkheden.

WAAR DENK JE OVER VIJF JAAR TE WONEN? IN FRYSLÂN OF DAAR BUITEN?

Zeg nooit nooit. Maar ik verwacht dat ik altijd wel in Fryslân zal blijven wonen. Dat voelt als thuis.

WAT ZIJN JE AMBITIES VOOR DE TOEKOMST?

Ik wil zoveel mogelijk spelen en mensen kennis laten maken met mijn muziek in Nederland en wellicht daar buiten.

'FRYSLÂN
VOELT ALS
THUIS'

FOTO: William Rutten

MARIT BOUWMEESTER

Marit Bouwmeester is geboren en opgegroeid in Wartena. Ze is op zesjarige leeftijd begonnen met zeilen en is inmiddels de beste zeiler van de wereld. Marit deed twee keer mee aan de Olympische Spelen. Dit leverde haar in 2012 een zilveren medaille op en in 2016 een gouden medaille. Zij is in 2016 voor haar carrière bekroond met een koninklijke onderscheiding. Sinds een paar jaar woont Marit in Den Haag, dicht bij het nationaal trainingscentrum in Scheveningen.

HOE VOND JE HET OM OP TE GROEIEN IN FRYSLÂN?

Ik vond het fantastisch om op te groeien in Fryslân. Mijn hele familie woonde in Wartena. Ik heb daar een super leuke jeugd gehad. Op vrijdagmiddag na school gingen we met het hele gezin naar het Pikmeer. Daar kregen we 's avonds zeiltraining en we bleven het hele weekend op de boot. Elk weekend was zo bijna een vakantie.

HOE VERBONDEN VOEL JE JE MET FRYSLÂN? EN MIS JE FRYSLÂN OOK NU JE IN DEN HAAG WOONT?

Ik voel mij altijd verbonden met Fryslân. Ik ben daar opgegroeid en ik spreek nog dagelijks Fries met mijn broer/coach Roelof. Ik mis Fryslân wel, vooral mijn familie en vrienden. En ook de plekken waar ik vroeger veel tijd doorbracht, het Pikmeer bij Grou en het Sneekermeer.

WAT VIND JE VAN FRYSLÂN ALS PLEK VOOR JONGEREN OM TE LEREN, WERKEN EN WONEN?

Fryslân is een mooie provincie, maar wel ver van waar ik 'werk'. Ik kan mij voorstellen dat dit voor meer jongeren geldt, dat er meer werkgelegenheid is in het Westen.

WAAR DENK JE OVER VIJF JAAR TE WONEN? IN FRYSLÂN OF DAAR BUITEN?

Ik heb net een huis gekocht in Den Haag. We zijn het behoorlijk aan het verbouwen, dus ik denk dat wij daar nog wel even blijven wonen.

WAT ZIJN JE AMBITIES VOOR DE TOEKOMST?

Mijn ambities zijn om naar de Olympische Spelen van Tokyo in 2020 te gaan en daar hopelijk opnieuw goud te winnen. Daarnaast gebruik ik deze olympische cyclus om te kijken wat ik nog meer kan doen naast de topsport. Ik geef bijvoorbeeld veel presentaties aan bedrijven.

IK MIS FRYSLÂN WEL'

A young man and woman are standing outdoors, looking at a smartphone together. The man is wearing a blue hoodie and jeans, and the woman is wearing a dark sweater and jeans. They are both smiling and appear to be engaged in a conversation. The background shows a fence, trees, and a building under a clear blue sky.

JONGEREN HEBBEN VEEL CONTACT EN ZIJN ER TEVREDEN MEE

Panel Fryslân en GGD Jongerenpanel

Voor dit onderzoek zijn de panels van het Fries Sociaal Planbureau (FSP) en GGD Fryslân ingezet. Panel Fryslân van het FSP bestaat uit een groep inwoners van Fryslân vanaf 18 jaar. Zij worden vijf keer per jaar bevestigd op verschillende onderwerpen. Het GGD Jongerenpanel bestaat uit een selectie van jongeren tussen de 12 en 18 jaar. Zij ontvangen een aantal keren per jaar een korte vragenlijst. Vijf vragen uit het Panel Fryslân-onderzoek naar sociale contacten zijn ook aan het GGD Jongerenpanel voorgelegd. De twee panels zijn gecombineerd om jongvolwassenen (15-29 jaar) met volwassenen (30-plus) te kunnen vergelijken.

TEKST: Miranda Visser

Hoe staat het met de sociale contacten van de jongeren (15-29 jaar) ten opzichte van de 30-plussers? En hoe tevreden zijn zij met hun sociale contacten? Het FSP en de GGD Fryslân zochten het samen uit.

BEHOEFTE AAN SOCIAAL CONTACT

Sociale contacten zijn erg belangrijk voor zowel de samenleving als voor de mensen zelf. Mensen hebben behoefte aan sociaal contact: ze willen graag deel uitmaken van een groep, ervaringen delen en kunnen aankloppen bij anderen voor hulp en steun. Het gaat hierbij niet alleen om hoe vaak mensen contact hebben met anderen, maar ook om de kwaliteit van de contacten.

FYSIEK EN VIRTUEEL CONTACT

Door toenemende technologische mogelijkheden is het op steeds meer manieren mogelijk om contact te hebben. Mensen kunnen elkaar fysiek (in het echt) en virtueel ontmoeten. Virtueel ontmoeten is het contact hebben via internet of (mobiele) telefoon, zoals WhatsApp, Facebook, Skype en andere chatprogramma's.

JONGEREN MEER CONTACT MET VRIENDEN, 30-PLUSSERS MEER MET FAMILIE

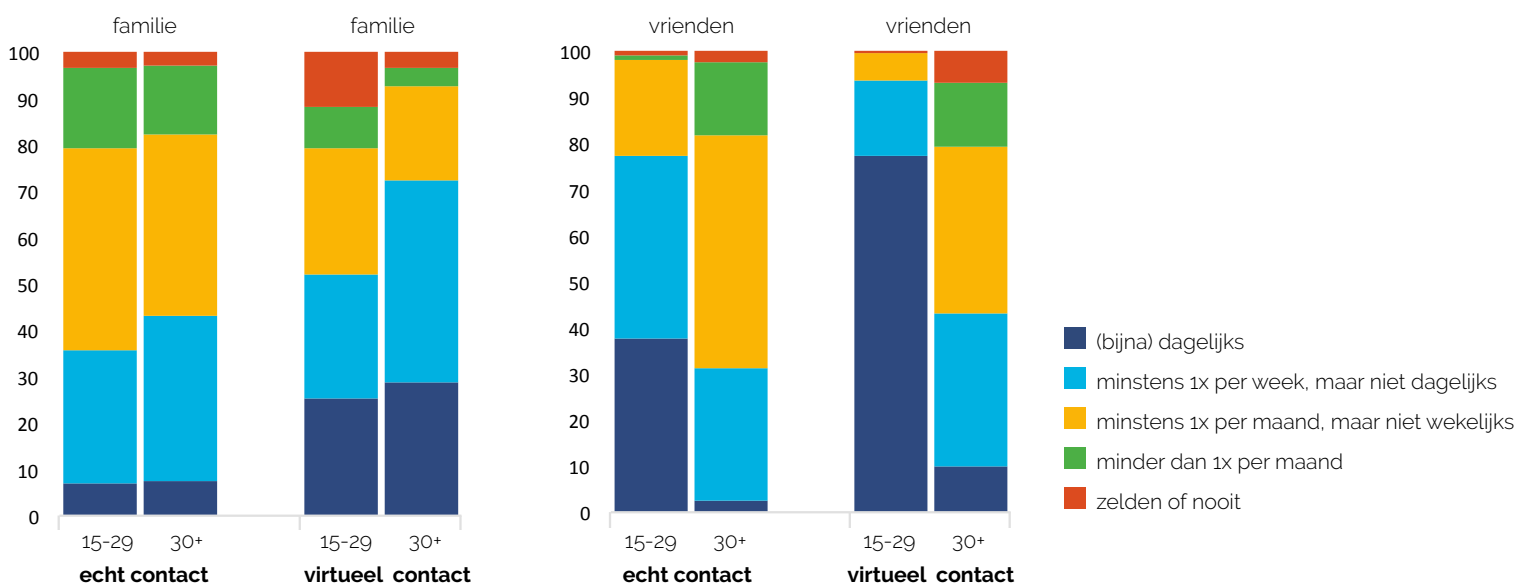
Friese jongeren (15-29 jaar) hebben veel meer contact met vrienden dan 30-plussers, zowel in het echt als virtueel. Van panelleden in de leeftijd van 15 tot 29 jaar heeft bijna iedereen (93%) minimaal wekelijks virtueel contact, bij de 30-plussers is dat krap de helft (43%). Ook in het echt zien jongeren elkaar veel vaker dan dat 30-plussers dat doen. Ruim driekwart van de jongeren ziet vrienden minimaal wekelijks en waarvan bijna de helft dagelijks. Bij de 30-plussers is dit beduidend minder. Ruim driekwart heeft (bijna) dagelijks virtueel contact met vrienden. Vergeleken met 30-plussers hebben jongeren zowel in het echt als virtueel minder contact met familie (die niet bij hen in huis woont). Beide groepen hebben meer virtueel dan echt contact met de familie. Het

aandeel dat dagelijks virtueel contact heeft met de familie verschilt weinig tussen jongeren en 30-plussers.

DRIEKWART FRIESE JONGEREN TEVREDEN OVER KWALITEIT SOCIALE CONTACTEN

Bij sociale contacten gaat het niet alleen om de hoeveelheid sociale contacten, maar ook over de kwaliteit daarvan. Het kan voorkomen dat mensen elkaar vaak zien, maar zich toch eenzaam voelen. Driekwart van de Friese jongeren is tevreden met de kwaliteit van hun sociale contacten. Hierbij zijn geen verschillen tussen jongeren (15-29 jaar) en 30-plussers.

Echt en virtueel contact met vrienden en familie, uitgesplitst naar leeftijd (in %)

Bron: Panel Fryslân en GGD Jongerenpanel, 2017, FSP en GGD Fryslân

TEKST: Henk Fernee, Wilma de Vries, Sibilla Hoekstra, Bianca Bijlsma en Arjen Brander

JONGEREN HARD NODIG IN FRYSLÂN

Hoe staat het met de Friese jongeren nu en in de toekomst? Deze vraag staat centraal in dit magazine 'JONG!'. Jongeren zijn een belangrijke groep voor de provincie Fryslân. Zij maken keuzes voor een opleiding, een eerste baan en carrière, verhuizen, relaties en het krijgen van kinderen. Deze levensgebeurtenissen hebben niet alleen een grote impact op het leven van de jongeren zelf, maar de keuzes die zij maken hebben ook gevolgen voor de hele provincie. Fryslân is een provincie waar regio's te maken hebben met krimp en waar het aantal pensioengerechtigden toeneemt. Jongeren zijn de komende tijd hard nodig om de vrijkomende banen te vervullen.

100 Friese jongeren geïnterviewd

Een jaar lang hebben we onderzoek gedaan naar Friese jongeren. We hebben daarbij de beleving van de jongeren zelf, geplaatst in een context van beschikbare cijfers en informatie. In totaal zijn 100 Friese jongeren geïnterviewd over leren, werken en wonen. Daarnaast zijn ouders bevestigd via Panel Fryslân.

BLIJVEN ZE OF TREKKEN ZE WEG?

Jaarlijks vertrekken tussen de 1000 en 2000 jongeren meer uit Fryslân dan zich vestigen. Het zijn vooral de jongeren met een hbo- of universitaire opleiding die verhuizen naar buiten de provincie. Er wordt dan ook wel gesproken van een *braindrain*.

Uit de interviews onder hbo- en wo-jongeren komen twee belangrijke motieven naar voren bij de keuze om te blijven of te vertrekken. Sommige jongeren gaan vooral voor hun carrière. Zij maken keuzes die hun kansen daarin vergroten. Voor hun opleiding zijn ze vaak al verhuisd naar buiten Fryslân. Na het afstuderen vinden ze een baan met door-groeimogelijkheden het belangrijkste. Hun oriëntatie is dan ook om te gaan wonen waar ze een baan vinden.

Daarnaast is er een groep jongeren die gehecht is aan de omgeving waarin zij zijn opgegroeid. Zij zijn vooral gericht op de mogelijkheden om hier te blijven wonen. Ze waarderen de rust en de ruimte, een omgeving waar familie en vrienden wonen en vaak ook het feit dat er Fries wordt gesproken. Het betreft dus de keuze tussen een carrière of hechting met de plek waar iemand is opgegroeid. De combinatie is niet altijd mogelijk in Fryslân.

GEMIDDELD LAGER OPGELEID

Jongeren in Fryslân zijn relatief laag opgeleid. Zo'n 37 procent van de jongeren behaalde in 2016 een havo- of vwo-diploma, terwijl dit landelijk 44 procent is. Het gemiddelde opleidingsniveau neemt zowel landelijk als in de provincie toe, maar het verschil wordt niet kleiner. Het ambitieniveau van ouders en leerkrachten is een belangrijke factor die tot het gemiddeld lagere opleidingsniveau in de provincie leidt.

Alhoewel niet iedereen naar de universiteit wil en goede vaklieden op mbo-niveau in de provincie hard nodig zijn,

leidt dit gemiddeld lagere opleidingsniveau van Friese jongeren tot een grotere ongelijkheid in de kansen die Friezen krijgen ten opzichte van leeftijdsgenoten elders in Nederland. Mensen met een hogere opleiding hebben meer kansen: op werk, een hoger inkomen, een gezonder leven en op veel andere levensdomeinen gaat het ook beter. Meer onderzoek naar de reden dat Friese jongeren lager zijn opgeleid is daarom nodig. Dit kan bijvoorbeeld door het volgen van de leerlingen in hun schoolcarrière. Hun prestaties, motivaties, de rol van ouders, school en omgeving moeten daarin meegenomen worden.

FLEXIBELE BANEN

Uit de interviews blijkt dat met name mbo-jongeren praktisch over werk denken: "er is altijd werk zolang je maar wilt." Zij vinden dat je alles moet aanpakken, ook al is dit onder je niveau of in een andere richting dan je bent opgeleid. De richting die een jongere heeft gekozen en het niveau bepalen in grote mate de kans op werk. De ouders uit het Panel Fryslân maken zich wel zorgen over de werkgelegenheid voor jongeren. Slechts een kwart van de ouders denkt dat er genoeg werk is voor jongeren in de provincie Fryslân. Ouders met hoogopgeleide jongeren maken zich hier vaker zorgen over.

Veel jongeren willen af van de flexibele arbeidscontracten. In 2005 had landelijk 40 procent van de werkzame jongeren een flexibele baan, in 2015 is dit gestegen naar 61 procent. Slechts een derde van de jongeren heeft een vaste baan. De flexibele banen brengt de jongeren onzekerheid. Ze moeten steeds op zoek naar een nieuwe baan. Ook beperkt het hen bij het kopen van een huis en blijven ze langer bij hun ouders wonen dan ze willen.

ONDERKANT ARBEIDSMARKT

Dat de arbeidsmarkt weer aantrekt is voor de meeste jongeren positief. Maar niet alle jongeren profiteren hiervan. Jongeren met een mbo-2 opleiding of lager, hebben het in dit opzicht moeilijker. Ze hebben beduidend minder kans op een baan dan jongeren met een opleiding op mbo-niveau 3 en 4. In het algemeen geldt: hoe hoger het opleidingsniveau, hoe groter de kans op werk. Er zijn grote verschillen in baankansen naar het soort opleiding. Jongeren geven zelf aan vooral te kiezen voor een opleiding die ze leuk vinden en minder naar baankansen te kijken. Het is wel de vraag of er in de toekomst voldoende werk en perspectief blijft voor deze kwetsbare groep. Door de verwachte versnelling in technologische ontwikkelingen - als gevolg van robotisering en automatisering - kunnen juist de banen voor de laagste niveaus gaan verdwijnen. Ook kan de vraag naar het soort vakmensen sterk veranderen, terwijl de vraag naar hoger geschoold personeel groeit. Niet iedereen is in staat op een hoger niveau een opleiding te volgen. Voor deze groep moeten passende oplossingen gezocht worden.

KOPEN VAN EEN HUIS

Meer dan de helft van alle Friese jongeren woont (nog) thuis bij hun ouders. Uit de interviews blijkt dat veel thuiswonende jongeren graag zelfstandig willen wonen. Veel jongeren geven aan graag een huis te willen kopen. In Fryslân zijn relatief veel koopwoningen, 61 procent van alle woningen is een koophuis, terwijl dit landelijk 56 procent is. Maar het valt niet mee om te starten op de markt van koopwoningen. Vooral jongeren met een flexibele baan op mbo-niveau hebben problemen om een woning te vinden. De regels voor het krijgen van een hypotheek zijn de afgelopen jaren aangescherpt. Door hun onzekere financiële situatie komen veel jongeren niet in aanmerking voor een hypotheek. Maar ook bij het vinden van een huurwoning ondervinden jongeren problemen. De wachtlijsten zijn lang en de huur is vaak hoog. De gemiddelde leeftijd waarop jongeren het ouderlijk huis verlaten is landelijk gestegen van 23,6 jaar in 2006 naar 24,6 jaar in 2016. Dit uitstel van zelfstandig wonen kan leiden tot uitstel van meer belangrijke keuzen in het leven. Door de vergrijzing is de verwachting dat op termijn meer woningen te koop worden aangeboden. Het gaat hier echter vaak om grote vrijstaande huizen. Dit woningbezit van 70-plussers sluit niet altijd aan bij de woonwensen en financieringsmogelijkheden van de jongeren.

UITDAGINGEN MBO-JONGEREN

Veel mbo-jongeren waarderen de provincie om de rust en de ruimte, de nabijheid van vrienden en familie en - bij Friestaligen - het feit dat er Fries wordt gesproken. Jongeren met een mbo-diploma verhuizen minder vaak naar buiten de provincie. Ze zijn optimistisch over werk en hun toekomst in de provincie. Dat werk altijd kan veranderen en je daarvoor moet blijven ontwikkelen is bekend bij een groot deel van de mbo-jongeren. Het inzicht dat hun beroep door de robotisering of digitalisering eens overbodig kan worden, is nog weinig aanwezig. Het is belangrijk dat jongeren worden gefaciliteerd om door te leren, ook buiten het vakgebied. Voor mbo-jongeren is sneller zekerheid over een vaste baan gewenst. Daarnaast is provinciale afstemming nodig over betaalbare koop- en huurwoningen voor jongeren. Ook is het belangrijk te zoeken naar innovatieve oplossingen om jongeren sneller zelfstandig te laten worden. Op deze manier kunnen jongeren tijdig hun eigen leven leiden en volwaardig mee gaan doen in hun omgeving. Dit versterkt de leefbaarheid van dorpen en wijken, zeker waar sprake is van vergrijzing.

UITDAGINGEN HBO- EN WO-JONGEREN

Van de hbo- en wo-jongeren die buiten de provincie wonen, geeft een deel aan dat zij op termijn terug willen naar Fryslân. Ze vinden het een mooie provincie en voelen zich er mee verbonden. Werk op niveau is echter de belangrijkste voorwaarde voor terugkeer. Juist het ontbreken van passend werk is een belangrijke reden dat ze niet in de provincie wonen. De belangrijkste uitdaging om deze hoogopgeleide jongeren naar Fryslân te laten terugkeren, is het creëren van hoogwaardige banen die passen bij het carrièreperspectief. De verwachting is dat door de vergrijzing in Fryslân en de technologische ontwikkelingen het aantal passende banen voor deze jongeren toeneemt. Deze groei zal echter ook elders in het land te zien zijn. Het zal lastig zijn om het sociaaleconomische profiel van de provincie zo te veranderen dat dit aantrekkelijker wordt dan de perspectieven elders.

FRYSLÂN ALS BASISSTATION

De hogere mobiliteit van de hoger opgeleide jongeren en de investeringen in de verbeterde infrastructuur binnen de provincie, biedt perspectief voor jongeren om in Fryslân te wonen. Het wordt hierdoor mogelijk dat jongeren ervoor kiezen buiten de provincie te gaan werken, terwijl ze genieten van de voordelen van een provincie die ze waarderen. Deze groep wisselt vrij makkelijk van baan en na de gezinsvorming wil men wel op een vaste plek wonen. Fryslân wordt dan hun basisstation van waaruit ze verschillende banen buiten de provincie makkelijk kunnen bereizen en vanuit huis kunnen werken. Om Fryslân aantrekkelijker te maken om te wonen kan het openbaar vervoer worden verbeterd. Ten slotte speelt het imago van de provincie en de stad Leeuwarden een rol. Aan de ene kant worden juist de rust, de ruimte en de nabijheid van vrienden en familie gewaardeerd. Maar is er ook genoeg te doen voor studenten en starters? In dit kader zijn twee recentelijke ontwikkelingen in de provincie interessant. Campus Fryslân trekt mogelijk extra studenten en werkgelegenheid voor hoger opgeleiden en de daarbij horende cultuur en faciliteiten. Ook kan de Culturele Hoofdstad 2018 een rol spelen, met mogelijk een blijvend effect op het (culturele) aanbod. Daarnaast heeft NHL Stenden een internationaal netwerk waardoor Leeuwarden meer een *global network* creëert waar ambitieuze mensen goed gebruik van kunnen maken. Op deze manier kan Fryslân de voordelen van rust en ruimte combineren met een groter aanbod van activiteiten en internationalisering van de stad Leeuwarden.

VERDER LEZEN

Publicaties van het Fries Sociaal Planbureau (FSP)

- Bevolkingsontwikkelingen jongeren in Fryslân.* (2017).
Jeugdwerkloosheid in Fryslân. (2017).
Mbo in Fryslân. (2017).
Onderwijs in Fryslân. (2017).
Verhuizingen van Friese jongeren. (2017).
Panel Fryslân over jongeren in Fryslân. (2017).
Arbeidsmarktpositie schoolverlaters 2013-2014. (2017).
Friese mbo-jongeren over leren, werken en wonen. (2018).
Verhuisbewegingen en -motieven van hoger opgeleide Friese jongeren. (2018).

Overige publicaties

- Boer, H. de. (2009). *Schoolsucces van Friese leerlingen in het voortgezet onderwijs.*
Groningen: s.n.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (diverse jaren). *CBS StatLine tabellen.*
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2008). *De stad Groningen als roltrap van Noord-Nederland.* Den Haag: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Een leven lang leren in Nederland: een overzicht.* Den Haag: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Invloed van binnenlandse verhuizingen op de regionale spreiding van vergrijzing, 1995-2015.* Den Haag: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2016). *Welzijn van jongeren: geluk en tevredenheid met het leven onder jongeren van 12 tot 25 jaar.* Den Haag: CBS.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2017). *Jaarrapport 2017 Landelijke Jeugdmonitor.* Den Haag: CBS.
- DUO. (diverse jaren). *Onderwijsdata.*
- Film, B. J. (2017). *Propedeuserapport 2015-2016. Studieresultaten van de Friese eerstejaars studenten in Leeuwarden en Groningen.* Leeuwarden: Het Aansluitingsnetwerk VO/HO Fryslân.
- Fries Sociaal Planbureau & GGD Fryslân. (2017). *Psychosociale gezondheid van jongeren in Fryslân.*
- Fries Sociaal Planbureau, Sociaal Planbureau Groningen & Trendbureau Drenthe. (2017). *Jeugdcriminaliteit Noord-Nederland in kaart.*
- GGD Fryslân. (2013). *Gezondheidsmonitor 2012.* Leeuwarden: GGD Fryslân.
- GGD Fryslân. (2017). *Gezondheidsmonitor 2016.* Leeuwarden: GGD Fryslân.
- GGD Fryslân. (2017). *GO Jeugd 2016.* Leeuwarden: GGD Fryslân.
- Inspectie van het Onderwijs. (2017). *De Staat van het Onderwijs 2015/2016.*
Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.

- Kremer, M., Went, R., & Knottnerus, A. (red.). (2017). *Voor de zekerheid. De toekomst van flexibel werkenden en de moderne organisatie van arbeid* (WRR-Verkenning Nr. 36). Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2017). *Participatiemonitor*. Utrecht: NJi.
- De Onderwijsraad. (2017). *Het bevorderen van gelijke kansen en sociale samenhang*. Den Haag: De Onderwijsraad.
- Platform31. (2017). *Toekomst voor mbo-jongeren in dunbevolkte gebieden*. Den Haag: Platform31.
- Provincie Fryslân. (2017). *Wurkgelegenheid Fryslân*. Leeuwarden: Provincie Fryslân.
- Reijneveld, S., & Jansen, D. (2015). Orthopedagogiek in een systeemverandering: Preventie, samenwerking en efficiëntie in de psychosociale zorg voor jeugd. In J. Knot-Dickscheit, A.M.N. Huyghen, H.J.M. Janssen, W.J. Post, I. Haakma, & H. Grietens (red.), *Orthopedagogiek maakt verschil: Profiel en toekomst van een discipline in beweging* (pp. 227-243). Leuven: Uitgeverij Acco.
- Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt. (2017). *De rol van arbeidsmarktinformatie in de opleidingskeuze van mbo'ers*. Maastricht: ROA.
- Samenwerkingsorganisatie Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB). *Feiten en cijfers*.
- Sociaal en Cultureel Planbureau. (2017). *Beroep op het mbo*. Den Haag: SCP.
- Sijens, J., & Venema, J. (2017). *Kennis, een kwestie van bereikbaarheid. De toekomst van het middelbaar onderwijs in Friesland*. Leeuwarden: Van Hall Larenstein en FSP.
- Sociaal-Economische Raad. (2016). *Toekomstgericht beroepsonderwijs (deel 1)*. Den Haag: SER.
- Sociaal-Economische Raad. (2017). *Toekomstgericht beroepsonderwijs (deel 2)*. Den Haag: SER.
- Sociaal-Economische Raad Noord-Nederland. (2017). *Het werkend alternatief voor Noord-Nederland*. Groningen: SER Noord-Nederland.
- Speerstra, H. (1999). *It wrede paradys*. Leeuwarden: Friese Pers Boekerij.
- Twenge, J. M., & Park, H. (2017). The decline in adult activities among U.S. adolescents, 1976-2016. *Child Development*, doi:10.1111/cdev.12930.
- UWV. (2017). *Regio in Beeld – Friesland*. Amsterdam: UWV.
- Wijnants, N. (2010). *Het dertigersdilemma. De belangrijkste loopbaan- en levensvragen van twintigers en dertigers*. Amsterdam: Bert Bakker.
- Went, R., Kremer, M., & Knottnerus, A. (red.). (2015). *De robot de baas. De toekomst van werk in het tweede machinetijdperk* (WRR-Verkenning Nr. 31, 2015). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2013). *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienen van Nederland* (WRR-Rapport Nr. 90). Amsterdam: Amsterdam University Press.

JONG! IN FRYSLÂN QUIZ

In de afgelopen tijd zijn veel publicaties van het Fries Sociaal Planbureau verschenen over jongeren in Fryslân. In dit magazine vindt u hiervan een mooie selectie en daarnaast staan er publicaties op de website. Graag nodigen we u uit voor een zoektocht naar de juiste antwoorden op de onderstaande vragen over Friese jongeren.

U kunt een cadeaubon van 50 euro winnen. **Veel plezier!**

1.

Fryslân heeft een vertrekoverschot van jongeren tussen de 15 en 30 jaar. Van welke leeftijdsgroep zijn de vertrekcijfers in 2016 het hoogst?

- a. 15 tot 20 jaar
- b. 20 tot 25 jaar
- c. 25 tot 30 jaar

2.

Welke opleidingsrichting wordt het meest gekozen door mbo-studenten?

- a. Zorg en welzijn
- b. Techniek en procesindustrie
- c. Handel en ondernemerschap
- d. Economie en administratie

3.

Het gemiddelde inkomen van Friese jongeren ligt iets lager dan landelijk. Over hoeveel euro gaat dit?

- a. € 1300,-
- b. € 850,-
- c. € 400,-
- d. € 250,-

4.

De geregistreerde jeugdcriminaliteit in Fryslân is..

- a. Toegenomen
- b. Gelijk gebleven
- c. Afgenomen

5.

Hoeveel procent van de Friezen maakt zich zorgen over de toekomst van jongeren in Fryslân?

- a. 11%
- b. 17%
- c. 19%
- d. 21%

6.

Hoeveel jongeren in de leeftijd van 15 tot en met 18 jaar hebben ooit alcohol gedronken?

- a. 33%
- b. 53%
- c. 63%
- d. 73%

Stuur de antwoorden uiterlijk zondag 18 maart 2018 naar info@friessociaalplanbureau.nl onder vermelding van 'JONG! in Fryslân quiz'.

JONG! IS EEN UITGAVE VAN:

Fries Sociaal Planbureau

Westersingel 4 | 8913 CK Leeuwarden

058 234 85 00 | www.friessociaalplanbureau.nl

